

T.C.
ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

KÜRESELLEŞMİŞ DÜNYADA ÖZELLEŞTİRME;
TÜRKİYE'DEN ÖZELLEŞTİRME ÖRNEKLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Abdullah Savaş ÇELİK

Danışman:
Prof. Dr. F. Levin ÖZGEN

Bolu-2009

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'ne,

Abdullah Savaş ÇELİK'e ait, Küreselleşmiş Dünyada Özelleştirme; Türkiye'den Özelleştirme Örnekleri adlı çalışma, jürimiz tarafından, Kamu Yönetimi Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Jüri	Akademik Unvan ve Adı Soyadı	İmza
Üye (Tez Danışmanı)	: Prof. Dr. F. Levin ÖZGEN	
Üye	: Doç. Dr. Elif YÜCETÜRK	
Üye	: Yrd. Doç. Dr. Sevim AKDEMİR	

Prof. Dr. Gönül ÜLKER
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ABSTRACT

PRIVATIZATION IN THE GLOBALIZED WORLD; PRIVATIZATION
SAMPLES FROM TURKEY

Abdullah Savaş ÇELİK

M.A. Thesis

The Department of Public Administration

Supervisor : Prof. Dr. F. Levin ÖZGEN

September 2009, x + 108 Pages

After 1980, to determine the structure of globalized world that was built on the world, neo liberal economic policies, reduction of the state and free market rhetoric were used. Privatization is the important means of achievement of the free market conditions and reduction of the state.

As a result of privatization some part of public resources and capital accumulation of undeveloped countries were transferred into private sector. Resources were passed from undeveloped countries towards to globalized world. Undeveloped countries began to lose their nation-state structures, which provide their economic and social development. Unemployment rates increased after privatizations.

Key words : Globalization, Globalized World, Nation-State, Privatization, Unemployment.

ÖZET

KÜRESELLEŞMİŞ DÜNYADA ÖZELLEŞTİRME; TÜRKİYE'DEN ÖZELLEŞTİRME ÖRNEKLERİ

Abdullah Savaş ÇELİK

Yüksek Lisans Tezi

Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Tez Danışmanı : Prof. Dr. F. Levin ÖZGEN

Eylül 2009, x + 108 Sayfa

1980 sonrası dünya üzerinde inşa edilen, küreselleşmiş dünya yapısının belirlenmesinde, neo-liberal ekonomi politikalarının, devletin küçültülmesi ve serbest pazar söylemleri kullanıldı. Devletin küçültülmesinin ve serbest pazar koşullarının gerçekleştirilmesinin önemli aracı özelleştirme oldu.

Özelleştirmelerle, gelişmemiş ülkelerin kamu kaynaklarının ve kapital birikiminin bir kısmı, özel sektöre aktarıldı. Gelişmemiş ülkelere, küreselleşmiş dünyaya kaynak aktarımı sağlandı. Gelişmemiş ülkeler, ekonomik ve sosyal gelişimlerini sağlayan ulus devlet yapılarını kaybetmeye başladı. Özelleştirme sonunda işsizlik oranları arttı.

Anahtar Kelimeler : Küreselleşme, Küreselleşmiş Dünya, Ulus Devlet, Özelleştirme, İşsizlik.

Aileme

TEŞEKKÜR

Prof. Dr. F. Levin ÖZGEN'e araştırma boyunca gösterdiği anlayış, yardım ve rehberliği için en derin teşekkürlerimi sunarım. Diğer Kamu Yönetimi Bölümü hocalarıma gösterdikleri anlayıştan ötürü teşekkürü bir borç bilirim. Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün tüm çalışanlarına da ayrıca teşekkür ederim. Yüksek Lisans ders dönemlerinde beraber olduğum, tanışmaktan çok büyük bir mutluluk duyduğum, ayrıca ilk gününden itibaren desteklerini esirgemeyen tüm arkadaşlarıma özel olarak teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER DİZİNİ

ABSTRACT.....	iii
ÖZET.....	iv
İTHAF.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER DİZİNİ.....	vii
KISALTMALAR DİZİNİ.....	ix
TABLO DİZİNİ.....	x
BÖLÜM I GİRİŞ.....	1
1. Giriş.....	1
1.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı.....	1
1.2. Araştırmanın Önemi ve Sorunsalı.....	2
1.3. Malzeme, Yöntem, Bulgu ve Metnin Yapısı.....	4
BÖLÜM II KÜRESELLEŞMİŞ DÜNYA VE ÖZELLEŞTİRME.....	12
2. Küreselleşmiş Dünya.....	12
2.1. Tarihsel Perspektif İçinde Küreselleşmiş Dünyanın Oluşumu... 13	
2.1.1. Küreselleşme Süreci ve Yayılması.....	17
2.1.2. Küreselleşme Sürecinin Getirileri.....	20
2.2. Küreselleşmiş Dünya.....	25
2.2.1 Ekonomik ve Siyasal Anlamıyla Küreselleşmiş Dünya.25	
2.2.2. Sosyal ve Kültürel Anlamıyla Küreselleşmiş Dünya...27	
2.3. Küreselleşmiş Dünyada Özelleştirme.....	29
2.3.1. Tarihsel Perspektif İçinde Özelleştirme.....	32
2.3.2. Özelleştirmenin Gelişmiş ve Gelişmemiş Ülkelerdeki Rolü.....	36

BÖLÜM III TÜRKİYE’DE ÖZELLEŞTİRME.....	39
3. Türkiye’de Özelleştirme.....	39
3.1. Türkiye’nin Ekonomik Yapısı.....	39
3.1.1. Türkiye’de 1980 Sonrası Değişmeler.....	42
3.1.2. Türkiye’de 1980 Sonrası Değişmeler İçinde Özelleştirme.....	44
3.2. Türkiye’de Özelleştirmenin Özellikleri.....	48
3.2.1. Türkiye’de Özelleştirme Kapsamı ve Özellikleri.....	50
3.2.2. Türkiye’de Özelleştirilen Kuruluşlar.....	59
BÖLÜM IV HİPOTEZLER.....	78
4. Hipotezlerin Kurgulanması.....	78
4.1. Küreselleşmiş Dünya, Özelleştirmenin Rolü ve Türkiye’de Özelleştirme.....	78
4.2. Türkiye’de Özelleştirilen Kuruluşlarla İlgili Hipotezler.....	79
BÖLÜM V TÜRKİYE’DE ÖZELLEŞTİRME ÖRNEKLERİ.....	81
5. Türkiye’de Özelleştirme Örnekleri.....	81
5.1. Seçilen Kuruluşların Biyografileri ve Özelleştirme Yöntemleri..	81
5.2. Türkiye’de Özelleştirme Örneklerinin İrdelenmesi.....	82
BÖLÜM VI SONUÇ.....	86
KAYNAKÇA.....	90
EKLER.....	98
EK-1.....	98
EK-2.....	100
EK-3.....	101
ÖZGEÇMİŞ.....	108

KISALTMALAR DİZİNİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ÇUŞ	: Çok Uluslu Şirket
DB	: Dünya Bankası
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
EBK	: Et ve Balık Kurumu
GİMA	: Gıda ve İhtiyaç Maddeleri T.A.Ş
HAVAŞ	: Havaalanları Yer Hizmetleri A.Ş
IMF	: Uluslararası Para Fonu
İDO	: İstanbul Deniz Otobüsleri A.Ş.
İDT	: İktisadi Devlet Teşekkülü
İMKB	: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
KİT	: Kamu İktisadi Teşebbüsü
ORÜS	: Orman Ürünleri A.Ş.
ÖİB	: Özelleştirme İşleri Başkanlığı
PETLAS	: PETLAS Lastik Sanayi A.Ş.
POAŞ	: Petrol Ofisi A.Ş.
SEK	: Süt Endüstri Kurumu
SEKA	: Türkiye Selüloz ve Kağıt Fabrikaları A.Ş.
TTKKMB	: Türkiye Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği
TÜPRAŞ	: Türkiye Petrol Rafineleri A.Ş.
USAŞ	: Uçak Servisi A.Ş.
YDK	: Yüksek Denetleme Kurulu

TABLO DİZİNİ

TABLO 3.1. Türkiye’de 1986 – 2009 Döneminde Özelleştirilme Sonucu Kamu Payı Kalmayan Kuruluşlar

BÖLÜM I GİRİŞ

1. Giriş

Bu çalışmanın başlığı, “Küreselleşmiş Dünyada Özelleştirme; Türkiye’den Özelleştirme Örnekleri”dir. Başlığın böyle belirlenmesiyle, çalışılacak olan konu da özelleştirme ile sınırlandırılmış oldu. Tezin kuramsal ve alan çalışması ve sınırları kapsamında, küreselleşmiş dünyada özelleştirmeye kuramsal bakış, Türkiye’de özelleştirme uygulamaları ve Türkiye’den özelleştirilen örneklerin irdelenmesi yer aldı. Çalışmanın sınırlarına bağlı olarak çalışmanın konusu ve amacı aşağıdaki gibi açıklanabilir.

1.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı

Çalışmanın Konusu, küreselleşmiş dünyanın merkezini oluşturan gelişmiş ülkelerin, kendi yararlarına olan dünya ülkeleri arası işbölümünü geliştirebilmek için, gelişmemiş ülkeler üzerinde istedikleri yapıyı kurmakta kullandıkları araçlardan biri olan özelleştirmedir. Diğer bir deyişle, gelişmemiş ülkeleri küreselleşmiş dünyaya eklemlenmede kullandıkları temel ekonomik politika olan özelleştirme olgusudur. Türkiye örneğinden hareketle, gelişmiş ülkelerin gelişmemiş ülkeleri küreselleşmiş dünyaya eklemlenme işlevini nasıl yerine getirdikleridir.

Çalışmanın Amacı, küreselleşme sürecinde ve sonucunda biçimlenen küreselleşmiş dünyada özelleştirmenin üstlendiği rolü ortaya koymaktır. Özelleştirme politikasının ve uygulamalarının Türkiye örneğinden hareketle, küreselleşmiş dünyanın gelişmemiş ülkelerde oynadığı rolü, onlardan beklentilerini ve sonuçlarını belirlemektir. Böyle belirlemeler en azından Türkiye gibi ulusal değerleri yüksek olagelen bir ülkede, dünyada yaşanan değişimler karşısında akılcı, gerçekçi ve ulusal/kamusal yararı önde tutan yaklaşımların korunmasına ve inşasına katkı sağlayıcı olabilir.

Türkiye örneğinde, özelleştirme uygulamalarının amacı, başlangıçta etkinlik ve verimlilik sağlama olarak belirlendi. Özelleştirme uygulamaları genişledikçe amaç kamu açıklarını kapatmaya dönüştü. Kamu açıklarını kapatma söylemi bile, özelleştirme uygulamaları zamanla genişledikçe yapılan uygulamaların ortaya çıkan kamudan özel sektöre kaynak aktarmak şeklindeki gerçek anlamını gizleyemedi. Kamu açıklarını kapatmanın da bir amaç olmadığı açıklık kazandı. Yapılan özelleştirmelerden elde edilen gelirler ülkelerin dış borçlarını kapatmak yerine, borç faizlerinin ödemelerinde kullanılır oldu.

Devletin küçültülmesi için yapılan özelleştirmeler sonucu ekonomik yaşamdan çekilen kamu yatırımlarının yerini yerli - yabancı sermaye ve çok uluslu şirketler aldı. Özelleştirme, Türkiye gibi ülkelerin küreselleşmiş dünyaya, çok uluslu şirketlerin hegemonyasına eklemelenmesini sağladı. Özelleştirmenin asıl amacının, gelişmemiş ülkelerin küreselleşmiş dünyanın ekonomik ifadesi olan neo-liberal ekonomi politikalarına uyum sağlaması olduğu açıklık kazandı. Bu uyumun adı, küreselleşmiş dünyaya eklemelenmektir. Türkiye örneğinde yapılan özelleştirme uygulamalarının örneklerine bakıldığında bu açıkça görülebilir.

1.2. Araştırmanın Önemi ve Sorunsalı

Araştırma, küreselleşmiş dünyayı oluşturan gelişmiş ülkeler tarafından ortaya konan özelleştirme politikasının ve uygulamalarının Türkiye benzeri gelişmemiş ülkelerin önüne yararlı oluşturma dayalı çeşitli söylemlerle getirilmesine karşın, sonuçlarının söylemlerle çeliştiğini ortaya koyduğu için önem taşır. Bundan öte, özelleştirme uygulamalarının gelişmemiş ülkelerin, gelişmiş ülkelerin küreselleşmiş dünyasına dahil edilebilmesinin aracı olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Bu önem ise, gelişmemiş ülkelerin Türkiye örneğinden hareketle, özelleştirme uygulamaları sonucu kayıp ve kazançlarının kapsamında somutlanır.

Küreselleşmiş dünyanın, yarattığı bütün dünyanın bir uygarlık projesi dahilinde birleştiği izleniminin dışında insanlık için iyi olgular ve yaklaşımlar getirmediği söylenebilir. Bu olgu, küreselleşmiş dünyanın ulusüstü örgütlerinin ve oluşumlarının söylemlerinde de açıkça ortaya çıkar. Yine de seçeneksiz olarak

gelişmemiş ülkelere sunulan küreselleşme politikalarının anlamının, aslında seçeneksizlik değil, giderek açıkça ortaya çıkan olumsuzluklarıyla yalnızca büyük bir yanılsama olduğu söylenebilir. Bu durum, Türkiye örneğinde açıkça görülebilir.

Türkiye, Birinci Dünya Savaşı sonunda büyük bir yıkım geçiren Osmanlı İmparatorluğu'ndan doğan, zamanın emperyalist ülkelerine karşı kazandığı Ulusal Kurtuluş Savaşı ile bağımsızlığını kazanan genç bir ülkedir. Mustafa Kemal Atatürk'ün belirttiği gibi asıl savaşı ekonomi alanında verdi. Özellikle 1933-1938 arası dönemde, uyguladığı ekonomi politikası ve uygulaması olan Kamu İktisadi Teşekküllerinde ifadesini bulan Devletçilik ilkesi ve karma ekonomi, ekonomisinin temel özelliğidir. 1920'lerin ilk yarısında başlayan süreç, kamu iktisadi teşebbüslerinin başarı ve başarısızlıklarının da yönlendirdiği çeşitli ve farklı ara dönemleri ile 1980'li yıllara kadar sürdü.

1980 sonrası geçilen dışa açık ekonomik yapılanmada kamu iktisadi teşekküllerinin etkin ve verimli olmadığı söylemleri ve neo-liberal ekonomi politikaları ile özelleştirme gündeme getirildi. Etkinlik ve verimlilik söylemi kısa sürede terk edildi. Özelleştirme gelirleri son aşamasında borç faizleri ödemesinde kullanılır oldu. Bunun anlamı ve önemi, kamu iktisadi teşebbüslerinin borç faizi ödemeleri için özelleştirilmesinin yanı sıra, özelleştirilen kuruluşların yeniden kurulmasının olanaksızlaşmasında da yatar. Yanı sıra asıl amaç Türkiye'nin küreselleşmiş dünyaya eklemelenmesinin gerçekleştirilmesidir. Diğer deyişle, Türkiye için yaşamsal değer taşıyan ulus devlet uygulamasından vazgeçilmesi anlamına gelir. Türkiye'nin ekonomi politikası olan Devletçilik ilkesi ve bunun uygulaması olagelen kamu iktisadi teşekküllerinin, küreselleşmiş dünyaya karşı ekonomik bir seçenek olduğu bir varsayım olarak kaldı denebilir.

Araştırmanın Sorunsalı, özelleştirme uygulamalarının, temel olarak etkinlik ve verimlilik sağlanarak kamu mülkiyetinin halka yayılması söylemleri ile gelişmemiş ülkelerin önüne getirilmesinin gerçekliğidir. Çünkü, gelişmemiş ülkeler için geçerliliği kabul edilebilir görünen bu söylemler, özelleştirme uygulamaları derinleştikçe gerçekliğini yitirdi.

Özelleştirme uygulamaları büyük ölçüde blok satışlarla gerçekleştirilir oldu. Özelleştirme gelirleri borç stokunun faiz ödemelerinde kullanıldı. Gelişmemiş ülkelerin ulus devlet yapılarını kurmada ekonomik dayanakları olan kamu iktisadi

teşekküllerinin borç stokunun faiz ödemeleri uğruna özelleştirilmeleri, ulus devletleri, borçlandırma ve borç faizlerini aksatmadan ödeme üzerine kurulu emperyalist düzene bağladı. Borçlandırma ve borç faiz ödemelerini aksatmama üzerine kurulu yapı, gelişmemiş ülkelerin gelişme dinamiklerini olumsuz etkiledi. Yalnızca borç faiz ödemeleri yapar hale gelen gelişmemiş ülkelerin büyüme potansiyeli zayıfladı. Serbest pazar ile devletin küçültülmesi politikası özelleştirmeler sonucu yaşanan sürecin adını belirler. Böylelikle kurulan yapı, küreselleşmiş dünyaya eklemelenmeye olanak yaratır.

Özelleştirmenin küreselleşmiş dünyanın merkezi durumundaki ülkelerin ortaya koyduğu sonuçlara yol açıp açmadığını belirlemek önemli bir uğraştır. Buradan hareketle özelleştirmenin, Türkiye'ye ve benzer ülkelere getirdiği olguların ve kayıpların Türkiye örneğinden hareketle ortaya konulması tüm gelişmemiş ülkeler için de katkı sağlayıcı olacaktır.

1.3. Malzeme, Yöntem, Bulgu ve Metnin Yapısı

Küreselleşmiş Dünyada Özelleştirme; Türkiye'den Özelleştirme Örnekleri başlıklı çalışmanın gerçekleştirilmesinde MALZEME, çeşitli doküman ve kaynaklardan oluştu. Bu nedenle önce kaynak taraması yapıldı. Kaynak taraması öncelikle kitap, dergi ve gazeteler üzerinden yürütüldü. Sonra, internet kaynakları tarandı. Bu taramalar sonucunda elde edilen malzemeler ile çalışmanın kuramsal yapısı tasarlandı, kurgulandı.

Küreselleşmiş Dünyada Özelleştirme; Türkiye'den Özelleştirme Örnekleri başlıklı çalışma ile, yerleştirilen konu, amaç, önem ve sorunsal bağlamında değerli katkılar sağlayan benzer çalışmalar vardır. Benzerlik kimi kaynakta geniş ölçüde iken, kimi kaynakta çalışmanın alt başlıkları ile ilgili düzeylerde dir. Taranan kaynaklar, kitaplar, makaleler, bildiriler ve tezler olarak gruplandırılabilir.

Tezin çalışma konusuyla ilgili olarak çok sayıda kitap vardır. Bunlardan;

- Özhan Çetinkaya'nın, 2000 yılında yazdığı, Türkiye'de Devlet İşletmeciliği ve Özelleştirme adlı kitap, sadece kamu iktisadi teşekkülleri ve özelleştirme üzerinde odaklandığı için çalışmaya kısmen benzer. Kitap, devlet anlayışında ve kamusal

malların üretiminde kurumsal gelişmeler ile devlet işletmeciliğinin yerini ele alır. İktisadi nitelikteki kamu kurumları ve yapılarını, kamu döner sermaye işletmelerinin yapısını, işleyiş ve değerlendirilmesini ortaya koyar. Kamu iktisadi teşebbüsleri ve yapılarını ve özelleştirme kavramını, özelleştirmenin gelişimini ve devlet işletmelerinin özelleştirilmelerini geniş bir şekilde anlatır.

- Güneri Akalın'ın, 1998 yılında yazdığı, KİT'ler ve Özelleştirilmeleri adlı kitap, kamu iktisadi teşekkülleri odaklı olmakla birlikte, kamu iktisadi teşekküllerinin özelleştirilmesi ile çağdaş uygarlığa ulaşılacağı yaklaşımını öne sürer. Kitapta, Türkiye ekonomisinin içinde bulunduğu yapısal krizin nedeni olarak kamu açıklarının görülmekte olduğu öne sürülür. Bunun altında, kamu iktisadi teşekküllerinin varlığının ya da özelleştirmenin başarılammamasının yattığı vurgulanır. Kitapta, temel olarak kamu iktisadi teşekkülleri ve özelleştirme konularının iktisat teorisi çerçevesinde bir olgu olduğu öne sürülür. Kamu iktisadi teşekküllerinin varoluş gerekçeleri, işletilme esasları ve özelleştirme konularına önemli bir yer ayrılır.

- Yılmaz Dikbaş'ın, 1997 yılında yazdığı, Özelleştirme Sömürgeleştirme adlı kitap, özelleştirmenin ne demek olduğunun belirlenmesiyle başlar. Kamu iktisadi teşekküllerini tanımlar ve anlatır. Kamu iktisadi teşekküllerinin uygulaması olduğu Devletçiliğe değinir. Kamu iktisadi teşekküllerini özelleştirmek için söylenenleri tek tek sorgular. Türkiye'de ve 55 ülkede özelleştirme uygulamalarını ele alır. Özelleştirme fikrinin nereden ve nasıl ortaya çıktığını ele alan kitap özelleştirmenin yanıtladığı gereksinimleri açıklar. Hizmet edilen kesimleri ortaya koyar. Özelleştirmenin amaçlarını, uygulama yöntemlerini yerleştirdikten sonra, yağmalanan zenginlikleri ve sonuçları açıklar.

Çalışmanın başlığındaki konularla tek tek ya da tümüyle ilişkili sayısız makale vardır. Bu makaleler arasında;

- Yıldırım Koç'un Ulusal Direniş Dergisi'nde 2006'da yazdığı, "Devletçilikle Kurulan Devleti Özelleştirmelerle Parçalamak" adlı makalesi, sonuç açısından bu tez çalışmasıyla büyük benzerlik taşır. Makalede özellikle devletçiliğin önemi ve sonuçları üzerinde durulur. Özelleştirme, devletçiliğin tasfiyesi olarak değerlendirilir. Bu tasfiyenin Türkiye'nin zayıflatılması ve parçalanması olduğu öne sürülür.

- Eren Ocakverdi'nin Görüş Dergisi'nde 2004'te yazdığı, "Türkiye'de Özelleştirme Süreci" adlı makalesi, kısmen benzeyen bir çalışma olarak değerlendirilebilir. Makalede, genel olarak özelleştirme uygulamaları ve uygulamaların gelişimi üzerinde durulur. Özelleştirme uygulamalarının yanlış yönleri belirtilir. Aynı zamanda özelleştirmenin yararları ve gerekliliği vurgulanır.

- Cem Eroğul'un Atatürkçü Düşünce Dergisi'nde 1995'te yazdığı "Özelleştirme ve Kamu Yaşamımız" adlı makalesinde, özelleştirmenin kapitalizmin önünü açan küreselleşmeyi gerçekleştiren önemli bir araç olduğu ve asıl amacın ulus devletin ortan kaldırılması olduğu belirtilir.

Diğer yandan tezin konusuyla örtüşen başlıklarda çeşitli bilimsel ve akademik etkinlik gerçekleştirildiği görülür. Etkinliklerde çok sayıda katkı sağlayıcı bildiri sunulmuş durumdadır. Bunlar arasında;

- İşaya Üşür'ün, 2005'te, 20. Yılında Türkiye'de Özelleştirme Gerçeği Sempozyumu'nda sunduğu, "Kapitalizmin Evrimi ve Özelleştirme" başlıklı bildiri içerik açısından tez ile benzerdir. Bildiride, kapitalizmin evrimi üzerinde durulur. Kapitalizmin son aşaması olarak değerlendirilen küreselleşme ile özelleştirmenin paralelliği ortaya konur. Kapitalizmin, krizden çıkış yolu olarak 'özelleştirmeyi, devletin küçültülmesi ve bırakınız yapsınlar' yaklaşımına dönülmesinin aracı olarak kullandığı belirtilir.

- I. Enerji Verimliliği ve Kalitesi Sempozyumu Yürütme Kurulu'nun, 2005'te I. Enerji Verimliliği ve Kalitesi Sempozyumu'nda sunduğu "Sonuç" bildirisi, özelleştirmenin sonuçlarına yaptığı vurgu ile teze benzerdir. Bildiride, enerji sektöründeki özelleştirmelerin, enerji yatırımlarına - hizmet kalitesine etkileri ile enerji kaynaklarının daha ekonomik kullanımı ve çevreye - tüketiciye olumsuz etkisinin en az düzeye indirilmesi üzerinde durulur. Özelleştirmelerin Türkiye'yi, kamu kaynaklarının yok pahasına satıldığı, çalışanların işsiz bırakıldığı, çok uluslu yabancı şirketlerin pazarı haline getirdiği öne sürülür.

- A. Oğuz İçimsoy'un, 1998'de, Özelleştirme ve Kurum Arşivleri Paneli'nde sunduğu, "Özelleştirme Uygulamaları ve Özelleştirilen Kamu Kurumlarının Arşivleri" başlıklı bildiride, özelleştirmenin tanımlanması, tarihi gelişimi, hedefleri, yöntemleri anlatılır. Türkiye'deki özelleştirme çalışmalarına değinilir. Özelleştirme uygulamalarının yalnızca faaliyetlerin devri ve çalışanların

özlük haklarının korunmasından ibaret olmadığı, bir ulusun bilinci olan arşiv belgelerinin de kaybolması olduğu vurgulanır.

Tezin konusuyla ilgili yüksek lisans ve doktora tezleri de vardır. Bu tezlerden;

- Sevgi Aksoy'un, 2006'da Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı'nda yazdığı, "Küreselleşme ve Çok Uluslu İşletmeler Çerçevesinde Türkiye'de Özelleştirme" adlı yayınlanmamış yüksek lisans tezi, bu tezle benzerliğe sahiptir. Aksoy'un tezi sonuç olarak, küreselleşme ile neo-liberal yaklaşımın serbest pazar mekanizmasının güçlenmesi doğrultusunda devletin küçültülmesinin özelleştirme ile olduğunu vurgular. Küreselleşme sürecinde, ekonomilerin yeniden yapılandırılması aşamasında etkin bir ekonomi politika aracı olarak kullanılan özelleştirmenin üzerinde çok uluslu işletmelerin sahip oldukları etkiye açıklık getirir. Özelleştirmenin, ülkelerin dünya ekonomisiyle bütünleştirilmesinde bir araç olarak kullanıldığını ortaya koyar.

- Zeliha Üzümcü'nün 2007'de Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı'nda yazdığı "Özelleştirme Politikası ve Türkiye Uygulamalarındaki Etkinliği" adlı yayınlanmamış yüksek lisans tezi, bu çalışmayla kısmen benzerdir. Üzümcü'nün tezi, 1980 sonrasında dünyada başlatılan özelleştirme uygulamalarının sonucu olarak, her ülkenin kendi yapısına göre bir özelleştirme yöntemi olması gerektiğini saptar. Ülkeye özgü bu yapı kurulmadan yapılacak özelleştirmelerin, yarardan çok zarara yol açacağını öne sürer. Tezde, özelleştirme ile özel sektöre kaynak devrinin tek başına etkinlik ve verimlilik sağlamaya yetmeyeceği belirlendikten sonra, özelleştirmenin bir vurguna dönüştüğü belirtilir. Yapılan özelleştirmelerde yabancılara satış limitinin getirilmediği, özelleştirmenin serbest pazar ekonomisine geçişte önemli rol oynadığı öne sürülür. Özelleştirme için halka arz yöntemine ağırlık verilmesi önerilir. Özelleştirme gelirlerinin bütçe açıklarını kapatmada kullanılmasının, özelleştirmenin asıl amacına ulaşmasını engellediği ortaya konur.

- Ali Dirican'ın, 1997'de, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı'nda yazdığı "Türkiye'de Kamu İktisadi Teşebbüsleri'nin Özelleştirilmesi, Politikaları ve Sonuçları" adlı yayınlanmamış yüksek lisans tezi, bu çalışmayla kısmen benzerdir. Dirican'ın tezi sonuç olarak,

1929 Dünya Krizi'nin sonucunda devletlerin ekonomide işletmeci olarak yer almaya başladığını söyler. Böylece kamu sektöründeki büyümenin, kalkınmanın aracı haline geldiğini belirtir. Kamu sektörünün finansman gereksinimi doğduğunda kamu iktisadi teşekküllerinin devlet için bir yük olmaya başladığı söyleminin ortaya çıktığını öne sürer. 1980 sonrasında, kamu sektörünün küçültülmesi amacıyla özelleştirme uygulamalarının başladığını ve kamu kurumlarının yok pahasına elden çıkarıldığını vurgular.

Çalışmada yararlanılan diğer materyal, özelleştirme hakkında sunulan çeşitli raporların, özellikle sendikaların yaptığı araştırmaların ve basında özelleştirme konusunda yer alan yazıların taranmasından elde edildi. Ayrıca alan çalışması için seçilen 3 kamu iktisadi teşebbüsüne ait doküman da bu malzeme kapsamında zikredilebilir.

Çalışmanın YÖNTEMİ ise araştırma ve yazım aşamalarını içerecek şekilde tümdengelim ve tümevarım yöntemlerinin bir arada ele alınmasından oluşan sistem yöntemi olarak kurgulandı. Hipotezlerin inşasına kadar tümdengelim yöntemiyle özelleştirmeyi dünyada ve Türkiye'de ele alıp analiz eden kuramsal ve pratik irdelemeler yapıldı. Bunlara dayanarak hipotezler belirlendi. Hipotezler genel ve özel düzeyleri içerdi. Hipotezlerden hareketle tek tek örneklerin incelenmesi ve sınanması işlemlerinden sonra, bulgular tümevarım yöntemiyle kuramsal düzleme taşındı.

Hipotezlerin kurgulanmasında şu adımlar izlendi. Öncelikle 1980 sonrası dönemde dünyaya şekil veren küreselleşme sürecinden doğan küreselleşmiş dünya ve bu dünyada özelleştirmenin rolü ile Türkiye'de özelleştirme hakkında yapılan okuma ve taramalar sonucunda kuramsal düzeyle ilgili genel hipotezler yerleştirildi. Küreselleşmiş dünya ile ilgili hipotezlerin arasında, küreselleşmiş dünyanın gelişmemiş ülkeleri eklemlenmekte kullandığı temel araç olan özelleştirme ile küreselleşmiş dünyanın bağını belirlemeye dönük saptamalara yer verildi. İkinci genel düzey hipotezler, küreselleşmiş dünyaya eklemlenme çabasında olan bir ülke örneği olarak Türkiye ve Türkiye'de özelleştirme ile ilgili olarak saptamalar halinde kuruldu. Bu aşamada, bulunan tüm örnekler ve özelleştirme bilgilerinin yerleştirildiği tablodan yararlanıldı. Bunlardan hareketle, üçüncü düzey hipotezler, Türkiye'den özelleştirme örneklerinin tekil özelliklerine ve sonuçlarına yönelik olarak düzenlendi.

Çalışmada sistem yönteminin seçilmesinin temel nedeni, 1980 sonrasında dünyaya küreselleşmiş dünyanın şekil verdiği belirlenmesidir. Bu yapının kurulma nedeni olarak, küreselleşmiş dünyayı oluşturan gelişmiş ülkelerin krizlerini aşmada kullandıkları düşüncelerin olduğu görüldü. Küreselleşmiş dünyanın gelişmiş devletlerinin, gelişmemiş ülkelerin gelişmelerine yol açan ulus devletin küçültülmesi yönlendirmelerinin kuramsal çerçeveyi oluşturduğu, özelleştirmenin bunun içinden kavranabileceği yaklaşımıyla tez tümdengelim yöntemiyle başlamış oldu. Tümdengelimle yapılan irdelemelerin özel düzeyde tekil örneklerin incelenmesiyle sınanması gerektiğinden Türkiye’den özelleştirme örneklerinin araştırılması, gözlenmesi, hipotezlerin sınanması, bunların sonuçlarının yeniden kuramsal çerçevelere bağlanması tümevarım yöntemiyle yapıldı. Böylece tezin bütününde sistem yöntemi ile çalışılmış oldu. Bu nedenle tezin özel düzeyine ilişkin çalışma kısmında öncelikle Türkiye’de kamu iktisadi teşebbüslerinin kuruluş amaçları değerlendirildi. Gelişmemiş bir ülkenin ekonomi politikası olarak belirlenen Devletçilik ve uygulaması olan kamu iktisadi teşebbüsleri ile yarattığı ekonomik gelişme irdelendi. 1980’lere kadar Türkiye’nin ekonomi politikalarında devletçiliğin ve uygulaması olan kamu iktisadi teşebbüslerinin belirleyici olduğu, 1980 sonrası küreselleşmiş dünyayı oluşturan gelişmiş ülkelerin de baskısıyla özelleştirme uygulamalarının başladığı ve bu yolla Türkiye’nin ulus devletinin aşındırıldığı görüldü.

Türkiye’de 1986 – 2009 döneminde özelleştirilmeleri sonucunda kamu payı kalmayan kuruluşların özelleştirme bilgileri tablo haline getirilerek incelendi. 1986’dan itibaren özelleştirilen ve özelleştirme kapsamında kamu payı kalmayan 188 kuruluş olduğu belirlendi. Bu kuruluşların özelleştirilmelerinin üç şekilde gerçekleştiği görüldü. 1. Özelleştirme kapsamındaki kamu payı satış yoluyla tamamen özelleştirilenler. 2. Varlık satışı yoluyla kısmen özelleştirildikten sonra tüzel kişiliği sona erdirilenler. 3. 4046 sayılı Kanun’un 2/i maddesi çerçevesinde başka kamu kurumuna devredilenler. Bu şekillerde gerçekleşen özelleştirme uygulamaları derinleştikçe, ulus devletin adım adım ve söylemde açıkça ortadan kalkma ve önemsizleşme ile karşı karşıya bırakıldığı belirlendi.

Tezin alan çalışmasını oluşturan Türkiye’de özelleştirme örneklerinin seçilmesinde, irdelenmesinde, sınanmasında yöntem, öncelikle örnekler hakkında

yapılan taramaların sonucu olarak örneklerin biyografilerinin ortaya konulma olanağı, bunların yazında sıkça tartışılıp tartışılmadığı, özelleştirmelerinin kamuoyunda yarattığı rahatsızlık gibi faktörlerin dikkate alınması üzerine kuruldu. Alan çalışmasında, örneklerin özelleştirme öncesi ve sonrası durumlarını karşılaştırmak temel belirleyici olarak kullanıldı.

Bu şekilde kurgulanan çalışmanın BULGUSU, şöyle yerleştirilebilir; * Özelleştirme uygulamaları gelişmemiş ülkeleri küreselleşmiş dünyaya eklemlenmekte kullanılan temel bir araçtır, * Bu aracın temel rolü Türkiye gibi ülkelerin kamuya ait kaynaklarının yerli - yabancı özel sermaye gruplarına aktarılmasıdır, * Sonuçta devletin küçültülmesi adı altında kamu mülkiyetinin tasfiye edilmesidir, * Türkiye'deki özelleştirme uygulamasının önemli sonuçlarından biri işsizliğin artmasıdır.

Küreselleşmiş dünyanın özelleştirme uygulamaları ile kazanmak istediği genel düzeyde, tüm dünyanın küreselleşmiş dünya yapısına eklemlenmesini sağlamaktır. Özel düzeyde ise, Türkiye'nin gelişmemiş ülkelere, gelişme konusunda başardıklarıyla örnek oluşturan, ulusal devlet ve bağımsızlık temelinin tasfiye edilmesidir.

Bu yaklaşımlarla, tez 6 bölümden oluştu. 1. Bölüm olan Giriş'te, araştırmanın konusu ve amacı, önemi ve sorunsalı ile tezin gerçekleştirilmesinde kullanılan malzeme, yöntem açıklandı. Tezin bulgusu ve metin yapısı yerleştirildi. 2. Bölümde, küreselleşmiş dünya ve özelleştirme, tarihsel perspektif içinde küreselleşmiş dünyanın oluşumunu hazırlayan küreselleşme süreci, yayılması ve sonuçları içinden kuramsal olarak açıklandı. Küreselleşmiş dünyanın, ekonomik, sosyal ve kültürel boyutları üzerinde duruldu. Tarihsel perspektif içinde özelleştirme ve özelleştirmenin gelişmiş ve gelişmemiş ülkelerdeki rolü incelendi.

3. Bölümde Türkiye'de özelleştirme uygulamaları, Türkiye'nin ekonomik yapısı ve bu yapıda 1980 sonrasında ortaya çıkan değişimler içinden irdelendi. Bu irdeme yapılırken, Türkiye'de 1986'dan itibaren özelleştirilen, özelleştirme kapsamında kamu payı kalmayan kuruluşlar ve özelleştirme bilgilerini içeren bir tablo oluşturuldu. 1986'dan itibaren 199 kuruluşta özelleştirme işlemi yapıldı. Çalışmada üzerinde durulan 199 kuruluştan kamu payı kalmayan 188 kuruluş oldu. Kamu payı kalmayan 188 kuruluştan 165'i kamu payı satış yoluyla tamamen

özelleştirilenler, 15'i varlık satışı yoluyla kısmen özelleştirildikten sonra tüzel kişiliği sona erdirilenler ve 8'i ise 4046 sayılı Kanun'un 2/i maddesi çerçevesinde başka kamu kurumuna devredilenlerdir. Anılan tablo üzerinde tezin kapasitesi dikkate alınarak çalışma üç düzeyde yoğunlaştırıldı. Birinci düzey olarak, özelleştirilen kuruluşların sektörel dağılımı, ikinci düzey olarak, bu kuruluşların özelleştirme öncesi ve sonrası istihdam durumları ve üçüncü düzey olarak satın alanlar incelendi. Burada elde edilen bulgulardan hareketle Türkiye'de yapılan özelleştirme uygulamalarının genel özellikleri belirlendi.

4. Bölümde tezin hipotezleri kurgulandı. Hipotezler dünyaya ilişkin ve Türkiye'de özelleştirme ile ilgili genel düzeylerde saptamalar ve seçilen örneklerle bağlantılı özel hipotezler olmak üzere üç düzeyde kurgulandı. Genel hipotezler, küreselleşme, küreselleşmiş dünya ve özelleştirme uygulamalarını belirlemeye, Türkiye'de özelleştirme ile ilgili hipotezler ise özelleştirme uygulamalarının Türkiye'de ki sonuçlarını belirlemeye dönük olarak belirlendi. Tek tek örneklerle ilgili hipotezler ayrıntılara odaklandı. Hipotezler özelleştirme örnekleri ile sınandı. 5. Bölümde, Türkiye'de Özelleştirme Örneklerinin İrdelenmesi başlığının altında seçilen kamu iktisadi teşebbüsleri üzerinde alan çalışması yapıldı. 6. Bölümde sonuçlar ortaya konarak, kuramsal açıklamalar yapıldı ve çalışma tamamlandı.

Çalışma, ulus devletin sosyal niteliğinin, küreselleşmiş dünyaya özelleştirmeler ile eklemlenme oranında zayıfladığını, zayıflayan sosyal yönün, yoksullar ve çalışanlar karşısında, yerli - yabancı sermaye çıkarına işlediğini ortaya koyar. Çalışma, Giriş Bölümünün tamamlanması sonrasında, İkinci Bölümde, küreselleşmiş dünyanın belirlenmesi ile yetkinlik kazanabilir. Küreselleşmiş dünya anlatımının yetkinleşebilmesi için ise küreselleşme süreci, küreselleşme sürecinin yayılımı, küreselleşmenin getirileri ile devam edilerek, küreselleşmiş dünya yapısına ulaşılabilir.

BÖLÜM II

KÜRESELLEŞMİŞ DÜNYA ve ÖZELLEŞTİRME

2. Küreselleşmiş Dünya

Küreselleşmiş dünya, küreselleşme sürecinin sonucunda biçimlenen ve öncekinden önemli farklar barındıran bir dünyadır. Bu nedenle küreselleşmiş dünyayı anlamak, 1980’lerin başından itibaren ortaya çıkan küreselleşme sürecini anlamayı, tanımlamayı gerektirir. “Ancak küreselleşmenin tanımlanması üzerinde durulduktan sonra, bu doku içinde gerçekleşen oluşumlar ve ilişkiler etrafında tartışmalar yoğunlaştırılabilir”(Önder, 2002:219).

Küreselleşme kavramının yeni bir kavram olmadığı, ancak önceki dönemlere göre farklılıklar içerdiği öne sürülür. Çeşitli biçimlerde tanımlanmasına karşın kapitalizmin yeni aşaması, hatta birebir emperyalizm olduğu iddia edilir. Küreselleşmenin emperyalizmle olan ilişkisini Selçuk şöyle belirler ; “Küreselleşme nedir?...Emperyalizmin yeni adıdır!..”(Selçuk, 2009). Zeybek ise, küreselleşmeyi “IMF, Dünya Bankası ve Dünya Ticaret Örgütü’nün ve yandaş kuruluşlarının dünyaya dayattığı ekonomik düzen...”(Zeybek, 2009) olarak tanımlar. Kocacık’a göre;

“Küreselleşme sözcük olarak, dünyanın bütünleşmiş bir pazar haline gelmesini ifade etmektedir. Küreselleşme yeni bir olgu değildir. Bu yüzyılın başında bilimsel terminolojiye giren emperyalizmin kendisidir. Kapitalizmin ekonomik boyutları ele alındığında, küreselleşmeyle benzerlikleri görülecektir. Küreselleşme, yeni dünya düzeni, postmodernizm, yenileşme ve neo liberalizmi birbirinden ayrı düşünmemek gerekir. Çünkü söz konusu anlayış ve söylemler kapitalizm ile bağlantılıdır ve ancak kapitalizm bağlamında açıklanabilirler. Buna göre küreselleşme kapitalizmin günümüzdeki boyutu ve görünümünü ifade etmektedir”(Kocacık, 2001:193).

Ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel bir olgu olarak küreselleşme, tüm alanlarda çeşitli dönüşümlere yol açarak etkili oldu. Bu yaklaşımla küreselleşmiş dünyanın ve bu dünyanın oluşumunda özelleştirmenin rolünün iyi kavranabilmesi ve irdelenebilmesi için önce küreselleşme sürecinin ele alınması gerekir. Küreselleşme sürecini ele alış önce sürecin tarihsel perspektif içinde gözlenmesi, ardından bu sürecin tüm dünyaya yayılmasının irdelenmesi ve getirilerinin belirlenmesi adımlarıyla yapılabilir.

2.1. Tarihsel Perspektif İçinde Küreselleşmiş Dünyanın Oluşumuna Yol Açan Küreselleşme Süreci

Tarihsel perspektif içinde küreselleşme sürecinin, 1970’ler sonunda kapitalizmin içsel krizlerini aşma çabalarının, bilim ve teknolojide doğan gelişmelerin ortaya çıkışıyla başladığı söylenir. Küreselleşme sürecini açıklayıcı çeşitli yaklaşımlar vardır. Kazgan’ın yaklaşımına göre:

“Küreselleşme hiç de yeni bir olay değil. Aslında başlangıcı Rönesans’taki coğrafi keşiflerle önce yerkürenin her yanının tanınmasına kadar uzanıyor. Olayın ilk basamağı bu. İkinci basamağı Birinci Sanayi Devrimi’nden, üçüncü basamağı İkinci Sanayi Devrimi’nden geçiyor. Sermayenin küreselleşmesi anlamında küreselleşmeyse, Birinci Sanayi Devrimi’nin ürünü; yeni keşifler ve icatlarla ulaştırma - haberleşmeye yeni boyutlar katan İkinci Sanayi Devrimi dönemindeyse sermayenin küreselleşmesi olgusu son buluyor. İlginçtir, ‘finans kapital’ diye anılan akışkan fonların sermaye piyasalarına serbestçe girip çıkmaları ve sermayenin her biçimiyle ülke sınırlarından içeri ve dışarı serbest hareketleri İkinci Dünya Savaşı sonrasında da hemen geri gelmedi; ancak 1970’li yılların ikinci yarısında sermayenin kâr haddindeki düşüşü izleyerek ortaya çıktı. 1870’li yıllarda Avrupa’nın yaşadığı Büyük Depresyon’un sermayeyi küreselleştirmesi yüzyıl sonra aynen tekrarlandı”(Kazgan, 2000:28).

Aktan, küreselleşmeyi globalleşme olarak ifade eder ve globalleşme için şunları söyler:

“Teknoloji ve iletişim teknolojisindeki devasa gelişmeler ülkeleri ekonomiden, siyasete kadar pek çok alanda birbirlerine doğru iyice yakınlaştırmıştır. Teknolojik gelişmeler ve bunların ortaya koyduğu iletişim ve bilgi ağındaki ilerlemeler dünyayı adeta ‘global bir köy’e dönüştürmüştür. Bu süreçte telekomünikasyon ve ulaşım teknolojisindeki gelişmeler lokomotif işlevi görmektedir. Bu yakınlaşmanın temelinde ekonomiden kültüre, siyasete kadar pek çok alanda ülkelerin birbirlerine yakınlaşmasını sağlayan globalleşme süreci yatmaktadır. Bu süreçte sermaye, işgücü, teknoloji ve bilgi sınır tanımaz hale gelmiştir. Ayrıca, globalleşme sürecinde demokratikleşme, hukukun üstünlüğü, çevrenin korunması, terörizm ve organize suçlarla mücadele, insan hakları ve liberalleşme gibi evrensel değerler de ön plana çıkmaktadır. Bütün bu gelişmeler bir taraftan ulusal ekonomi, ulusal siyaset, ulusal kültür kavramını rafa kaldırmakta, diğer taraftan da ulus-ötesi çıkar gruplarını ortaya çıkarmakta ve değişik ülkelerden, hatta kıtalardan, insanları birbirlerine bağımlı hale getirmektedir. Globalleşme sürecindeki tüm bu gelişmeler, ülkeleri dünya standartlarında mal, hizmet ve bilgi üreten bir toplum olmaya doğru sürüklemektedir”(Aktan, 2009).

Teknolojik gelişmeler ile küreselleşme süreci arasında bir paralellik mevcuttur. Bu paralellik teknolojik gelişmeleri sağlayanların küreselleşmeyi dünyaya dayatanlarla aynı olmasındandır denebilir. Coğrafi keşiflerle başladığı söylenen küreselleşme 1970’lere gelindiğinde artık yeni bir süreçtir. 1970’lerin sonlarından itibaren dünyanın tümüyle yeni bir sürece girdiği genel kabul görür. Eser bu durumu şöyle ifade eder:

“1980’lerde belirginleşen ve ulus - devletlerin yapısını olduğu kadar geleneksel dünya dengelerini de değiştirip yerinden oynatarak yeni bir hiyerarşik yapılanmaya yol açan, bu yönüyle ‘Yeni Dünya Düzeni’ adını hak eden bu Batı merkezli değişim, dünya ekonomisini tek bir bütün olmaya doğru yönelmesi anlamında küreselleşme olarak

adlandırılmaktadır. Tek bir dünya sistemine gidildiğini anlatan ve esas olarak iktisadi bir süreç olan küreselleşme, günümüzde üretim, ticaret, sermaye hareketleri ve teknolojinin uluslarüstü bir özellik kazanarak serbestleşmesi ve dünya ekonomisiyle serbest ticaret ve uygun işbölümü koşullarında bütünleşme olarak yaşanmaktadır” (Eser, 1995:5).

1970’li yıllarda başlayan bu süreci Sönmez şöyle açıklar :

“Yeni düzende ‘serbest’ piyasa ekonomisinin uluslararası düzeyde geçerli kılınması çabasına girilmiştir. Bu bağlamda korumacı politikalara ve devlet karışıcılığı, girişimciliği ve müdahalesine sanayi, ticaret, bankacılık, mali sektörlerde son verilmesi ve mevcut kamu işletmelerinin hızla özelleştirilmesi ve / veya tasfiye yoluyla elden çıkarılması, sosyal güvenlik harcamalarının azaltılması amaçlanmıştır. Böylece ‘serbest girişim’, ‘tam rekabet’ ve ‘serbest piyasada oluşan fiyat mekanizması’ sayesinde kaynakların etkin dağıtımı gerçekleşecek ve verimlilik ile kârlılık artacaktır. Sonuçta ‘serbest’ piyasa ekonomisi temelinde yükselen küreselleşme (globalleşme) gerçekleşecek ve bu gelişmeye ayak uyduran ülkeler ve bireyler(halklar) yarar sağlayacaklardır. Söz konusu ‘yarar’ kuşkusuz gelir ve refah düzeyinin yükselmesini çağrıştırmaktadır”(Sönmez, 1998:512).

Küreselleşmeden beklenen öncelikli olarak ekonomik iyileşmelerdir. Dünyanın yaşadığı sorunların temeli ekonomiye dayanır. Önder’e göre: “Ekonomik bir olgu olarak ele alındığında küreselleşme, ilk açılımı ile, reel ve finansal sermayenin yerkürede kendine uygun gördüğü alanlara yayılması olarak tanımlanabilir”(Önder, 2002:219). Küreselleşmenin kendine uygun gördüğü ekonomik öncelikleri ve çıkarları vardır. Bu bağlamda kendi yararları dışında sorumluluk üstlenmeme tutumundadır. Tartışma konusu olan ilk planda küreselleşmenin ekonomik uygulamaları ve dayatmalarıdır. Küreselleşme süreci ile dünya farklı bir döneme girdi. Küreselleşmenin ekonomik yönü, sadece gelişmemiş ülkelerde değil, gelişmiş ülkelerde de sorunları artırdı. Küreselleşmenin ekonomik yaptırımları, ekonomik alanın dışına taşı ve tüm alanlarda ekonomik çıkışlı olmak

üzere sorunlara yol açtı. Aynı zamanda var olan sorunları büyüttü. Leba, küreselleşme sürecini şöyle tanımlar :

“Genel bir tanımlama yapmak gerekirse ‘küreselleşme’, devletin etkin olduğu uluslararası sistemden, devlet dışı birimlerin etkin olduğu küresel sisteme doğru giden bir süreçtir. Bu sürecin, tamamlanmasıyla, ülke tanımaz ekonomik unsurların üretim ve tüketimi dünya ölçeğinde planladığı, serbest rekabeti ve piyasa düzenini uluslar üstü kuruluşların denetlediği ve kuralların uluslar üstü bir anlayışla çalıştığı seviyeye ulaşan bir ‘küreselleşmiş sistem’den söz edilebilecektir”(Leba, 2009).

Leba’nın böyle tanımladığı küreselleşme süreci Eşkinat’a göre: “Avrupa kültürünün, yeni sömürgecilik, kolonizasyon ve kültürel kaynaşma ile tüm dünyaya yayılma çabalarının doğrudan sonucudur”(Eşkinat, 1998:7-8). Küreselleşmenin tanımlanması konusunda Yeldan ise şunları söyler : “Geniş bir ifade ile, küreselleşme olgusunu dünya ekonomisini oluşturan sosyal ve iktisadi parçaların birbirleriyle ve giderek dünya piyasalarıyla eklemlenmesi olarak algılıyoruz”(Yeldan, 2009). Tükel’in küreselleşme hakkında söyledikleri ise şöyledir:

“Küreselleşme doğrusal ve tek boyutlu bir süreç değildir. Bir yandan ekonomik planda emek, mal ve hizmet, para ve sermayenin serbest dolaşımının artması; bir yandan da siyasi planda iç ve dış politikaların giderek uyumlulaşması sürecidir. Ayrıca bu süreç, Asya krizinin de gösterdiği gibi, çeşitli krizlere açık bir süreçtir”(Tükel, 2009).

Bu, küreselleşmenin ekonomik bir değişme ve olgu olduğu kadar siyasal bir boyuta da sahip olduğunu düşündürür. Şüküroğlu, küreselleşme sürecinin siyasal boyutunu ele alır. Şüküroğlu’na göre:

“Küreselleşme, serbest piyasa ekonomisinin, tüm dünyayı içine alacak şekilde, ülkelerin katı ulusal, politik değerlerini yıkarak; ekonomik anlamda da ulus devletin önüne koyduğu tüm engelleri ortadan kaldırarak bir bütüncü dünya sistemi altında toplama çabasıdır”(Şüküroğlu, 2001:107).

Küreselleşmenin ilgi alanı - yayıldığı alan, ulus devletlerin ve ulus devletleşme durumunda olan ülkelerin sınırlarıdır. Ulus devlet yapıları, ulus devlet

özellikleri nedeniyle küreselleşmenin önünde bir engel oluşturduğu için küreselleşme ulus devlete karşıdır. Reel ve mali sermayenin yayılımının sonucu olarak, küreselleşmiş dünya ortaya çıktı. Bu nedenle, küreselleşmiş dünya küreselleşme sürecinin yayılımı ve getirileri içinden kavranabilir.

2.1.1. Küreselleşme Süreci ve Yayılması

Genel olarak, 1980’li yıllardan itibaren dünya sisteminin yeniden yapılanmaya ve bağlı olarak küreselleşme sürecine girdiği kabul edilir. İkinci Dünya Savaşı’ndan, gelişmiş Batı ülkelerinin elinde sermaye stokunun aşırı birikime ulaştığı 1970’lere kadar geçen sürede, dünya ekonomik ve siyasal yapısı başta sosyal devlet ilkesi temelinde şekillendi. 1970’lerin ilk yarısı ile gelişmiş ülkelerin büyüme hızındaki, kâr oranlarındaki düşüş, sosyal devlet anlayışının sonucu olarak görüldü. Sosyal devlet çeşitli düzenlemelerle geriletmeye başladı. Gelişmiş ülkeler giderek gelişmemiş ülkeleri yeni oluşumlar içine çekmeye yöneldi. Çünkü:

“Batı sermayesinin acilen dünyanın geri kalanındaki sermayeyi değerlendirecek üretim süreçlerine el koyması, en azından buralarda üretilen katma değere ortak olması gerekiyordu. İşte bu şartlar altında Batı’nın dünyanın geri kalanına yönelik neo liberal küreselleşme dayatması başladı”(Somçağ, 2009).

Ekonomik alanda gelişmiş ülkelerin belirlediği değişimle başlayan küreselleşme süreci, sermaye birikiminin ulusüstüleşmesi ile dünyaya yayılmaya yöneldi. Sermaye birikiminin uluslararası ifadesi olan çok uluslu şirketler(ÇUŞ) kendi ülkelerinden dışarı çıkarken, kendi isteklerine uygun yatırım koşullarını yaratma girişimlerini de beraberlerinde taşıdılar. Karşılarına çıkan en büyük engel ise ulus-devlet yapısı ve ulusal sınırlar oldu. Ulus-devlet yapısında, devletin ekonomideki işlevleri çok yönlü ve önemli olduğu gibi, pazar ekonomisine müdahalesi de çok yoğunlu. Gelişmiş ülkeler, ulus-devletlerin bu yapısını aşmak için, ulusüstü yeni bir yapılanmayı savunmaya başladı. “Batı kapitalizmi kendi bölgesinde kurduğu düzeni bütün dünyaya taşıyarak dünya ülkelerini kendi egemenliği altında bir disiplin altına almak istediği noktada, küreselleşme olgusu

dünyanın gündemine girmiştir”(Çeçen, 2002:143-144). Çeçen’in bu şekilde özetlediği süreç giderek hızlandı ve genişledi.

Esgin’e göre: “Ulus-devletin tarihsel süreçteki oluşumunu sağlayan büyük kapitalist dönüşüm, küreselleşme ile birlikte ulus-devletin meşruiyetini yok etme amacıyla kendini göstermektedir”(Esgin, 2001:185). Kocacık ise ulus devletin meşruiyet kaybını şöyle ifade eder:

“Ulus-devlet olgusunun meşruiyet kaybını dünya düzeyinde büyük dönüşümler sonucu ortaya çıkan bunalımlara ve dolayısıyla küreselleşmeye bağlamak, küreselleşmenin tanımı gereği zorunludur. Çünkü küreselleşme, doğrudan ekonomik güçler hakimiyetinin, uluslar üstü sermaye gücünün bunalımdan çıkmak için toplumsal, siyasal, kültürel ve teknolojik alanlara yeni anlamlar katma, dünyayı tek bir pazar haline dönüştürme çabalarıyla ilintilidir” (Kocacık, 2001:194).

Öyleyse küreselleşme süreci ekonomik yapının dönüşümü üzerinde siyasal, toplumsal, kültürel ve teknolojik alanlarda temel dönüşümler ve tek bir dünya pazarı yaratılması demektir. Eşkinat, dünyanın tek bir pazar haline gelişini şöyle ifade eder :

“Dünya ekonomisi, kapitalist dünya sistemi olarak ortaya çıkmaktadır. Dünya ekonomisi, uluslar üstü firmaların hakimiyeti altındadır politik düzenlemelerden bağımsız olarak işlemektedir ve bu düzenlemeler üzerinde ekonomik hakimiyet kurulabilmektedir. Bu firmalar, küresel bağlar ve değişim sistemleri kurmaktadır ve böylece dünya giderek mallar, emek ve sermaye için tek bir pazar haline gelmektedir”(Eşkinat, 1998:75).

Tek bir dünya pazarının yaratılması için ise öncelikle ulus devlet yapılarının ortadan kaldırılması gerekir. Kocacık bunu şöyle ifade eder: “Günümüzde küreselleşme özellikle ulus-devletlerin işlevlerini yok etmeye yönelik, gelişmiş ülkelerin az gelişmiş ülkeler üzerinde sömürsünün yeni adı olarak görülmektedir”(Kocacık, 2001:193). Aynı yaklaşımı Esgin şöyle vurgular:

“Ulaşım ve iletişim teknolojilerindeki değişim küreselleşmenin maddi temelini oluştururken, tek bir küresel kültür, egemenliği sermayenin tekelinde olan tek bir küresel pazar anlayışı küreselleşmenin

pratiksel hedeflerini oluşturmaktadır. Politik düzeyde ise küreselleşme diyalektik olarak ulus - devlet üzerine bir hegemonya siyaseti uygulama, ulus-devlet oluşumunu zayıflatma bilincine dönüktür. İşte bu nedenle 20 yıl önce gelişmekte olan ülkelere anlatılan kendi kendine yetmenin ve merkezi kalkınmanın erdemleri, yani uluslaşma, bugün tüm yıkıcı etmenlerine karşın sınırsız serbest değişim modelinin yani, küreselleşmenin dayatılmasına dönüşmüştür. Buradaki çelişki, gelişmekte olan ülkelerde yerleştirilmeye çalışılan ulus-devletin hala tam anlamıyla başarıya ulaşamamışken, sınırsız serbest değişimi öngören küreselleşme modelinin kabul ettirilmeye çalışılmasıdır”(Esgin, 2001:191).

2000’li yıllarda belirgin bir istikrar kazanarak dünyaya istediği yapıyı yerleştirme konusunda bir netlik kazandığı genel olarak kabul gören küreselleşme, 1970’li yılların sonunda kapitalizmin yaşadığı krizlerin sonucunda başladı. Hızla tüm dünyayı ilgilendirir oldu. 21.yy.da yaşanan gelişmeleri belirleyen bir olgu olarak her alanda etkinlik sağladı. Küreselleşme terimi çeşitli şekillerde açıklanabilir ise de temel hedef ve mekanizma aynıdır. Bu durumu Çeçen şöyle vurgular:

“Kavram üzerinde tam olarak anlaşma olmamasına rağmen, daha çok ekonomik kaynaklı bir terim olduğu söylenebilir. İki kutuplu dünyadan tek kutuplu dünyaya doğru bir dönüşüm süreci içerisinde küreselleşme, dünyanın bütünleşmiş tek bir pazar haline gelmesini savunan yeni kapitalizmin uzantısı olduğu ileri sürülebilir” (Çeçen,2002:143).

Küreselleşme kavramının ekonomik bir terim olduğu, küreselleşme ile ilgili öne sürülen barış, refah gibi getirilerin gerçekleşmemesiyle daha da açığa çıkar. İşin ilgi çekici yanı ise küreselleşme ile geleceği söylenen olguların küreselleşmeyi dayatan gelişmiş ülkelerde de gerçekleşmemesidir.

“Karşı ya da taraf olanlar bağlamında yadsınamaz olan, küreselleşmeyi oluşturan dinamiklerin etkilerinin günden güne arttığıdır. Yadsınamaz olan diğer bir husus ise, küreselleşmenin -bir dayatma olarak algılandığında- özellikle kendini ulus – devlet olarak niteleme çabasında olan ya da ulus-devletleşme süreci

yaşayan gelişmekte olan ülkelere getirdiği yeni olumsuzluklardır. Gelişmekte olan ya da az gelişmiş ülkelere dayatılan model olan küreselleşmenin belki de en olumsuz, ancak çoğu zaman farkında olunmayan özelliği, az gelişmişliği otonomsal olarak yenilemesidir”(Esgin, 2001:191).

Anlatılan oluşumlar ve olgularla ilerleyen küreselleşme sürecinin getirileri gözlendiğinde küreselleşmiş dünyanın özellikleri daha iyi kavranabilir.

2.1.2. Küreselleşme Sürecinin Getirileri

Küreselleşme sürecinin getirilerine ilişkin farklı yaklaşımlar olmakla birlikte, olumsuz sonuçları, küreselleşmenin yoğun propagandasına karşın daha fazla ön plandadır. Gelişmemiş ülkelerde küreselleşmenin olumsuz sonuçlarının ön plana çıkmasının normal karşılanma payı yüksek olabilir. Ancak gelişmiş ülkelerde de aynı olumsuzlukların dile getiriliyor olması ilgi çekicidir. Aydoğan’a göre, 21. yy.da:

“Kimilerine göre; insanlık, zenginliği, eşitliği ve evrensel barışı gerçekleştirecek altın çağa girmek üzere. Üretilen değerlerin dolaşımında küresel bir devrim yaşanıyor. Sınırlar önemini yitiriyor, insanlar tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar birbirlerine yaklaşıyor, evrensel bir uygarlık doğuyor. Kimilerine göre ise; insanlar yaşamsal gereksinimlerinin esiri olmadan, ruhlarının ezilmediği, özgür ve barışçı bir yaşam çevresini henüz yaratabilmiş değil. İçinde bulundukları koşullardan duydukları hoşnutsuzluk, gelecek umutlarını iyimser kılamıyor, onları geçmişe özleme yöneltiyor. Dünyanın büyük bölümünde insanların yoksulluğu artıyor, az sayıdaki zengin ülke, ayrıcalıklarını kaybetmemek için her yolu deniyor. İnsanlık, tarihinde gördüğü en planlı ve en örgütlü sömürü altında”(Aydoğan, 2007:23).

Stiglitz, bu konuda şunları söyler:

“Çok sayıda örnekte, küreselleşmenin yararları savunucularının iddia ettiğinden azken, ödenen bedel onların iddia ettiğinden çok daha

ağırdı; çünkü çevre mahvedilmiş, politik yöntemler yozlaşmıştı ve yüksek değişim hızı ülkelerin kültürel adaptasyonuna fırsat tanımamıştı. Kitlel işsizliğin getirdiği krizleri, Latin Amerika'daki kentsel şiddet, dünyanın farklı yerlerindeki, örneğin Endonezya'daki etnik çatışmalar gibi daha uzun dönemli toplumsal bozulma problemleri izledi”(Stiglitz, 2002:30).

21. yy.ın daha ilk yıllarında insanlığın durumu içler acısı bir hal aldı. Küreselleşme söylendiği gibi, zenginlik, eşitlik ve barış getirmedi. Küreselleşme, yayılımını sağlamak için gerektiğinde savaşa başvurdu. İnsanlara zenginlik sunmadı, zenginliği onlardan aldı. Yaptığı uygulamalar hep çifte standartlara dayandı. Eşitliği yalnızca kendi çıkarlarına uyduğunda aklına getirdi. Hablemitoğlu'na göre:

“Geçmişten geleceğe uzanan, yüzyılları kapsayan bir gelişme süreci içerisinde oluşan küreselleşme, başta hem ekonomik, hem ekolojik etkileri, hem de sosyal yansımaları ile istikrarsızlığı arttırıcı nitelikler taşımaktadır...Klasik liberal teoriye ve tabii ki küreselleşmeye göre, serbest piyasa ekonomisinin dünyaya yayılmasının, barış, bolluk ve refah getirmesi beklenmiş, ancak istatistik veriler ve yaşananlar, yoksulluğun, eşitsizliğin, çatışmaların arttığını göstermiştir” (Hablemitoğlu, 2004:66).

2000’li yıllarda, dünyanın yaşadığı tüm istikrarsızlıkların temelinde küreselleşme vardır. Eğer küreselleşme, ideologları tarafından söylenen şeyleri başarmış olsaydı istikrarsızlık genel anlamda yaşanmazdı. Ancak krizlerin de vurguladığı gibi, dünya küreselleşmenin istikrarsızlığını yaşar durumdadır.

“Dünya nüfusunun en kötü koşullarda yaşayan %20’si yeterli(ve yer yer yaşamsal) gıda, konut, sağlık koşulları, giyim ve eğitimden yoksun. Yerli halklar gibi kültür yönünden ezilmeye en fazla aday olan grupların insan hakları korunmuyor. Halka yönelik demokrasiden yana siyasal partiler sayıca az ve neredeyse hiçbir yerde yeterince gelişmiyor. Savaşı ortadan kaldırma yolunda bir ilerleme yok. Global çevre kötüden daha kötüye gitmekte”(Ataöv, 2002:95-96).

Ozankaya 21.yüzyılın başlarında, küreselleşmenin getirileri hakkında şunları söyler:

“...dünyada 1 milyar insan, Avrupa’da bile 50 milyon insan işsiz. Bu sayı, çalışma çağındaki dünya nüfusunun %25’i. Kadın ve çocuk işgücü utanç verici boyutlarda sömürülmekte. Dünyadaki temel besin maddeleri üretimi ihtiyacın %110 oranında üstünde olduğu halde, yılda 30 milyon insan açlıktan ölüyor. 800 milyonu aşkın insan yetersiz besleniyor”(Ozankaya, 2002:206-207).

İşsizlik, yoksulluk, yoksunluk ve açlık temelinde olumsuzluğu ön plana çıkan küreselleşmenin en özlü ifadesi zenginlerin daha zengin, yoksulların daha yoksullaşmasıdır. Yoksulların daha da yoksullaşması yeni bir kölelik düzenine işaret eder görülür. Küreselleşmenin yarattığı köleliği şu sözler anlamlı bir şekilde ifade etmektedir: “En büyük acı, acıtmaz olmuş zincirlerin acısıdır”(Bayet, 1982:111). Tüm bunların nedenini Kili şöyle ifade eder:

“Sürdürülen küreselleşme siyasaları güçlünün zayıfı sömürdüğü bir düzendir. Kâr, kazanç temel araçtır. Eşitlikçi dağılım, sosyal adalet, insan onuruna yaraşır bir düzene kavuşmanın herkesin hakkı olduğunun kabulü ve bu doğrultuda siyasa üretme ve uygulama göz ardı edilmektedir. Küreselleşme, özde uluslararası sermayenin saldırısıdır. Küreselleşmeyi benimseyen gelişmiş ülkeler ve çok uluslu şirketler ulus-devleti kendi amaçlarına en büyük engel gördüklerinden onu her yönden yıpratmak için çaba göstermektedirler”(Kili, 2002:184).

ÇUŞ’lerin, sahip oldukları muazzam ekonomik gelir için Özyakışır şunları söyler:

“Bu güçlerinden dolayı dünyanın yeni efendileri olarak dünya ticaretine, uluslararası sermayenin dolaşımına, doğrudan yabancı yatırımlara, ülkenin ekonomi politikalarına, dünya çapında sınırsız bir pazar yaratma çabalarına ve neoliberalizmin hızla yayılmasına etki eden bu şirketler son kertede küreselleşme sürecinde önemli rol oynamaktadırlar”(Özyakışır, 2009).

Bakır, neo-liberalizm nedir diye sorar ve şöyle yanıtlar : “neo-liberalizm hem bir ideoloji, hem de bir politikalar bütünüdür. Neo-liberalizm bir hegemonya

projesidir. Neo-liberalizm, sermayenin sınır tanımadan dolaşabildiği, sermayenin kayıtsız-şartsız egemen olduğu bir dünya tasarımıdır”(Bakır,2009).

1970’lerin sonunda gelişmiş ülkelerde büyüme hızının düşmesi ve biriken sermayeyi yatırımlara dönüştürecek alanlar bulunamaması, küreselleşme sürecinin itici unsuru olarak bu sermayenin ülke dışına taşmasına neden oldu. ÇUŞ’in devleti küçültme isteği bu taşmaktan kaynaklandı ve özelleştirme uygulamaları ile yapıldı denebilir. Özelleştirme ile ÇUŞ, birden çok amacı bir arada gerçekleştirdi. ÇUŞ’in isteklerinin karşılanması ise, sosyal ve ekonomik sorunlardan, çevre sorunlarına kadar uzanan bir perspektifte olumsuz sonuçlara yol açar durumdadır. Gelir dağılımının daha da bozulması, yoksulluk ve yoksunluğun büyük çoğunluk için geçerlilik kazanması, işsizliğin doğurduğu geleceğe karşı umutsuzluk başlıca sonuçlar olarak ortadadır. Bundan da öte, ulusal ekonomilerin küresel ekonomiye eklemlenmesi kapitalizmin çeşitli krizlerini içsel olarak yaşar duruma gelmeleri anlamındadır. Küresel ekonomi yapısı gereği ve nedeniyle tüm ekonomiler için büyük riskler barındırır. İncekara bu durumu şöyle vurgular:

“Küreselleşmenin gelişen ülkeler açısından en temel yıkıcı etkisi, mal ve sermaye piyasalarında yeterli gelişmeyi sağlamadan, özellikle finansal piyasalarda liberasyon ve deregülasyon sonucu, büyük ölçüde finansal krizlere neden olmasıdır. Latin Amerika ülkeleri, Türkiye, Uzakdoğu Asya ülkelerinde bu tür 21. yüzyıl krizlerinden örnekler yaşanmıştır. Bu tür ekonomilerin küresel bir spekülasyona maruz kaldıkları görülmektedir. Oysa makro ekonomik istikrar, küresel rekabet edebilirliğin en temel koşulu olarak öne çıkmaktadır. Finansal istikrarsızlıklara, uluslararası ekonomik kuruluşların getirdikleri çözümler ise yeterli ve etkili olamamakla eleştiri almıştır” (İncekara, 2009).

Kriz 21.yy.ın başında dünyanın yaşadığı en büyük gerçek olarak gündemdedir. Krizin yıkıcı etkilerini tüm ülkeler hissetmektedir. Ekonomik krizler kadar kültürel anlamda yaşanan krizler de küreselleşmenin getirisidir. Bu konuda Artun şunları söyler:

“Küreselleşmenin, ekonomik açıdan dış ticaret ve iç ticaret hukukunda, taşımacılıkta, malın üretimiyle başlayıp talebinden arzına

kadar uzanan boyutta, teknolojik yönüyle yaşamın hemen hemen her alanında, iletişim yönüyle basın, yayın, radyo, televizyon, faks ve cep telefonundan internete, wapa uzanan her alanda birtakım kalıpları zorladığı ve hatta yıktığı göz ardı edilemez. Küreselleşme; sahip olunan kültürün her tür direnişini kırabilecek, engel tanımaz bir güçle kendisine yön veren ülkelerin güdümünde olan çok hızlı, bu nedenle de şaşırtıcı ve gelenekseli alt üst eden kültür değişmesi sürecidir”(Artun,2009).

İncekara ise küreselleşmenin bir kültürel yönü olduğunu şöyle vurgular:

“Küreselleşmenin esasen mal ve sermaye piyasalarında küresel ölçekte genişleme ve serbestleşmeden ibaret olduğu ileri sürülebilir. Küreselleşme olgusunun ekonomik tarafı bu tanım çerçevesine indirgenebilir. Ne var ki, küreselleşme gerçekliğinin bir de zihinsel ve kültürel süreçte ortaya çıkan hızlı değişim ve farklılaşma gibi ekonomi dışı olarak sınıflandırılabilcek bir yanının olduğu inkâr edilemez”(İncekara, 2009).

Serbest ticaret politikaları sonucunda ulus devletlerin zayıflatılmasıyla doğru orantılı olarak sermaye serbest dolaşım hakkını güçlendirdi. Sermayenin serbest dolaşım hakkı kazandığı süreçte niteliği değişti ve geliri spekülâtif kazanç olan finans sermaye haline geldi. Serbest dolaşımın getirdiği avantajlar ile spekülâtif kazançlar yarattıkları krizlerle gelişmiş ülkelere gelişmemiş ülkelere kaynak aktardı. Küreselleşme bu sayede gelişmemiş ülkeleri daha da geriliğe iterken, gelişmiş ülkeler için zenginlik kaynağı oldu. Leba’ya göre :

“... küreselleşmenin yarı boş / yarı dolu şişe yaklaşımını andırdığı belirtilmektedir. Zenginler şişenin yarısını, yoksulların şişesini boşaltarak doldurmaktadır. Dolayısıyla, dünyada küreselleşme diye ‘sıfır toplamı bir oyun’ oynandığı ileri sürülmektedir. Sonuçta, küreselleşmenin gerek ulusal gerekse uluslararası boyutta yoksulluğu ve eşitsizlikleri büyüttüğü ileri sürülebilmektedir. Yoksulluk, gelişmiş kapitalist ülkeler içinde dahi sosyal bir yara haline gelmeye başlamış, dünya ölçeğinde gelir eşitsizlikleri dayanılmaz boyutlara varmıştır. Yalnızca küreselleşme

karşıtları değil, küreselleşmeye umut bağlayanlar da böyle bir eşitsizliğin yeni sorunlar ve küresel çatışmalar yaratmasından endişe duymaya başlamışlardır. Günümüzde, ulusların ve dünyanın bu yükü daha ne kadar taşıyabileceği tartışılmaktadır”(Leba, 2009).

Toparlanacak olursa küreselleşmenin yol açtığı temel kavram olarak krizin ön plana çıktığı söylenebilir. Büyük bir insanlık krizi yaşanmaktadır. Yoksulluk, yoksunluk, işsizlik, açlık, gelir dağılımının daha da bozulması, geleceğe olan güvensizlik, aşırı tüketim vb. sonuçlar bir anlamda küreselleşmiş dünya yapısını tanımlar durumdadır. Özgen(1995) tarafından açıklandığı gibi, küreselleşmiş dünya ulusallığın, ulusal devlet, ulusal sınırlar, ulusal bağımsızlık ve ulus olgularının önemsizleştirildiği, aşılmaya çalışıldığı, ulusal yerine yerelin ve toplum yerine bireyin ön plana çıkartıldığı bir dünyadır. Bunlara dayanarak küreselleşmiş dünya ve bunun içinde özelleştirmenin rolü daha iyi açıklanabilir.

2.2. Küreselleşmiş Dünya

Küreselleşmiş Dünya en genelde, ülkeler arasında yüksek ve karşılıklı bağımlılık, bütünleşmiş dünya pazarı, küçülen ulusal devlet ve kamu yatırımları, çok hızlı ve derin teknolojik gelişmeler gibi temel olgularla tanımlanan bir dünyadır. Bu dünya, gerçek dünyayı dışarıdan saran internet ağları üzerinden işler. Bu ağlardan sürekli ve yoğun bir şekilde bilgi ve sermaye akışı olanaklıdır. Böyle bir dünya, ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel açılarından ele alınabilir. Ancak tezin içeriği küreselleşmiş dünyanın özelleştirme politikası ve uygulamaları olduğu için, ekonomik özellikler üzerinde yoğunlaşmakta yarar olduğu söylenebilir.

2.2.1. Ekonomik ve Siyasal Anlamıyla Küreselleşmiş Dünya

Ekonomik anlamıyla 2000’li yılların dünyası, “sermayenin dünya pazarlarında serbestçe dolaştığı, sermayenin bağımsız biçimde ulus ötesileştiği bir düzendir”(Akgüç, 2002:2). Manisalı’ya göre: “Batı kapitalizmi uluslararası

piyasalarda rakip istemez, engellemek için gereken her şeyi yapar. ‘Serbest piyasa’, sadece kendilerine özgürlük veren bir yaklaşım içinde algılanır”(Manisalı,2009).

Sermayenin dünya pazarlarında serbestçe dolaştığı bir düzen sadece küreselleşmiş dünyanın ÇUŞ’leri için geçerlidir. Küreselleşmiş dünyanın yapılanmasının son aşamasında birkaç ÇUŞ’in tüm dünyanın ihtiyaçlarını karşılayacağı hedefi vardır. “Gezici sermaye; emeğin en ucuz, çevrenin en kolay tahrip edilebilir, vergilerin en az olduğu bölgeleri arayıp bulmakta ve bu hareketlilik olanağını da örgütlü emek kuruluşlarına ve devletlere karşı bir tehdit olarak kullanabilmektedir”(Hablemitoğlu, 2004:74).

Siyasal anlamıyla ise, devlet, ulus, ulusal - kamusal yarar, demokrasi gibi olguların yeniden anlamlandırılması, bu olguların 1980 öncesi anlamlarını yitirmesidir. Ayışığı, küreselleşmiş dünyanın siyasal anlamını şöyle belirler: “Kuşkusuz emperyalizmin egemenliği altında tam bağımsızlık ilkesinin silinip gitmesinden, bir başka deyişle, çok sayıda bağımsız ve demokratik rejimler yerine tek ve evrensel bir imparatorluk rejiminin kurulmasından başka bir şey olmasa gerek”(Ayışığı, 2009).

Ekonomik anlamıyla küreselleşmiş dünya yeni bir paylaşımı ifade eder. En temel olgusu gelişmiş ülkelerin sermayelerinin örgütleri olan ÇUŞ’in gelişmemiş ülkelerde ve kendi aralarında rakipsiz ve hakim konuma geçme hedefleridir. Bunun en temel sonucu, ulus-devletin sosyal devlet olma özelliğinin ortadan kaldırılması ve kamu desteğinin sermaye lehine çevrilmesidir. Sermaye sıkışıklığının giderilmesi için tasarlanan küreselleşmiş dünya yapısı, devletin küçültülmesi adı altında kamunun faaliyet alanlarının özel sermayeye terk edilmesidir. Etkinlik ve verimlilik savları ile yapılan devletin küçültülmesi yani özelleştirme uygulamaları operasyonunun gerçek amacı da budur. Önder’in vurguladığı gibi: “Aksi halde, yaklaşık yarım yüzyıldır sürdürülen politikaların verimsizliğinin neden bugün ortaya çıktığını anlamak olanaksızlaşır”(Önder, 2002:224).

Küreselleşmiş dünyanın bu ekonomik yapısı, yaşamak için kendisine özgü siyasal yapısıyla gelişmemiş ülkelerin önüne getirildi. Bunun farkını ön plana çıkaran en temel özelliği ise gelişmemiş ülkelerin iktidarlarının ulus-devlete karşı takındıkları tavırda görülebilir. Türkiye benzeri ülkelerde özellikle 1980 sonrası kurulan iktidarların eylem ve söylemlerinde bu açıkça ortaya çıktı. Küreselleşmiş

dünyanın istediği siyasal yapıyı kurmasını sağlayan araçların başlıcaları, ulusal ya da uluslararası anlaşmalar ile uluslararası örgütlerdir. Gelişmemiş ülke iktidarlarının devamlılığı, küreselleşmiş dünya yapısına gösterdikleri uyumla doğru orantılı olarak şekillendi denebilir. Bu konuda Aydoğan şunları öne sürer:

“Sağlanan ‘uyum’, birçok Asya, Afrika, ve Güney Amerika ülkesinde, işsizliğin sosyal güvensizliğin ve dış borçların artmasına ve ulus - devletin çökmesine yol açıyor. Bu tür ülkelerde devlet aygıtı çözülüp küçülürken, bu düşüncenin sahibi zengin ülkelerde, durum farklı geliyor. Reagan, Bush, Thatcher, Clinton ve Blair devletçiliğe karşı çıkıp ‘özeleştirme’ vaazları verirken, ABD, İngiltere ve diğerlerinde devletin boyutları ve bütçesi büyüyor”(Aydoğan, 2004 : 99).

Küreselleşmiş dünyanın varlığı siyasal, ekonomik ve kültürel alanlarda kendisini hissettirir. Ancak küreselleşmiş dünyanın, yeni bir kapitalist yapılanma şekli olduğu konusunda görüş birliğinin olduğu söylenebilir. Küreselleşmiş dünyaya sosyal ve kültürel anlamları ile de bakmak küreselleşmiş dünyanın tanımlanması açısından yararlı olacaktır.

2.2.2. Sosyal ve Kültürel Anlamıyla Küreselleşmiş Dünya

Küreselleşmiş dünya, sosyal anlamda yoksulluğun arttığı, çeşitlendiği bir dünyadır. 2000’li yıllarda yoksulluk, Hablemitoğlu’na göre:

“Kıtlıktan değil zenginliğin adaletsiz dağılımından kaynaklanmaktadır. İnsanlığın dörtte birini oluşturan endüstrileşmiş ülkeler, dünya zenginliğinin %85’ini elinde tutmaktadır. G7 ülkeleri gezegenimizin nüfusunun %11’ini oluşturmakta, ancak dünya zenginliğinin üçte ikisine sahip olabilmektedir. Ekonomik adaletsizlik yüzünden onarılmaz sosyal çelişkiler dünyaya yayılmaktadır”(Hablemitoğlu, 2004:72-73).

Yaşanan adaletsiz paylaşım, neo-liberal ekonomi kuramının bütün ülkelerin toplumlarının küreselleşmiş dünyada ortaya çıkacağı öne sürülen zenginlikleri paylaşacağı söylemini çürütür durumdadır. Bu ise kapitalizmin bunalımlarının

küreselleşmiş dünya ile dünya ölçeğinde yaygınlaştırılmasından başka bir şey değildir.

Küreselleşmiş dünyanın yapısı Hablemitoğlu'na göre: "Dünya nüfusunun üçte ikisini dışarıda bırakır ya da kenara iterken, kaymağını çok küçük bir azınlık tüketmektedir...1989 yılında her beş kişiden biri mutlak yoksulluk sınırları içindedir"(Hablemitoğlu, 2004:74-75). Bu durum, zenginlerin daha çok zenginleşmesi, yoksulların daha çok yoksullaşması olarak anılan küreselleşmiş dünyanın temel gerçeğini açıkça ortaya koyar. Mutlak yoksulluk gibi bir kavramın dünya üzerinde bu kadar yaygın olması ise insanlık için büyük bir utançtır.

2000'li yıllarda Aydoğan'a göre: "...dünyanın her yerinden zengin ülkelere doğru küresel bir göç yaşanıyor. Gittikleri yerlerde onları, yasadışı çalışma koşulları, güvencesiz önemsiz işler ve sınır dışı işlemleri bekliyor"(Aydoğan, 2004: 99). Buna karşın küreselleşmiş dünya, Aydoğan'a göre:

"...çeşitli yerlerindeki ayrıcalıklı mahallelerde yaşayan az sayıdaki insana büyük zenginlikler getirmiştir. Ancak geri kalan büyük çoğunluk ezici bir yoksulluk içinde yaşıyor. Ülkelerin ekonomik varlıklarına olduğu kadar, yaşama anlam kazandıran benlik duygularına ve kültürel değerlerine de hücum ediliyor" (Aydoğan, 2004 : 100).

Gelişmiş ülkelere doğru yaşanan küresel göç, gelişmemiş ülkeler içinde gelişmiş bölgelere doğru olarak gerçekleşir durumdadır. Küresel göç sonucu oluşan yasadışı çalışma koşulları, gelişmemiş ülkenin gelişmiş bölgelerinde yasa dışılığa, sınır dışı işlemler ise cezaevlerine uzanmaktadır. Küreselleşmiş dünyanın yarattığı eşitsizlikler, Hablemitoğlu'na göre:

"Ancak devletlerin eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik alanlarında daha çok harcama / yatırım yapması ile giderilebilir. Oysa bir çok az gelişmiş ülkenin hükümeti, sosyal harcamalardan çok savunma harcamalarına ya da borç ödemelerine kaynak ayırmaktadır. Özelleştirme ve liberalizasyon politikaları ile içine girilen yapısal uyum sonucunda bir çok devlet sağlık, sosyal güvenlik, eğitim gibi harcamalardan elini çekmektedir. Kuzey ve Güney ülkeleri arasındaki sosyal harcamalar alanında büyük farklar vardır. 1993'te gelişmemiş

lkelerde eğitim için harcanan miktar kişi başına 37 dolar iken, gelişmiş ülkelerde kişi başına 1202 dolar (32 katı) idi. Sağlık harcamaları ise gelişmemiş ülkelerde kişi başına 22 dolar iken gelişmiş ülkelerde 1376 dolar, yani 63 katı idi”(Hablemitoğlu, 2004:92).

Gelişmiş lkeler için 21.yy.da hala geçerli olan sosyal politikaların bedelini, geçersiz ilan edildiği gelişmemiş ülkeler der durumdadır. Küreselleşmiş dünyanın yaratmak istediğinin ve kapitalizmin özünün de bu olduğu görülürse sonuç ayrı bir önemle açıklık kazanır. Zenginler zenginleşir ve yoksullar yoksullaşır. Artun denen bu bedeli kültür alanında şöyle vurgular:

“Küreselleşmenin en çok hissedildiği alanlardan birisi kültür alanı iken, iletişim ve ulaşım kaynaklarını elinde tutan devletlerin kültürleri baskın duruma geçebilmektedir. Küreselleşme her kültürden bir çok değerini ortadan kaldırmaktadır; ancak kültürel erozyon, küresel dinamikleri ellerinde bulunduramayan ülkelerin kültürlerinde olmaktadır.”(Artun, 2009).

Küreselleşmiş dünyayı, ekonomik ve siyasi oluşumları, sosyal ve kültürel anlamları ile irdelerken, aslında küreselleşmiş dünyayı oluşturan temel unsur olarak ekonomi ön plana çıkar. Küreselleşmiş dünyayı oluşturan sosyal ve kültürel anlamları şekillendiren küreselleşmiş dünyanın ekonomik yapılanması ve siyasi anlamıdır. Küreselleşmiş dünyanın siyasi anlamını da belirleyen ekonomik temelidir. Küreselleşmiş dünyanın ekonomi politikası neo-liberal ekonomi politikalarıdır. Neo-liberal ekonomi politikaların temel amacı devletin küçültülmesidir. Serbest piyasa ekonomisi devletin küçültülmesini temel olarak zelleştirme uygulamaları ile gerçekleştirdi denebilir. Bu bağlamda, zelleştirme uygulamalarının küreselleşmiş dünyadaki yeri ve rolü üzerinde durmak yerinde olur.

2.3. Küreselleşmiş Dünyada zelleştirme

Küreselleşmiş dünyada özelleştirme konusu irdelenmeden önce özelleştirme uygulamalarının nasıl ortaya çıktığının belirlenmesinde yarar vardır. Akdiş'e göre:

“Bir dünya sistemi olarak kapitalizmin, 20. yüzyılda, çeşitli devresel ve bölgesel krizler yanında, iki büyük ve kapsamlı bunalım yaşadığı ileri sürülmektedir. Bunlardan birincisi 1929'da. İkincisi 1970'li yılların ortasına doğru patlak vermiştir. 1929 bunalımından şiddetle etkilenen sistemin yeniden inşasında, sistem içi bir çözüm olarak kamu girişimciliği savunulmuştur. 1970'li yılların ortalarında baş gösteren stagflasyon ile birlikte, uygulanan ekonomi politikaları ve bunların dayandığı teorik temeller hakkında ciddi tereddütlerin doğduğu ve 1929'da başlayan gelişmelerin tam tersi bir dalganın ortaya çıktığı görülmektedir”(Akdiş, 2008).

1970'li yılların ortalarında yaşanan krizlerle birlikte, ekonomi politikalarının değişimi üzerine TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası şunları söyler:

“Gelişmiş ülkeler de dahil çok sayıda ülkedeki ekonomik büyüme hızlarındaki düşme, enflasyon ve işsizlik gibi sorunların birlikte yaşanması sonucu ortaya çıkan kriz ve darboğazlar yeni önlemlerin alınması zorunluluğunu ortaya koymuştur. Çıkış yollarından birinin özelleştirme olduğu 1980'li yılların başlarında ‘Yeni-Sağ’ ya da ‘Yeni - Liberal’ denilen teorik - ideolojik yaklaşımlarla dile getirilmiştir. Daha başka bir deyişle sermayenin çıkarı üzerine temellendirilmiş ideolojilerden üretilen politikalardan kaynaklanan özelleştirme moda biçimde yaygınlaşmıştır”(TMMOB - JMO, 2009).

Özelleştirme uygulamalarının gündeme gelişinin belirlenmesinin ardından, özelleştirmenin ne olduğu tanımlanabilir. Hanke'ye göre devlet ekonomide önemli rol üstlendi.

“Son elli yıldan beri devletler pek çok ülkenin ekonomik faaliyetlerinde daha büyük roller üstlenmişlerdir. Makro ekonomik planlama ve yönetim üzerinde daha fazla etkiye sahip olmuşlardır. Ayrıca, kamu sektörü bütçeleri hem mutlak anlamda hem de özel sektör faaliyetlerinin hacmi ile ilgili olarak gelişme göstermişlerdir”

(Hanke, 2009).

Ulus devletlerin, 1970’lerde yaşanan krizde temel neden haline getirilmelerinde yeterli ölçüt ekonomide sahip oldukları bu ağırlıktır. Sarısu’ya göre:

“Genel olarak kamu sektörünün mülkiyeti veya kontrolü altındaki bir şirkete ait hissenin, varlığın ya da birimin özel sektörün mülkiyetine veya kontrolüne geçirilmesi olarak tanımlanabilen ‘özelleştirme’ ulusallaştırmanın (kamulaştırmanın / devletleştirmenin) karşısı bir anlam ifade eder”(Sarısu, 2009).

Bailey’e göre özelleştirme: “Kamu kurumlarını, özel pazarların teşvik ediciliğinin hükmü altına alınarak, etkin çalışmalarını önleyen unsurları hafifletme yönündeki genel bir çabadır”(Bailey, 2009). Butler’a göre: “Özelleştirme, ... devletin varlıklarının ya da yaptıkları hizmetlerin özel sektöre devredilmesidir”(Butler, 2009). Savas’a göre ise özelleştirme:

“İhtiyaçların karşılanmasında devlete az, toplumun özel kurumlarına daha çok itimat edilmesidir. Bu bağlamda özelleştirme, ekonomik faaliyetlerde veya mülkiyette özel kesimin oynadığı rolün artması ya da kamu kesiminin rolünün azaltılması şeklindeki uygulamalardır” (Savas, 2009).

Küreselleşmiş dünyada özelleştirme genel olarak, kamunun ekonomik faaliyet alanlarının ve kaynaklarının özel kesime devridir. Petrol-İş raporuna göre:

“Devletin küçültülmesi operasyonu, kapitalizmin yeniden yapılandırılmasının vazgeçilmez bir unsurunu oluşturmuştur. Özelleştirme, ulusal ve uluslararası düzeyde sermaye birikimi sürecindeki tıkanmaları aşabilmek ve kapitalist sistemin yeniden üretilmesi için bir araç ve çıkış yolu olarak görülmüştür. Özelleştirme geniş anlamda, devletin ekonomik girişimciliğinin olduğu kadar, tüm hizmet üretimi ve birimlerini de kapsayacak biçimde, kamu mülkiyetinin ve / veya yönetiminin kısmen ya da tümüyle özel mülkiyete devredilmesi olarak tanımlanabilir. Dar anlamda ise devletin tekelindeki kamu iktisadi teşekkülleri(KİT)’nin mülkiyetinin özel kesime devredilmesidir”(Petrol-İş, 2008).

Kamunun ekonomik faaliyet alanlarının özel kesime devri, bu ülkelerdeki yerli-yabancı özel kesime, sonuç olarak sermaye örgütü ÇUŞ'lere devri demektir. Devletin KİT ile tekel olmasının serbest piyasa düzenine aykırı olduğu söylemine karşın, özel sermayenin tekelleşmesi gerçeği çelişkilidir. Özelleştirme ÇUŞ'lerin tekelleşmesine kaynaklık etmektedir denilebilir. Martin'e göre özelleştirme: "Kaynakların ve kudretin çarpıcı biçimde yer değiştirmesine ve belirli merkezlerde yoğunlaşmasına neden olarak; dünya nüfusunun muazzam bir çoğunluğunun ekonomik, sosyal ve siyasal haklarını etkilemekte olması çok ama çok önemlidir"(Martin, 1995:22). Eğilmez ise özelleştirme için şunları söyler: "Kısaca, özelleştirme serbest piyasa rejiminin ve yeniden yapılanma sürecinin dayatmasıdır"(Eğilmez, 2009). Bu yaklaşımla özelleştirmenin küreselleşmiş dünyadaki rolünün anlaşılabilmesi tarihsel perspektifle incelenmesini gerektirir.

2.3.1. Tarihsel Perspektif İçinde Özelleştirme

Tarihsel perspektif içinde özelleştirme uygulamalarının en dikkat çekici yanı, kamu altyapı yatırımları gelişmemiş ülkelerde, gelişmiş ülkelerin yardımıyla sürdürülürken, gelişmiş ülkelerin büyük bir söylem ve eylem değişikliği ile, gelişmemiş ülkelerde kamunun ekonomik faaliyet alanlarının özelleştirilmesinin gerekliliğini öne sürmeleri oldu. Tarihsel perspektif içinde küreselleşmiş dünyanın özelleştirme uygulamalarının gelişimi Kazgan'a göre şöyle gerçekleşti:

"Kamu altyapı yatırımlarının ekonomide artan işlevi Büyük Depresyon'la birlikte sanayileşmiş ülkelerde, ekonomilerini geliştirme amacıyla harekete geçebildiklerinde GOÜ'de ortaya çıktı. Bu çıkış sağlam ekonomi kuramlarına dayandı. Bir kere 'doğal tekel'lerin yaratacağı tekel rantları kamuya mal edilecek, özel tekellere gitmesi önlenecekti. İkincisi, varlığı özel kesime dışsal yararlar sağlayacak alanlar, kamu bu alanda yatırım yapmadıkça özel kesim için kârlı olmadığından, gerçekleşemezdi. Ancak bu yatırımlar artı özel kesim yatırımlarının bunlara dayanarak sağlayabileceği kârları birlikte hesaba katabilen kamu yatırımları bunları

gerçekleştirebilirdi. Nihayet çok büyük sermaye yatırımı gerektiren ve rizikosu yüksek fakat teknolojik önderlik gereken alanlar kamu yatırımlarına konu oldu. GOÜ geçmişte bu kuramlar çerçevesinde, üstelik Dünya Bankası’ndan da borçlanarak, altyapı tesislerini (demir/deniz yolları, limanlar, enerji tesisleri vb...) kurdular. Ne var ki daha bunların yapımı sürerken, bu kez küreselleşme özelleştirmeyi, bu arada dış sermayeye satmayı dayattı. ‘Kamu yararı’ gündemden düştü, yerini özel kârlılığa bıraktı. Toplumun bir diğer perçini yok edildi böylece”(Kazgan, 2000:224).

Kazgan’ın toplumun bir diğer perçini böylece yok edildiği şeklinde değerlendirdiği özelleştirme, gelişmemiş ülkelerin kamu kaynaklarının yerli – yabancı özel sektöre aktarılmasının temel aracıdır. Bu, kamu kaynakları ve gelirlerinin artık kamunun yararına değil, özel sermayenin yararına kullanılmasıdır.

Önder bunu şöyle vurgular: “Verimsizlik savı ile perdelenerek girilen devletin küçültülmesi politikalarının arkasındaki gerçek amaç özel sektöre yeni faaliyet alanları açmaktır”(Önder, 2002:224). Önder, bu söylediklerini şöyle pekiştirir:

“Özelleştirme söylemi altında geliştirilen bu politikalar, sadece özel sermayeye yeni faaliyet ve kâr alanlarının açılması olarak değil, onunla birlikte, gerek üretim faktörleri gerekse ürün piyasalarından kamu karar mekanizmasının ortadan kaldırılarak, üretim faktörlerini ve tüketicileri, korumasız bir biçimde, sermaye ile karşı karşıya getirmeyi amaçlamaktadır”(Önder, 2002:224).

Özelleştirme uygulamaları ile tasfiye edilen ulus devlet ve onun kaybedilen sosyal niteliği, sonuçta toplumların büyük yoksul kesimleri için zor olan yaşam koşullarının daha da zorlaşması anlamına gelir. Özelleştirme uygulamalarının gizlenen anlamı buradadır.

“Özelleştirme geniş anlamda, devletin ekonomik girişimciliğinin olduğu kadar, tüm hizmet üretimi ve birimlerini de kapsayacak biçimde, kamu mülkiyetinin ve / veya yönetiminin kısmen ya da tümüyle özel mülkiyete devredilmesi olarak tanımlanabilir. Dar anlamda ise devletin tekelindeki KİT’lerin mülkiyetinin özel

kesime devredilmesidir”(Petrol-İş, 2008).

Özelleştirme uygulamaları, kamu mülkiyetinin devridir. Gelişmemiş ülkelerde gerçekleştirilen özelleştirme uygulamalarının sonuçta kamu mülkiyetinin yabancı özel mülkiyete devri ile sonuçlandığı görülür. Gelişmiş ülkelerde ise, kamu mülkiyeti kıskançlıkla korunur durumdadır.

“Özelleştirme uygulamaları 1970’li yıllarda Şili’de başlamış, daha sonra birçok gelişmiş, gelişmekte olan ülkede özelleştirme söylem ve uygulama düzeyinde kapsamı da genişleyerek yaygınlaşmıştır”(Akdemir, 2008:321). Özelleştirme uygulamalarının gelişmekte olan ülkelerde devlet politikası haline getirilmesinden sonra, gelişmiş ülkelerin özelleştirmeden vazgeçip devletleştirmeye yönelmeleri, gelişmiş ülkelerde kamunun ekonomideki payının artırılması, gelişmekte olan ülkelerde yürütülen özelleştirme faaliyetlerinin bir amacının olduğunu ortaya çıkardı. Bu amaç, gelişmiş ülkelerin tasarladıkları küreselleşmiş dünyanın inşasında özelleştirmenin temel olarak kullanıldığını gösterdi. Özelleştirme, temel olarak, devletin küçültülmesi, kamunun ekonomideki payının azaltılması ve bunlardan hareketle, gelişmekte olan ülkelerin küreselleşmiş dünyaya eklemlenmesi fonksiyonlarını yerine getirmeye dönük önemli bir araçtır. Bu yaklaşım çeşitli kamusal kurum çalışmalarında da vurgulanır:

“Özelleştirme küresel kapitalizmin, ürettiği krizini aşmak amacıyla, özellikle 1980’li yıllardan sonra mal, hizmet ve sermayenin küresel ölçekte sınırsız dolaşımını sağlamak için liberal reformlar adı altında dünya ölçeğinde dayattığı, ekonomik, toplumsal, siyasal ve ideolojik boyutları olan küresel politika araçlarından birisidir”(Türk-İş, Hak-İş, DİSK, KESK, TMMOB, TTB, KİGEM, 2009).

1980 sonrası ortaya çıkan devletin küçültülmesi söylemi, özelleştirme furyası ile yaşama aktarılmaya çalışıldı. Devletin küçültülmesinden kasıt, gelişmiş ülke sermayelerine gelişmemiş ülkelerde yer açılması ile gelişmemiş ülkelerde özelleştirilme kıvamına getirilen KİT’lerin gelişmiş ülke sermayelerine devredilmesidir. Akdemir’e göre:

“Özelleştirme akımı kendi başına ortaya çıkan bir olgu değildir. Gelişmiş ülke ekonomilerinde 1970’li yıllarda başlayan ve derinleşen stagflasyon sürecinde, kâr oranlarında, büyüme hızında

düşüşle beraber işsizlik ve enflasyon oranlarında artışlar yaşanmıştır. Bu krizle birlikte Keynesyen iktisat politikaları, kamu müdahaleciliği ve kamu girişimciliği sorgulanmaya başlamıştır. Böylece özelleştirme dünyada 1980'lerin başında söylem ve uygulama düzeyinde gündeme gelmiş ve teorik çerçevede özelleştirmenin gerekliliği vurgulanmıştır. Ancak bu söylemde gelişmiş ekonomilerin krizden ve sermayenin yeniden yapılanma istemleri yer almamış, bu amaçlardan soyutlanarak gündeme getirilmiştir”(Akdemir,2008:323).

Özelleştirmenin kaynağı gelişmiş ülke ekonomilerinde ortaya çıkan kriz olarak gösterilir. Gelişmiş ülkeler bu krizin aşılabilmesi için çare olarak gelişmemiş ülkelere özelleştirmeyi dayattılar. Bunu yaparken özelleştirmeyi dayatmalarının nedeni olan krizi ön plana getirmediler. Özelleştirmeyi gelişmemiş ülkelerin önüne temel olarak etkinlik ve verimlilik gibi söylemlerle koydular. Küreselleşmiş dünyanın özelleştirme uygulamalarının ortaya çıkışı için Güler şunları söyler:

“Özelleştirme kamusal mekanizmaların değil, piyasa mekanizmalarının bunalımı nedeniyle doğmuştur. Sermaye kendi bunalımını, bunalımın kaynağı olan piyasa mekanizmalarını genişleterek aşmaya çalışmaktadır. Gelişmiş kapitalist ülkelerde ortaya çıkan bunalım, sermayenin ulus ötesi yapısı nedeniyle bu ülkeler ile sınırlı kalmamıştır. Gelişmiş ülkelerde kamusal mekanizmaların işleyiş alanını kendi lehine daraltan piyasa mekanizmaları, aynı operasyonu küreselleşme süreci ile tüm dünyaya yaygınlaştırmıştır....Azgelişmiş ülkelerde özelleştirme bir iç dinamik unsuru değildir. Bu ülkelerde özelleştirme küresel sömürgeciliğin kurumsallaşma aracı olarak işlev görmektedir” (Güler, 1996:2-3).

Özelleştirmenin yayılımına ilişkin değerlendirmeler, gelişmemiş ülkelerin karşılaştıkları sorunu açıkça ortaya koyar durumdadır. Özelleştirme gelişmemiş ülkelere etkinlik ve verimlilik sağlanmalı diye dayatılırken, bunun aslında etkinlik ve verimlilikle ilgili olmadığı, sadece gelişmiş ülkelerin piyasa mekanizmalarının bunalımını aşmak için piyasa mekanizmalarını genişletmek amacıyla geliştirilen bir

araç olduğu bir anlamda görmezden gelindi. Özelleştirme uygulamasının sonuçları netleştikçe görülmeye başlanan gerçek, özelleştirme uygulamalarının ekonomik temelli olmadığı, kapitalizmin sorunlarını çözmeye ve ulus devletleri çökertmeye dönük ideolojik temelli olduğudur. Çeçen, özelleştirmenin yolunu şöyle ifade eder:

“Küreselleşme önce ulusal ekonomiyi hızla çökertecektir. İşte özelleştirme bu yoldadır. Devletin ekonomiden vazgeçmesi bu noktada gündeme gelmektedir. Özelleştirme dediğimiz şey yabancılaştırma, uluslararasılaştırma olacaktır, yabancı sermaye ulusal şirketleri teker teker toplayıp entegre edecektir”(Çeçen, 1998:16).

Küreselleşmiş dünyanın ulus devleti tasfiye etmek için özelleştirmeyi kullandığı bu söylenenlerden çıkarılabilir. Yabancı sermayenin ulusal şirketleri bütünleştirmesi ile küreselleşmiş dünyanın ulus devletleri eklemlemesi sonuçta aynı şeydir. Küreselleşmiş dünyanın özelleştirme uygulamalarının tarihsel perspektif içindeki gelişimine baktıktan sonra, gelişmiş ve gelişmemiş ülkelerde gözlenen olgular ele alınabilir.

2.3.2. Özelleştirmenin Gelişmiş ve Gelişmemiş Ülkelerdeki Rolü

Özelleştirme uygulamalarının gelişmiş ve gelişmemiş ülkelerdeki rolünün belirlenebilmesi için öncelikle KİT’lerin kuruluş nedenlerinin ortaya konulması gerekir. T.C. Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu(YDK)’nun hazırladığı genel rapora göre;

“Devletlerin mal ve hizmet üretimi ile ticari faaliyette bulunması, genel olarak ekonomik nedenlere dayanmasına karşılık, zaman zaman ideolojik, sosyal v.b. nedenlerle de olabilmektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde ekonomik nedenlerle kurulan KİT’lerin kuruluş amaçlarını ;

- Ekonomik kalkınmayı sağlamak,
- Tekelleri devlet eliyle işletmek,
- Özel sektörün başaramayacağı veya giremediği işleri yapmak,
- Ekonomiye yön vermek,

- Özel sektöre öncülük etmek,
 - Gelir dağılımını düzenlemek,
- şeklinde özetlemek mümkündür”(YDK, 2009).

KİT’lerin sayılan kuruluş nedenlerinin gerçekleşmiş olması, özelleştirme uygulamalarına meşruiyet kazandırabilir. Gelişmiş ülkeler özelleştirme uygulamalarını başlatmalarına karşın, süreç içerisinde özelleştirme uygulamaları ile aralarına mesafe koydukları, özelleştirme uygulamalarından vazgeçtikleri gözlenir. Gelişmiş ülkelerin özelleştirmeyi uygulamasını istedikleri gelişmemiş ülkeler için ise özelleştirme vazgeçilemeyecek bir politika haline getirilir. Bu çelişki KİT’lerin ülkelere kazandırdıkları ile ilgilidir. KİT’lerin ülkelere kazandırdıkları KİT’lerin kuruluş nedenlerinde açıkça görülebilir.

KİT’lerin kuruluş nedenleri ülkelerin ulus devlet yapılarının temelidir. Küreselleşmiş dünya yapısını kuran ülkeler ulus devletleşmelerini sağlamış, bundan gerekli yararı elde etmiş ve bu yararı gelişmemiş ülkelerin elde etmesinin önüne geçmek için özelleştirmeyi öne sürmüşlerdir. Özelleştirme, gelişmemiş ülkeler için ulus devlet yapısının tamamlanmasında ve sağlamlaştırılmasında kilit rolü oynayan KİT’lerin tasfiye edilmesidir denebilir. Gelişmiş ülkeler, gelişmemiş ülkelerin önüne özelleştirmeyi koyarken etkinlik ve verimlilikten başka bir şeyi ön plana çıkarmadıkları halde, uygulama sonuçları özelleştirmenin gerçek amacını ortaya çıkarır. Akdemir’e göre:

“Batı ekonomileri özelleştirmeyi sermaye birikim krizini aşmaya yönelik olarak yaparken, GOÜ’ler ise özelleştirmeyi onların istekleri ve içindeki geri sermayenin kaynak ihtiyacı doğrultusunda ve borç servislerini aksatmadan yerine getirmek için yapmaktadırlar” (Akdemir, 2008:324).

Akdemir’in belirttiği gibi özelleştirme uygulamaları son haddinde borç servislerinin aksatılmamasına hizmet eder durumdadır. Gelişmemiş bir ülke olarak Türkiye’nin de içinde bulunduğu durumun, borç ödemelerinin aksatılmaması için özelleştirmelerin yapılmasından başka bir şey olmayan bir noktaya vardığı söylenebilir. Bu durumu Petrol-İş raporunda şöyle vurgular:

“Gelişmiş ülkeler için kamu finansman açıklarını azaltmanın, ekonomik etkinliği ve rekabeti artırmanın araçlarından birisi;

gelişmekte olan ülkeler için ise büyümeyi hızlandırmanın, kamudaki yapısal dengesizlikleri ve finansman açıklarını azaltmanın aracı olarak sunulmuştur. Ayrıca zamanla Dünya Bankası gibi uluslararası finans kuruluşlarınca dayatılan bir araç haline gelmiştir”(Petrol-İş, 2008).

Özelleştirme uygulamalarının, gelişmiş ülkelerin ekonomik açmazları ve sorunlarına çözüm arayışı olduğu söylenebilir. Gelişmemiş ülkeler açısından ise yeni ekonomik sorunlara yol açan bir araçtır. Kocaeli Özelleştirme Karşıtı Platform(ÖKP) özelleştirmenin rolü hakkında şunları söyler;

“Geri bıraktırılmış ülkelere özelleştirme öneren gelişmiş ülkeler, kendi sınırları içinde özelleştirme yapmamakta ancak bizim ülkemizdeki kamu kuruluşlarını satın almak için çaba harcamaktadırlar. Bu açıdan bakıldığında özelleştirme söyleminin sadece ülkemizdeki durumuyla ele alınmasının, bizi doğru bir sonuca ulaştırması söz konusu değildir. Özelleştirme sonuçları ise yaşanan her yerde benzerdir”(Kocaeli ÖKP, 2009).

Özelleştirme uygulamalarının gelişmiş ve gelişmemiş ülkelerdeki rolünün belirlenmesi sonucunda, gelişmiş ve gelişmemiş ülkeler de özelleştirme uygulamalarının farklılıklar içerdiği gözlemlendi. Gelişmiş ülkeler için özelleştirme uygulamaları 1970’lerin sonuna doğru oluşan krizi aşmak için yapılan uygulamalardır. Gelişmemiş ülkeler böyle bir kriz yaşamadıkları halde, krizi yaşamış gibi özelleştirme uygulamalarına soyundular.

Gelişmemiş ülkelerin özelleştirme uygulamalarına başlamasında temel etken Uluslararası Para Fonu(IMF) ile Dünya Bankası(DB)’nın etkinliğidir. Gelişmemiş ülkelerin ekonomi politikalarını şekillendiren ve belirleyen bu kuruluşlar gelişmemiş ülkelere sürekli özelleştirmeyi dayattılar. Gelişmiş ülkeler özelleştirmeler yolu ile, gelişmemiş ülkelerin kamu mülkiyetine, KİT’lerine sahip oldular. Gelişmemiş ülkelerin, gelişmiş bir ülke olmasını sağlayacak araçlardan biri ulus devlet yapısıdır. Özelleştirme uygulamaları, gelişmemiş ülkelerin zaten sorunlu olan ulus devletleşme süreçlerini engellediği için, onların gelişme dinamiklerini körelten bir rol üstlenmiştir denilebilir. Küreselleşmiş dünyada özelleştirme uygulamalarının amaçları ve özellikleri, Yüctürk(1997)’ün çalışmasında bir örneğini verdiği gibi Türkiye’de özelleştirme konusunun irdelenmesi ile daha da açık hale gelir.

BÖLÜM III TÜRKİYE’DE ÖZELLEŞTİRME

3. Türkiye’de Özelleştirme

Türkiye, 1980 sonrasında, işbaşına gelen iktidarlar sayesinde, küreselleşmiş dünyaya eklemlenme konusunda kararlı çabalar içinde olan bir ülke oldu. Bu süreç içinde ulusal ekonomisini dışa açarken, bir yandan da hızla benimsediği neo-liberal ekonomi politikalar içinde özelleştirme uygulamalarına başladı. Küreselleşmiş dünyaya eklemlenme konusunda gösterilen istek ve bu uğurda yapılan uygulamaların kavranması özellikle sonuçları açısından, önce Türkiye’nin ekonomik yapısının genel olarak yerleştirilmesi, ardından 1980 sonrası yaşanan değişimler ve tüm bunların içinde özelleştirme uygulamalarının yerinin belirlenmesi ile yapılabilir.

3.1. Türkiye’nin Ekonomik Yapısı

Türkiye’nin Osmanlı döneminden, ulusal ekonomi anlamında zengin bir kalıtı devralmadığı söylenebilir. Boratav’a göre Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşunun hemen öncesi olan 1908-1922 dönemini: “ulusal bir kapitalizm doğrultusunda atılan ilk ve çekingен adımlar ifadeleriyle nitelendirmek uygun olacaktır”(Boratav, 2006:21). Atılan adımların çekingен oluşunun nedeni ise Osmanlı ekonomik mirasının yarı sömürge yapısıdır. Keser’in vurguladığı Milli İktisat Anlayışı’na göre: “Osmanlı ülkesi dışa kapanarak kendi yağıyla kavrulacak, milli iktisat ilkeleri doğrultusunda hem tarım, hem sanayi ülkesi olacaktı”(Keser, 1993:31). Milli İktisat Anlayışı, Boratav’a göre: “elde edilen sonuç, amaçlanan hedef bakımından pek de verimli olmamakla birlikte, bu yolun sınanması herhalde kaçınılmazdı”(Boratav, 2006:27). Bu bağlamda, Osmanlı Devleti’nden, Türkiye Cumhuriyeti’ne ekonomik miras olarak kalanın sadece ulusal bir ekonomi kurulması yönündeki düşünceler olduğu söylenebilir.

Keser'e göre, "Lozan Barış görüşmelerinin kesintiye uğradığı bir anda 1923'de İzmir'de toplanan İktisat Kongresinde alınan kararlar Türkiye'nin ekonomik politikalarının saptanmasında belirleyici bir rol oynamıştır"(Keser, 1993:64). Bunun yanında, Lozan Anlaşması'nın ekonomik sınırlamaları, Lozan Anlaşmasına ek olarak imzalanan Ticaret Sözleşmesi sonucunda, Boratav'a göre, "1923-1929 döneminin anlamlı bir sanayileşme süreci oluşturamadığı söylenebilir"(Boratav, 2006:52). 1929 yılı Türkiye ekonomisi için büyük bir değişimin başlangıcıdır. 1928'de Lozan Anlaşması'nın gümrük tarifeleri için koyduğu sınırlamalar kalktı. Kapitalist dünya ekonomisi büyük buhranı yaşadı. Keser'e göre,

"1929 bunalımı, hem kapsam hem de yoğunluk olarak çok şiddetli bir biçimde ortaya çıkmış ve yayılmıştır. Bunalımın tüm dünyayı süratle etkisi altına alması bunalımın şiddeti kadar, kapitalist sistemin tüm ekonomileri organik bir bütün haline getirmiş olmasıyla yakından ilgilidir"(Keser, 1993:84).

Boratav'a göre, Türkiye'nin "1930-1939 döneminde iktisat politikaları bakımından iki belirleyici özellik vardır: Korumacılık ve devletçilik"(Boratav, 2006:59). Eroğlu'na göre, "1931 yılında Cumhuriyet Halk Partisi programına devletçiliği almış, hazırlık ve çalışma devresinden sonra ilk beş yıllık birinci planı 1934 yılından itibaren uygulamaya koymuştur"(Eroğlu, 1981:43). Bu dönemin kalkınma modelinin kamu kesimi açısından ifadesi Aysan'a göre, "Devletçilik İlkesi'nin uygulama biçimini oluşturan İktisadi Devlet Teşekkülleri(İDT)'dir" (Aysan, 2000:148).

Boratav'a göre, "Dünya buhranı koşullarında gelişme ve sanayileşme ifadesiyle nitelendirebileceğimiz bu gelişmenin, esas olarak ekonominin öz güçleriyle gerçekleştirilmiş olması fevkalade önemlidir"(Boratav, 2006:72). Yine Boratav'a göre, "kronik dış ticaret açıkları ve bunları kapatan dış kaynaklarla yaşamaya alışmış bir ekonominin dış denge içinde ciddi bir sanayileşme ve büyüme rayına oturması, günümüz için dahi önemli dersler taşıyan bir tarihi deneyim sayılmalıdır"(Boratav,2006:72).

Türkiye'nin kurucu felsefesinin ekonomi politikasında İDT'nin temel ilkeleri Aysan'a göre şöyledir:

“1. 1930’larda Türkiye’de kurulduğu biçimiyle İDT, aslında bir yatırım ve finansman kuruluşudur.

2. Kuruluş ilkelerine göre, İDT’ler birer ticari şirket gibi, pazar ekonomisinin kurallarına göre çalışacaklardır.

3. Kuruluştaki İDT’lerin, sermaye yetersizliği, teknik ve yönetim bilgisi eksikliği, kâra geçme süresinin uzunluğu gibi nedenlerle, özel kesim işletmelerinin heves etmeyeceği alanlarda yatırım yapmaları ve çalışmaları öngörülmüştür. Hatta bu amaca ulaşmak için, ilk kurulan İDT’lerin kuruluş kanunlarında, ‘bir yıl içinde kuruluşların mahdut mesuliyetli anonim şirketlere dönüştürülmesi ve hisse senetlerinin halka satılması’ için hükümetlere yetki verilmiştir. Sanayi ve Maadin Bankası’nın (1926) ve Sümerbank’ın (1933) kuruluş kanunlarında bulunan bu hükümlerin amacı, özel kesim geliştikçe ve bu üretim alanlarına girdikçe, bu üretim alanlarındaki İDT’lerin halka devredilmesinin (özelleştirilmesinin) sağlanmasıdır.

4. Yukarıdaki üç nedenle İDT’lerin belirli bir ekonomik alandaki varlığı geçicidir. Çünkü özel kesim işletmelerindeki eksiklikler zaman içinde tamamlandıkça İDT bu alanları terk etmeli ve yetersizliklerin bulunduğu diğer alanlara yatırım yapmalıdır”(Aysan, 2000:148-150).

İDT’lerin bu temel ilkelerinin gösterdiği ve Aysan’ın da belirttiği gibi:

“Atatürk’ün ‘ılımlı devletçilik’ politikasının içinde özelleştirme de vardır. 1938’de ölümünden sonra bu amaç unutulmuş ve O’nun ‘kişilerle devlet, ekonomi hayatında birbirinin muarızı (karşısı) değil, mütemmimidirler (tamamlayıcılarıdır)’ temel görüşü, ondan sonra gelenlerce uygulanmamıştır”(Aysan, 2000:150).

Türkiye’nin kuruluş felsefesinin ekonomi politikası olarak, Devletçilik İlkesi’nin uygulama biçimini oluşturan İDT’ler yani Kamu İktisadi Teşebbüsleri(KİT), 1980’li yıllara kadar Türkiye’nin ekonomik temeli olma özelliğini devam ettirdi. 1980’lere kadar uzanan bu süreçte kurucu felsefenin belirlediği gibi KİT’lerin özelleştirmeleri yapılmadı. Aysan ve Özmen’e göre:

“KİT’ler, son 50 yılda ülkenin ekonomik kalkınmasında elde edilen başarılarda en büyük pay sahibidirler. Hatta KİT’ler, bu hizmetleri ile

ülkedeki özel kesim girişim ve işletmelerinin doğmalarını ve gelişmelerini sağlamışlardır. Hükümetler, onlarla ilgili ‘doğru’ kararları bulup uygulayabilirlerse, 1980’lerden sonraki yıllarda ülkemizin ekonomik kalkınmasının sürdürülmesinde de KİT’lerin büyük rolü ve hizmetleri olabilecektir”(Aysan ve Özmen, 1981:III).

Türkiye’nin ekonomik yapısının 1980 sonrası değişmesi ile 1980’li yıllara kadar Türkiye’yi taşıyan, ayakta kalmasını sağlayan ekonomik anlayış olan Devletçilik, devletin küçültülmesi söylemi ile tasfiye edilmeye başlandı. Oysa ki devletçilik uygulamaları özel sermayeyi dışlamadı. Devletçiliğin uygulaması olan KİT’ler özel sermayeye olan katkılarıyla karma ekonomi olarak adlandırılan bir ekonomik sistemi inşa etti. Karma ekonomi sisteminin getirilerini ve karma ekonomiden kesin vazgeçiş anlamına gelen değişimler, Türkiye’de 1980 sonrası yaşanan değişimler içinden görülebilir.

3.1.1. Türkiye’de 1980 Sonrası Değişimler

Türkiye 1980’li yılların başından itibaren, kuruluş döneminde belirlenen temel ekonomik politikanın ifadesi olan ithal ikamesini kaldırmaya, sosyal refah ekonomi politikalarını terk etmeye ve küreselleşmiş dünyanın ortaya koyduğu dışa açık ekonomik yapılanmaya başladı. Aktan bu yaşananları şöyle belirler:

“24 Ocak Kararları ile mal ve faktör piyasalarında fiyatların, faiz ve döviz kurunun piyasada belirlenmesi ilkesi belirlendi. İthalat rejimi serbestleştirildi. İhracatı yoğun bir şekilde teşvik eden ve yabancı sermayeyi teşvik edici politikalar uygulamaya konuldu. KİT’lerin ve Devlet’in ekonomideki ağırlığının azaltılması hedeflendi. Bu kararlar, ekonomide bir kabuk değişimine işaret etmekteydi. Planlı, ithal ikamesine dayalı büyüme yerine liberal ekonomi politikalarının uygulandığı, devletin ekonomideki ağırlığının azaltılmaya çalışıldığı bir dönem”(Aktan, 2002:67-68).

Türkiye'nin ekonomi politikalarında 24 Ocak 1980 sonrası büyük ve önceki döneme göre farklı bir sürecin başladığı açıktır. Türkiye'nin 1980 sonrası uygulamaya başladığı ekonomi politikaları için Kazgan şunları söyler:

“24 Ocak 1980 programının yürürlüğe konmasından bu yana, ekonomisini, bir dünya bunalımı içinde giderek daha fazla dış dünyadan gelen etkilere açıp, bunalımı atlatmayı tasarlıyor. Ekonomik güçlerin, devlet müdahalesi olmaksızın ekonomiye yön vermesi anlamına gelen ‘serbest piyasa ekonomisi’ni gerçekleştirmeye çalışıyor”(Kazgan, 1985:5).

Kepenek'e göre: “24 Ocak'ın temel yaklaşımı, genel olarak kamu kesiminin, özelde de KİT'lerin faaliyetlerinin sınırlandırılmasıdır”(Kepenek, 1990:197). Kamu kesimi ve KİT'lerin faaliyetlerinin sınırlandırılması için yapılan temel uygulama ise özelleştirmedir. Kuruluş döneminde belirlenen temel ekonomik politika olarak Devletçiliğin ve uygulaması olan KİT'lerin serbest piyasa ekonomisi politikalarıyla ortadan kaldırılmak istenmesinin altında, kamu kaynaklarının ve biriken sermayenin özel sektöre devredilmek istenmesi yatar. Özelleştirme uygulamaları ile satılan KİT'ler, en son aşamada yabancı özel sermayenin eline geçti denilebilir. Boratav, 24 Ocak kararları ile ilgili şunları söyler:

“Bu kararlar, 1970'li yıllarda IMF'nin dış tıkanma koşulları altında bunalan pek çok azgelişmiş ülkeye empoze ettiği standart istikrar politikası paketi ile daha ziyade Dünya Bankası tarafından geliştirilen tipik bir yapısal uyum programının tüm bilinen unsurlarını içermektedir”(Boratav, 2006:148-149).

1980 sonrası ekonomi politikalarının değişiminde temel unsur IMF ve DB'dır. Bu iki kurum küreselleşmiş dünyanın yapısına katılacak ülkelere gerekli yapıyı kazandırmak üzere faaliyet gösteren temel oluşumlardır. Türkiye'de 1980 sonrası değişimlerde aldıkları ve yerine getirdikleri temel rol ulus devletin zayıflatılması, sonuçta ulus devlet yapısının ortadan kaldırılmasıdır.

1980'lerden 2000'e ulus devletin ekonomik bağımsızlığını kaybetmesi için IMF ve DB aracılığı ile özelleştirme politika ve uygulamaları etkinlik ve verimlilik sağlanması için kullanıldı. Bu noktada Türkiye'de 1980 sonrası değişimler içinde özelleştirme konusunu ele almak yerinde olur.

3.1.2. Türkiye’de 1980 Sonrası Değişmeler İçinde Özelleştirme

Türkiye’de 24 Ocak 1980’de uygulanmaya başlayan küreselleşmiş dünyanın ekonomi politikası ile devletin küçültülmesi altında, KİT politikası adım adım değiştirildi ve özelleştirme uygulaması başlatıldı. İthal ikameci üretim yerine dışsatıma yönelik sanayileşme uygulaması benimsendi. Devletin ekonomiye müdahalesi ve ekonomideki ağırlığı, neo-liberal yaklaşımla giderek azaltıldı. Oyan, özelleştirme ile neo-liberalizm arasındaki ilişkiyi şöyle açıklar:

“Dünyada 1980’lerin başlarından, Türkiye’de 1980’lerin ortalarından itibaren söylem ve uygulama düzeylerinde yoğun olarak gündeme gelen özelleştirme, kavram çarpıtmalarının da tercihli alanı olmuştur. Dar anlamda kamu iktisadi girişimlerinin mülkiyet ve / veya işletmesinin, geniş anlamda tüm alanlardaki kamu mülk ve hizmetlerinin kısmen veya tamamen, bir kerede veya tedricen özele devri anlamına gelen özelleştirme, kuşkusuz neo-liberal düzenleme rejimine denk düşen bir uygulamadır. Yeni sermaye birikim modelinin önemli uygulama araçlarından biri, hatta başlıcası olmak bakımından özelleştirme adeta sistem dönüştürücü bir misyonla yüklenmiş gibidir. Bu nedenle, taşıyıcısı olduğu ideolojik öz her zaman çok güçlü olmuştur”(Oyan, 1998:157).

Gelişmemiş ülkelerin tümünde olduğu gibi Türkiye için küreselleşmiş dünya yapısının ekonomik anlayışını uygulamak demek küreselleşmiş dünyaya dahil olmak demektir. Küreselleşmiş dünya yapısı ulus devletlerin aşılması üzerine kurulu olduğu için Türkiye’nin ulusal devlet yapısı 1980 sonrasında bu olguyla yüz yüze kaldı. Gelişmiş ülkelerin sermayesinin denetimsiz, engelsiz olarak dünyanın her bir yanında faaliyet göstermesi ve elde edilen kaynakların engelsiz olarak faaliyet alanından çıkarılması amaçlı uygulamalarından Türkiye de etkilenmeye başladı. Türkiye’nin ulus devlet yapısı da gümrüğüyle, vergisiyle küreselleşmiş dünyanın önünde bir engel durumunda oldu.

Küreselleşmiş dünya ulus devlet yapısını tasfiye etmek için devletin küçültülmesi söyleminden hareket ettiği, devletin küçültülmesini ise özelleştirmelerle yaptığı ve özelleştirmeler kamunun ekonomik faaliyet alanlarını doğrudan yerli / yabancı özel sermayeye aktardığı ve bu süreçte küreselleşmiş dünyanın ÇUŞ'leri zaman geçtikçe sahip oldukları büyük güçle yerli özel sermaye ile çeşitli ittifaklar kurduğu için Türkiye de bu sürece girmiş oldu. Türkiye'de küreselleşmiş dünyaya eklemlenmeyi sağlayacak ekonomik müdahale aracı olan özelleştirmeler, 1985 yılında DB istemiyle başladı. Özelleştirme Ana Planı hazırlatıldı. 1986 yılında hükümete sunuldu. Karluk çalışmasında özelleştirme amaçlarını sıralar:

“Devlet Planlama Teşkilatı, 1987 yılı programında özelleştirmenin başlıca amaçlarını,

- * piyasa güçleriyle ekonomiyi harekete geçirmek,
- * üretkenlik ve verimliliği arttırmak,
- * mal ve hizmetlerin nitelik, nicelik ve çeşitliliğini arttırmak,
- * mülkiyetin tabana yayılmasını sağlamak,
- * sermaye piyasasının gelişimini teşvik etmek,
- * KİT'lerin bütçe üzerindeki yükünü azaltmak olarak belirledi. Görüldüğü üzere, KİT'lerin özelleştirilmesinde mali ve ekonomik amaçlar sosyal ve toplumsal amaçlardan öncelikli tutulmuştu” (Karluk, 1994:187).

Mali ve ekonomik amaçlar, sosyal ve toplumsal amaçlardan öncelikli tutulmuştu çünkü, KİT'ler kuruluş amaçları gereği sosyal ve toplumsal faydayı da ön plana çıkarıyordu. KİT'lerin özelleştirilmesini sadece ekonomik ve mali bir kayıp olarak değerlendirmek yüzeysel olur. Çünkü, KİT'ler sosyal devlet anlayışının temeli olarak da tasarlanmış araçlardır. KİT'lerin kuruluş nedenleri ise Küçükkocaoğlu'na göre:

“KİT'lerin milli güvenliğin korunmasını sağlama, vatandaşların genel refah düzeylerini sosyal adalet ilkeleri içinde yükseltme belli kalite, fiyat ve miktarda mal ve hizmet sunmaya yönelik sosyal sermaye, iş gücü, kar yetmezliği gibi nedenlerle özel teşebbüsün kurmaya niyetlenmediği işletmeleri kurmaya yönelik ekonomik nedenler; ayrıca istihdam imkanları yaratarak işsizliğin

önüne geçmek için yatırımları hızlandırmak amacıyla genel ve katma bütçeli idarelerin dışında bir müteşebbis gibi ülke ekonomisi içinde fonksiyon görme ihtiyacından doğdukları, kuruldukları söylenebilir” (Küçükkocaoğlu, 2009).

KİT’lerin kuruluş nedenlerinin ortaya konulmasının ardından bu nedenlerle elde edilmek istenen amaçlar şöyle sıralanabilir :

- “KİT’lerin kuruluş amaçlarını ;
 - Ekonomik kalkınmayı sağlamak,
 - Tekelleri devlet eliyle işletmek,
 - Özel sektörün başaramayacağı veya giremediği işleri yapmak,
 - Ekonomiye yön vermek,
 - Özel sektöre öncülük etmek,
 - Gelir dağılımını düzenlemek, şeklinde özetlemek mümkündür”
- (YDK, 2009).

Küreselleşmiş dünyanın ulus devleti tasfiye etme amacı Türkiye’de, 1980 sonrası işbaşına gelen iktidarların küreselleşmiş dünyaya temel teşkil eden ekonomi politikaları hızla benimsemeleriyle gerçekleşti denebilir. Türkiye’nin kuruluşundan 1980’lere kadar geçen sürede yararlılıkları kanıtlanan KİT’lerin özelleştirilmesinin ulusal ve kamusal yararı göz ardı eden 1980 sonrası iktidarların dışa bağımlılıkları, özelleştirme hakkındaki söz ve eylemleri ile de açıkça görülür.

KİT’lerin özelleştirilmesi için 1980 sonrası yapılan, KİT fiyatlarının düşük tutulması, KİT yatırımlarına Hazine’nin desteğinin kısılması, yükselen ücret-maaş maliyetleri ile KİT’ler krize sürüklendi. Bunlar, KİT’lerin krize sürüklenmesinde bir kasıt olduğunu gösterir. Bu kasıtlı uygulamalar sonucu özelleştirilme ile karşı karşıya kalan KİT’ler, Türkiye’nin kaybettiği büyük değerlerindendir. Türkiye’nin 1980 sonrasında yapılan özelleştirmelerle KİT’leri kaybetmesinin asıl anlamı Devletçilik politikasının tasfiye edilmesidir. KİT’lerin özelleştirilmesi Devletçiliğin, Devletçiliğin tasfiyesi ise ulus devletin ortadan kaldırılmasıdır. Çünkü;

“1990’a gelindiğinde KİT sisteminin tümü, önemli boyutlarda

katma değer üreten, emek verim hareketleri bakımından ayakta durabilecek özellikler taşıyan; düşen sermaye birikimi dikkate alındığında yatırımların etkinliği açısından başarılı sayılabilecek durumda idi”(Boratav, 2006:178).

Ancak KİT’ler içine düşürüldükleri finansal krizle ve dönemin iktidarlarının reform ve ıslah etmek yerine özelleştirme konusunda gösterdikleri direnç ve istek yüzünden tek tek kaybedildiler.

“1991 içinde Türkiye’de çalışmalar yapan bir Dünya Bankası heyetinin özelleştirme lehine çok partizan bir tavırla kaleme aldığı bir KİT raporunun etkili olduğu anlaşıldı. KİT’lerin önemli bir bölümü, böylece, belirsizliğe sürüklendi. Uzun vadeli yönetim, işletmecilik ve reform perspektifinden yoksun bir biçimde bitkisel hayata terk edildi. Sonraki yıllarda, etkinlik amacı ile özelleştirme söylemi giderek ortadan kalktı. Kamu açıklarını kapatma amacı ile özelleştirme hedefi öne çıktı”(Boratav, 2006:178).

Boratav’ın bir örneğini verdiği gibi, KİT’lerin özelleştirilmesinden, Türkiye’nin 1980 sonrası ekonomi politikasını değiştirmesine kadar yapılan değişikliklerin altında küreselleşmiş dünyanın ekonomi politik hedefleri vardır.

“1980 müdahalesinden sonra, 24 Ocak kararları ile başlayan kamuyu ekonomik hayattan tamamen tasfiye ederek liberalleşmeyi amaçlayan girişimlerin, bugün tanık olduğumuz gibi son aşamada özelleştirme olarak sahneye konduğunu görüyoruz. Böylece kamu sektörünü devlet hayatından tamamen yok etmeyi amaçlıyorlar” (Gürsoytrak, 1995:12-14).

Türkiye’nin ekonomi politikasının değişiminde, 1980’li yılların başları dönemeç olarak görülür.

“24 Ocak 1980 Ekonomi Kararları ekonomi sistemimizde bir dönüm noktası olmuştur. Bir önceki dönemin içe dönük, korumacı, devletçi ekonomi politikasına karşı, (özellikle üç konuda) dış piyasalara yönelik sanayileşme stratejisi, devletin küçültülmesi (özelleştirme) ve piyasa müdahalelerinin azaltılması yani serbest piyasa düzeni

konularında neo - liberal kapitalist sistemin yerleştirilmesi kararlaştırılmıştı”(Çağlayandereli, 1998:28).

Türkiye ekonomisi özelleştirme uygulamaları yoluyla küreselleşmiş dünya ile sıkı bağımlılık ilişkisine girmeye başladı. Özelleştirme uygulamaları Türkiye'nin öz kaynaklarının küreselleşmiş dünyanın kapital birikim süreçlerine dahil olması olarak görülebilir.

“İthal malı ara-mallara ve yatırım mallarına bağımlılığı azalmayan, aksine artan Türkiye ekonomisi bu yıllarda bol miktarda dış kaynak sağlayarak, yani dış borçlarını artırarak büyüeyildi. İktisat politikalarını yürütenlerin ana başarısı, uygun ve doğru politikaları bulmak değil; Türkiye'nin dış açıklarının kapatılmasında uluslararası finans çevrelerinin olağanüstü desteğini kazanmak oldu” (Boratav, 2006:160).

KİT'lerin özelleştirilmesinin doğal sonucu, ithal ara malı ve yatırım mallarına bağımlılığın artması oldu. KİT'lerini özelleştiren Türkiye dış borçlarla yürümeye çalıştı. Dış borcu arttıkça egemenliği üzerindeki söz hakkını kaybetti. KİT'lerini satmakta tereddüt etmeyen Türkiye, dış borçlarla sürdürdüğü ekonomik hayatında ‘en iyi şartlarda borç bulan ülke ödülü’ kazandı.

Türkiye’de 1980 sonrası değişmeler içinde özelleştirmenin yerinin belirlenmesinin ardından Türkiye’de yapılan özelleştirmenin özelliklerinin belirlenmesi, Türkiye’de özelleştirme konusunun açığa çıkarılabilmesi için gereklidir.

3.2. Türkiye’de Özelleştirmenin Özellikleri

Türkiye’de özelleştirmenin özelliklerini belirlerken öncelikle 1980 yılında KİT'lerin durumuna bakmak gerekir. Türel’e göre:

“1980’de Türkiye ekonomi yönetimi neo-liberal yeniden yapılandırma modelini benimsediğinde, oldukça geniş bir sektörel yelpazeye dağılmış bulunan, madencilik ve enerjide toplam üretimin çok büyük bir oranını, imalât sanayinde ise sınai katma değerın yaklaşık

%30'unu üreten bir KİT sistemi devrıldı. Kamu açıklarının kritik düzeylere ulaşmadığı ve bu açıkların çoğunlukla dış kaynaklardan veya Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası'ndan borçlanarak finanse edilebildiği 1980'lerde, kamu mülkünün satışı bağlamında özelleştirme, sorun olmayan bir sorun, dış finansman çevrelerinin Türkiye'de uyandırmaya çalıştıkları bir hevesti. Bu hevesin rüzgârı ile satış için gerekli hukuki altyapı düşe kalka, sınaya-yanıla oluşturuldu ve özellikle imalât sanayindeki KİT yatırımları radikal bir biçimde daraltılarak KİT sisteminin küçülmesi fiilen başlatıldı”(Türel, 2009).

1984 yılı itibariyle başlayan özelleştirme uygulamalarının gerçekleştirilmesi için görevlendirilen kurum Devlet Planlama Teşkilatı(DPT)'dir. Bu görevlendirmeyi Petrol-İş raporunda şöyle açıklar:

“Türkiye’de özelleştirme uygulamalarının belirli bir plan dahilinde yapılması amacıyla 1985 yılında DPT görevlendirilmiştir. Bu amaçla açılan uluslararası ihale sonucunda Morgan Guaranty Trust Company Of New York Firması , Türkiye Sınai Kalkınma Bankası, Sınai Yatırım ve Kredi Bankası, Yatırım Finansman A.Ş. ve Price Waterhouse / Muhasebe A.Ş. ile birlikte özelleştirme ana planı hazırlanmıştır. Söz konusu planda 32 KİT, ekonomik yaşayabilirlik ve yatırım gereksinimleri dikkate alınarak özelleştirme önceliklerine göre sınıflandırılmış ve 3 ana kategori ile 8 alt kategori belirlenmiştir” (Petrol-İş, 2008).

Özelleştirme ana planıyla başlangıç çerçevesi böyle çizilirken, içerik özelleştirme uygulamalarının yanında bir ekonomik sistemin inşasını da gösterir niteliktedir. Petrol-İş raporunda bu durumu şöyle ifade eder:

“Master planda ayrıca özelleştirme uygulamaları çerçevesinde, mali sektörün genişletilmesi, ekonomideki rekabeti önleyici kısıtlamaların kaldırılması, kamu mülkiyetinde kalacak ya da kısa sürede özelleştirilmesi mümkün olmayan KİT’lerin bir reform programı içinde yeniden yapılandırılmasını içeren ilkeler yer almasına karşın, uygulamalarda özelleştirme, bütçeye gelir sağlamak ve borç ödemeleri için araç olarak kullanılmıştır. Zamanla doğrudan özel

kesime kaynak aktarma aracı haline gelmiştir”(Petrol-İş,2008).

Sarısu’ya göre: “Ülkemizdeki özelleştirme çalışmaları, 1984 yılında kamuya ait yarım kalmış tesislerin tamamlanması veya yerine yeni bir tesis kurulması amacı ile özel sektöre devri uygulamaları ile başlamıştır”(Sarısu, 2008). Kabul edilebilirlik potansiyeli yüksek olan masumane bir başlangıca imza atan özelleştirme uygulamalarının amacı zamanla değişti. Telafisinin sağlanması çok zor olan stratejik öneme sahip KİT’ler özelleştirildi.

“Özelleştirmenin ana felsefesi, devletin, asli görevleri olan adalet ve güvenliğin sağlanması yolundaki harcamalar ile özel sektör tarafından yüklenilemeyecek altyapı yatırımlarına yönelmesi, ekonominin ise pazar mekanizmaları tarafından yönlendirilmesidir. Özelleştirme programının amaçları ise, özelleştirme ile, devletin ekonomideki sınai ve ticari aktivitesinin en aza indirilmesi hedeflenirken, rekabete dayalı piyasa ekonomisinin oluşturulması, devlet bütçesi üzerindeki KİT finansman yükünün azaltılması, sermaye piyasasının geliştirilmesi ve atıl tasarrufların ekonomiye kazandırılması, bu yolla elde edilecek kaynakların altyapı yatırımlarına kanalize edilebilmesi mümkün olacaktır”(ÖİB, 2009).

Özelleştirme İşleri Başkanlığınca 2009 yılında yayımlanan Türkiye’de Özelleştirme Raporu’nda, özelleştirmenin ana felsefesi tanımlanırken devletin asli görevleri olarak, adalet ve güvenliğin sağlanması olarak sınırlandırılması tam da küreselleşmiş dünyanın istediği şeydir. Raporda özelleştirmenin amaçları kısmında, devletin küçültülmesinin açık olarak belirtilmesinin yanı sıra KİT’lerin devlet bütçesi üzerinde bir finansman yükü olarak değerlendirilmesi ve özelleştirmelerin sağlayacağı yararlar gibi belirlemeler, Türkiye’de yapılan özelleştirmeler kapsamında olan kuruluşların, tek tek ve ayrıntılı incelenmesiyle daha açık ortaya konabilir.

3.2.1. Türkiye’de Özelleştirme Kapsamı ve Özellikleri

Türkiye’de özelleştirmenin kapsamı uygulamanın başlangıcından itibaren sürekli bir genişleme gösterdi. Giderek özellikle ulus devletin sosyal yönünün özelleştirme uygulamalarının hedefi haline geldiği söylenebilir. Özelleştirmenin değişen - gelişen kapsamı özelleştirmenin özelliklerinde saklıdır.

“1985 yılından itibaren 270 kuruluşteki kamu hisseleri, 22 yarım kalmış tesis, 524 taşınmaz, 8 otoyol, 2 boğaz köprüsü, 103 Tesis, 6 Liman, şans oyunları lisans hakkı ile Araç Muayene İstasyonları özelleştirme kapsamına alınmıştır. Halen özelleştirme kapsamında 2, kapsam ve programda 17 olmak üzere toplam 19 kuruluş bulunmaktadır. Bu kuruluşların 11 tanesinde % 50’nin üzerinde kamu payı vardır. Söz konusu 2 kuruluşun programa alınması yönündeki çalışmalar sürdürülmektedir. Bunun yanı sıra, özelleştirme kapsamında 192 taşınmaz, 77 tesis, 5 liman, 8 otoyol, 2 boğaz köprüsü ile şans oyunları lisans hakkı da yer almaktadır”(ÖİB,2009).

Türkiye’de özelleştirmenin kapsamı böyle belirlenirken, özelleştirme uygulamalarının bir sonucu ise şöyledir:

“1986 yılından itibaren hız kazanan ve tamamı kamuya ait veya kamu iştiraki olan kuruluşlardaki kamu paylarının özelleştirme kapsamına alınması yoluyla yürütülen program çerçevesinde, İdare tarafından bugüne kadar 199 kuruluşta hisse senedi veya varlık satış/devir işlemi yapılmış ve bu kuruluşlardan 188’inde hiç kamu payı kalmamıştır”(ÖİB, 2009).

ÖİB tarafından özelleştirmenin kapsamı ve sonucu olarak ifade edilebilecek olan bu konular hakkında Türk-İş, Hak-İş, DİSK, KESK, TMMOB, TTB, KİGEM şunları söyler :

“1984 yılında kamuya ait yarım kalmış tesislerin tamamlanması veya yerine yeni bir tesis kurulması amacı ile özel sektöre devir uygulamaları ile başlayan özelleştirme uygulamaları sürecinde; doğal tekel alanlarında kamu işletmeleri parçalanarak, kamuya ait çimento sanayi, süt sanayi, et sanayi, yem sanayi, dokuma sanayi, orman ürünleri sanayi, gemi sanayi, gübre sanayi, enerji santralleri, kimya ve petrokimya tesisleri, maden işletmeleri, demir çelik işletmeleri, kağıt

fabrikaları, telekomünikasyon hizmetleri, ulaşım hizmetleri ve bankacılık sektörü özelleştirilerek, alan yabancı tekellere bırakılmış, ülkemiz daha da fazla dışa bağımlı duruma sokulmuştur” (Türk-İş, Hak-İş, DİSK, KESK, TMMOB, TTB, KİGEM, 2009).

Türkiye’de gerçekleştirilen özelleştirme uygulamalarının vardığı sonuçları ortaya koyan kapsam değişikliği hakkında Ertuna şu belirlemelerde bulunur:

“Türkiye’de de özelleştirme konusuna yaklaşım dünya üzerindeki uygulamalara oldukça paralel gelişti. Önceleri özelleştirme, verimlilik arttırmanın, kamu borçlanma gereğini azaltmanın bir aracı gibi algılanırken, zaman içinde, özellikle de 2004 yılından sonra özelleştirme ‘ailenin gümüşünü’ satarak ‘gelir sağlamanın’ bir aracına dönüştü. Hedef değişikliği özelleştirme uygulamalarının boyutlarına da yansdı. 2000 yılı hariç, 2004 yılına kadar özelleştirme gelirleri oldukça düşük düzeylerde kaldı. 2004 yılı sonrası, zarar eden kuruluşlar değil en kârlı devlet kuruluşlarının satılmaya başlamasıyla özelleştirme de hız kazandı. Özelleştirmenin başladığı 1986 yılından bu yana, yaklaşık 30 milyar dolarlık KİT satışı yapıldı. Bu satışın 20 milyar dolardan fazlası 2005, 2006 ve 2007 yıllarında yapıldı” (Ertuna, 2009).

Türkiye’de yapılan özelleştirme uygulamalarında yaşanan ve 1980 sonrası yapılan özelleştirmelerin özelliklerindeki temel konu, özelleştirmelerin neden yapıldığı ile ilgilidir. Verimlilik sağlama ile başlanan özelleştirme uygulamaları yıllar geçmesine karşın Ocakverdi’nin de belirttiği üzere: “Özel sektöre devredilen eski KİT’lerin ekonomik performansı hakkında verimliliklerinin arttığına (veya düştüğüne) dair net bir verinin henüz mevcut olmadığı görülmektedir”(Ocakverdi, 2009:63). KİT’lerin devlet mülkiyetinden çıkmasının özel sermayenin ekonomiyi hareketlendirmesini sağlayacağı savı ileri sürülürken, Türkiye’de özel sermaye ekonomiyi hareketlendiremediği için KİT’lerin kurulduğu gerçeği göz ardı edildi denebilir.

2000’li yıllara gelindiğinde ise özel sermayenin üretimden vazgeçip ticaret, pazarlama ve mali spekülasyona kaydığı görülür. Bunun en özlü ifadesini KOÇ Holding’in Yönetim Kurulu Başkanı Rahmi Koç, 24 Ocak 2000 tarihinde şu

sözlerle belirtti : “Şimdi iş aleminde yapımcılık değil de, satıcılık ve pazarlama mühim oluyor. Bildiğiniz o mal üretme devri yavaş yavaş kapanıyor. Bizim de ağır sanayiden yavaş yavaş hizmet sanayisine kaymamız lazım. Migros her hafta iki tane mağaza açıyor”(Aydoğan, 2006:181). “1986’da GSMH içinde sanayinin payı %21,9’dur...2006’da sanayi kesiminin payının ise yaklaşık %25 olduğu görülmektedir. Etkinlik ve verimlilik artışı sağlayacağı iddia edilen özelleştirme uygulamalarıyla sanayinin payında önemli bir artış sağlanamamıştır”(Akdemir, 2008:343-344).

Bu süreçler içinde Türkiye’nin iç - dış toplam borcu yıldan yıla arttı. Özelleştirmeden elde edilen gelirler, borç ödemelerinde kullanıldığı halde toplam borç azalmadı. Sonuç olarak özelleştirme gelirleri borç faiz ödemelerinde kullanılır oldu. Özelleştirme uygulamalarının, borç servislerinin devamlılığının sağlanması için yapıldığı bir gerçektir. Ancak Türkiye’de durum borçların kapatılması değil, borç faizlerinin ödenmesi şeklindedir.

“1985 - 31 Aralık 2004 döneminde yapılan özelleştirme uygulamalarından toplam 14,3 Milyar Dolar özelleştirme geliri elde edilmiş ve 13,9 Milyar Doları kullanılmıştır. Bunun 3,6 Milyar Doları Hazine’ye aktarılmış, 10,3 Milyar Doları özelleştirme uygulamaları için harcanmıştır. 19 yılda özelleştirmeden elde edilen kaynak ve kullanımlar özelleştirmenin, Hazine’nin kaynak gereksinimlerine kayda değer bir katkı sağlamadığını göstermektedir” (Akdemir, 2008:342).

Görüldüğü gibi, özelleştirme uygulamaları nedenleri ve sonuçları itibariyle aklanamaz bir duruma düştü. 1980 sonrası özelleştirme uygulamalarının amacı, Türkiye’nin ulus devletini tasfiye ederek, küreselleşmiş dünyaya bağlanmasından başka bir şey değildir. Türkiye’nin küreselleşmiş dünyaya bağlanması ile özelleştirmelere devam etmesi, varlığını ve geleceğini yok sayması – reddetmesidir. Hablemitoğlu’na göre: “Türkiye’nin bugün içinde bulunduğu durum, gerçek anlamda insan hakları ihlalidir. Çünkü, ülkemiz insanının refah ve yaşam kalitesi hakları elinden alınmaktadır”(Hablemitoğlu, 2003:135).

Türkiye’de özelleştirme uygulamaları kabul edilebilirlik açısından yüksek gerekçelerle başladı. EK - 3’de verilen özelleştirmenin yasal düzenlemeleri

özelleştirme uygulamasını isteyenlerin, karşı çıkan olmaması için güçlü gerekçeler aradıklarını vurgular. Ancak zamanla özelleştirme nedenleri ve amaçları değişime ve gelişime uğradı. Başlangıçta ortaya konan gerekçeler unutturulmaya, yeni gerekçeler kabul ettirilmeye çalışıldı. Özelleştirme uygulamalarının yasal çerçevesi de gerekçelerde olduğu gibi değişime uğradı.

“Özelleştirmeye ilişkin gerçekleştirilen 3 temel yasal düzenlemeyi, 2983, 3291 ve 4046 sayılı yasalar olarak sıralamak mümkündür. Yanı sıra, esas olarak KİT’lerin kuruluş ve faaliyetlerini düzenleyen 233 sayılı Kanun Hükmünde Kararname’de de, özelleştirmeye ilişkin hükümler yer almıştır. Özelleştirme uygulamalarını, Özelleştirme İdaresi 4046 sayılı Yasa çerçevesinde, Enerji Bakanlığı 3096 sayılı Yasa çerçevesinde, Ulaştırma Bakanlığı 406 sayılı Telefon ve Telgraf Yasasına ek olarak çıkarılan 4161 sayılı Yasa çerçevesinde yürütmektedir”(Öztürk, 2009).

Özelleştirme uygulamalarının 4046 sayılı Kanun ile belli bir temele kavuştuğu söylenebilir. 1994 yılında çıkarılan 4046 sayılı Kanunda özelleştirme ve özelleştirmenin kapsamı Öztürk’e göre:

“4046 sayılı Yasanın gerekçesinde Özelleştirme, geniş anlamda devletin iktisadi faaliyetlerinin en aza indirilmesi veya tamamen ortadan kaldırılması, KİT’lerin devlet bütçesi üzerindeki finansman yükünün hafifletilmesi, rekabete dayalı piyasa ekonomisinin gerçekleştirilmesi, atıl tasarrufların ekonomiye kazandırılarak sermaye piyasalarının geliştirilmesi ve bu şekilde elde edilecek kaynakların, alt yapı yatırımları, savunma, eğitim ve sağlık hizmetlerinde kullanılması suretiyle, ekonomide verimliliğin arttırılmasını sağlayan önemli araçlardandır şeklinde tanımlanmıştır. Daha önce özelleştirmenin yasal dayanağını oluşturan 3291 sayılı Yasada, sadece KİT, bağlı ortaklıkları, müesseseleri ve iştiraklerinin özelleştirilmesi öngörülürken, 4046 sayılı Yasa ile özelleştirmenin kapsamı genişletilerek KİT’lerin yanı sıra, devletin diğer mal ve hizmet üreten birimlerinin de özelleştirilmesine olanak sağlayan hükümler getirilmiştir”(Öztürk, 2009).

Özelleştirme, 1994'te çıkan 4046 sayılı kanun ile KİT'lerin özelleştirilmesinden, kamu mülkiyetindeki her türlü ekonomik değerin özel sektöre devrine yöneldi. Baştan beri amacının bu olduğu da söylenebilir. Çünkü, devletin küçültülmesi amacı giderek kamu mülkiyetindeki her türlü ekonomik değerin özel sektöre aktarılması haline dönüştü. Ulus devletin tasfiye edilmesi için kamu mülkiyetindeki her türlü ekonomik değerin özelleştirmeye konu edilmesi hedeflendi. Akdemir bu konu hakkında şunları söyler:

“Özelleştirme uygulamalarının kapsamı yalnızca kamu mülkiyetinde olan işletmelerin özel kesime devredilmesi biçiminde değildir. Özelleştirmenin kapsamı 1994'te 4046 sayılı Kanun ile genişletilmiş ayrıca özelleştirmenin yolunu açarak özelleştirme terimi içermeyen kanunlarla daha da genişletilmiş ve kamu mülkiyetindeki her türlü ekonomik değer özelleştirmenin konusu olmaya başlamıştır” (Akdemir, 2008:340).

4046 sayılı Yasa hakkında Yılmaz şunları söyler: “1994 yılının Kasım ayında çıkarılan 4046 sayılı yasa ile özelleştirmenin kendi yasası yürürlüğe girdi. Bu yasa ile özelleştirmeyi kimin nasıl hangi yöntemlerle yapacağı, yapılan işlemleri kimin onaylayacağı, çalışanların nasıl bir sonla karşılaşacağı bu yasa ile şekillenmiş oldu”(Yılmaz, 2009). Türkiye’de özelleştirmenin temel özelliği bir belirsizlikler yumağı olmasıdır. Özelleştirme uygulamaları şaibeli, kasıtlı ve çelişkilerle doludur. Özelleştirmenin amacı başlangıcından 2009’a sürekli değişkenlik gösterirken, özelleştirme kavramının içerdiği alan da sürekli genişleme gösterdi. Aydoğan’a göre,

“Türkiye’de yapılan özelleştirme uygulamalarının etkinlik ve verimlilik ile kamu açıklarını kapatmaktan başka savları da vardır. Bunlar;

- * KİT'lerin devlet mülkiyetinden çıkmasının özel sermayenin ekonomiyi hareketlendirmesini sağlayacak olması,
- * KİT'lerde istihdam fazlalığının azaltılması; KİT'lerin zarar etmesi ve hazineye yük olmasının engellenmesi,
- * KİT satışlarının mal ve hizmet üretiminde nitelik, nicelik ve çeşitliliği arttırması,

- * KİT'lerin ekonomide tekel yaratmasının serbest piyasanın kurulmasını önlemesi,
- * KİT'lerin geri teknoloji ile çalıştığı için elden çıkarılması,
- * KİT'lerin satılarak mülkiyetinin halka yayılması şeklinde geliştirilebilir”(Aydoğan, 2004:908).

Türkiye’de KİT’lerdeki istihdam gelişmiş ülkelere göre azdır. KİT’ler zarar ediyorsa bile bu özelleştirmelerine bir neden olabilmesi için yapılan kasıtlı uygulamaların sonucudur. KİT’ler hazineye yük değil, katkı sağlayıcıdır. KİT’lerin özelleştirilmesi sonucu mal ve hizmet üretiminde nitelik, nicelik ve çeşitlilik artmadı. Özelleştirilen KİT’ler kapatılarak, ürettikleri mal ve hizmet türleri ortadan kalktı. Devletin ekonomik tekelleri olarak KİT’ler, özelleştirilince özel sermaye elinde tekelleşti. Ayrıca, özel sermaye elinde tekelleşen KİT’ler kamu yararı niteliğini kaybettiği için, yaratılan sonuç küreselleşmiş dünyaya eklenilen tüm ülkelerin yaşadığı olumsuzluklardır. KİT’lerin geri teknoloji ile çalışması, özelleştirmeye bir neden olarak gösterilmeye uygunsa da teknolojileri geliştirilebilirdi.

Özelleştirme İşleri Başkanlığı(ÖİB)’nin ‘Yöntemler İtibariyle Özelleştirme İşlemleri(1986 - 2009)’ grafiğine (EK-1 / B) göre: “1986’dan 2009’a kadar yapılan özelleştirmeler içinde mülkiyeti halka arz edilen KİT’lerin oranı sadece %19’dur. Blok satışların oranı ise, %53’tür”(ÖİB, 2009). Grafik, KİT’lerin satılarak mülkiyetinin halka yayılması savının geçersizliğini açıkça ortaya koyar. Özelleştirme yöntemlerinin açıklamaları ve uygulanışı ise EK – 1 / A’da görülebilir.

Yukarıdaki irdelemeler, özelleştirmeyi meşrulaştıran savların hedefinin özelleştirme politikasını desteklemeye yarar kanıt oluşturmak olduğunu vurgular. Kanıtlar özelleştirme örneklerinin incelenmesinde daha açık görülebileceği gibi tutarsızdır. Bir kısmı devletin küçültülmesini haklı göstermek çabasıdır. Diğerleri özelleştirmeyi aklamak için yazılmış gerçekçi olmayan savlardır. Buradan hareketle özelleştirmenin tek nedeni ekonomik değil, neo-liberal düzenin Türkiye’ye egemen kılınmak istenmesidir denebilir. Neo-liberal düzenin Türkiye’ye egemen kılınması ise, Türkiye’nin küreselleşmiş dünyaya eklenmesini sağlama amacındadır.

KİT’ler çeşitli ekonomik alanlarda etkinlik sürdüren kuruluşlardır. Temel özellikleri Türkiye’nin ekonomi politikası olan Devletçilik ilkesinin uygulaması olan

KİT'ler olarak Türkiye'nin kuruluşunda ve özelleştirilene kadar üstlendikleri rollerde yatar. KİT'lerin kuruluş sermayesi kamusal birikimlerdir.

“Türkiye’de özelleştirmeye öncelikle Et ve Balık Kurumu, Süt Endüstrisi Kurumu, Orman Ürünleri Sanayi ve çimento fabrikaları gibi teknolojisi standartlaşmış, piyasa değeri düşük, çalışan sayısı az olan işletme ve yarım kalmış tesislerde başlandı. 1994’te 4046 sayılı yasa ile özelleştirmenin kapsamı genişletildi. Verimli, etkin ve karlı çalışan Türkiye’nin en büyük kurumları olan TÜPRAŞ, PETKİM, Türk Telekomünikasyon A.Ş. ve TEKEK gibi piyasa değeri yüksek işletmelerin satılmasıyla devam edildi”(ÖİB, 2009).

Türkiye’de özelleştirmeye öncelikle başlanan kurumlardan Et ve Balık Kurumu(EBK) ve Süt Endüstri Kurumu(SEK)’nin özelleştirilmesinin Türkiye’de hayvancılığa indirilen bir darbe olduğu söylenebilir. EBK ve SEK’in, piyasa değeri düşük olarak değerlendirilmesi yanlıştır. Çalışan sayısı az olarak kabul edilse bile etkilediği insan sayısı çoktur. Orman Ürünleri Sanayi(ORÜS)’nin özelleştirilmesi tam bir fiyaskodur. ORÜS üretim yapmak bir yana arazileri tır parkı olarak kullanılan bir noktaya sürüklendi. Çimento fabrikalarının özelleştirilmesi ise tekelleşmeye yol açtı.

“Dünya Bankası verilerine göre Türkiye, 2004 – 2005 yılında özelleştirmede dünya ikincisi, son dört yıl bazındaki değerlendirmede ise birinci oldu. Maliye Bakanlığı’nın 2008 yılı bütçe görüşmelerinden çıkan sonuç bu birinciliği daha bir süre elimizde tutacağımızın işaretidir. Zira özelleştirmelerin 2008–2010 döneminde de bütün hızıyla sürmesi hedefleniyor. Özelleştirme yöntemlerinden de ‘halka arz’ yöntemine öncelik verileceği açıklandı. Halka arz yöntemine öncelik verilmesinin gerekçesi ise sermayenin tabana yayılması ve sermaye piyasalarının derinlik kazanmasını sağlamak şeklinde açıklandı. Şimdiye kadar yapılan özelleştirmelerin ağırlıklı olarak ‘blok satış’ yöntemiyle yapıldığı düşünülürse yapılan açıklamaların pek de inandırıcı olmadığı bundan sonraki özelleştirmelerde de blok satış yönteminin kullanılacağı tahmin edilebilir”(Filizfidanoğlu, 2009).

Özelleştirme uygulamaları KİT’lerde etkinlik ve verimlilik sağlayacak savı, uygulamalar sonucu vazgeçilen bir özelleştirme söylemidir. Ancak özelleştirmenin kotarılması için gerekli bir söylem olarak kullanıldı. Etkinlik ve verimlilik savında uygulamalar sonucu ortaya konan vazgeçişe, özelleştirilen SEK, EBK, ORÜS, Sümer Holding, PETLAS gibi KİT’lerde özelleştirme sonrası yaşanan işletme kapatmalar, istihdam azaltmalar, gayri menkullerinin satımları, üretim düşüşleri, tekelleşme ve zararlar eklenince özelleştirme uygulamalarının amaçları daha da netleşir. Özelleştirme uygulamaları, kamuya ait yarım kalmış tesislerin tamamlanması için özelleştirmeden, ekonomik ve stratejik anlamda büyük değerleri olan KİT’lere kadar uzandı. Türk-İş bu durumu raporunda şöyle belirler:

“1985 yılından itibaren başlayan özelleştirme furyası günümüze doğru hayli hız kazanmış durumdadır. Özellikle 2004 yılından sonraki büyük sıçrayış hayli dikkat çekici ve bir o kadar da düşündürücüdür. Nitekim devletin kamburlarını gidermek için özelleştirildiği iddia edilen kurumların incelenmesi durumunda, bunların devlet için bir kambur oluşturmaktan ziyade ödedikleri vergi ve yaratılan katma değerlerle en karlı ve verimli kuruluşlar olduğu görülecektir. Devlet, bir TEKEL’i, TÜPRAŞ’ı ve PETKİM’i kolay kolay kuramaz” (Türk-İş, 2009).

Özelleştirme uygulamalarının hedef değişiminin altında 1980 sonrası uygulanan neo-liberal ekonomi politikalarının işe yaramadığı, devlet için yük olmayan, büyük bir kazanç olan KİT’lerin özelleştirilmesinin bunu gösterdiği söylenebilir. “Türkiye’de uygulanan özelleştirmeler sonucunda, en verimli karlı ve stratejik konumdaki kuruluşlar yabancı tekellerin olmuş, işsizlik artmış, üretim ise beklenen ölçüde artmamış, refah seviyesi yükselmemiştir”(Akdemir, 2008:344).

Türkiye örneğinde özelleştirmenin geçerliliğini sağlamaya çalışan, 1980 sonrasının iktidarlarıdır. 23 yıllık özelleştirme deneyiminin ekonomide yarattığı tüm olumsuzluklara karşın, öne sürülen sonuçlara ulaşamamasına karşın devam ettirilmek istenmesi, özelleştirme uygulamalarının nedeninin politik olduğunu kanıtlamaktadır. “Kamu işletmelerinin özelleştirilmesi, yararı – zararı bir yana, politik bir tercihtir”(Alkin, 1996). Bu politik tercih ise Türkiye’nin küreselleşmiş dünyaya eklenmesinden başka bir şey değildir. Sonuç olarak özelleştirme Türkiye

Cumhuriyeti’ni küreselleşmiş dünyaya dahil edebilmek için kullanılan temel araçtır. Sonuç olarak, “bu gelişimlerin ise demokrasinin yerleşmesine ve sağlıklı işlemesine zemin hazırlayacağı vurgulanmıştır”(Akdemir, 2008:342). Demokrasinin yerleşmesi ve sağlıklı işlemesi vurgusu ile ortaya konan özelleştirme uygulamaları, sonuçlarının gösterdiği olumsuzlukları örtemez durumdadır.

Özelleştirme uygulamasının ortaya koyduğu savların gerçekleşip gerçekleşmediğine bakılması özelleştirmenin aslında ne için uygulandığını ve neye hizmet ettiğini göstermesi açısından oldukça önemlidir. Türkiye’de özelleştirme kapsamına alınan kuruluşlar ve bunlarla ilgili çeşitli bilgiler bir tablo halinde toplanabilir. Tablo 3.1’de Türkiye’de 1986’dan itibaren özelleştirilmeleri sonucunda kamu payı kalmayan kuruluşların; etkinlik alanları, kuruluş sermayeleri, üretimleri, ekonomiye katkıları, özelleştirme öncesi ve sonrası istihdam durumları, özelleştirilmeleri, özelleştirilen payları, satın alanlar ve satış bedelleri gibi bilgilerin bir arada değerlendirilmesinden önemli sonuçlar elde edilebilir.

3.2.2. Türkiye’de Özelleştirilen Kuruluşlar

Türkiye’de özelleştirmenin özelliklerinin belirlenebilmesi için oluşturulan Tablo 3.1. konunun ortaya çıkarılmasında büyük yararı görülen bir malzemedir. Tablonun ortaya çıkardığı bilgiler özelleştirme uygulamalarının sonuçlarını belirlemede temel olarak kullanıldı.

Tablo 3.1. genel olarak, özelleştirme uygulamaları için, yapılan kaynak taramalarından edinilen bilgilerle hazırlandı. Özelleştirilen kuruluşların özelleştirme sonrası bilgilerine ulaşmada büyük sıkıntı çekildi. Özelleştirilen kurum özelleştirme sonrasında faaliyetlerine devam etmediyse bilgi bulunmasındaki güçlük arttı. Diğer bir sorun özelleştirme öncesi ile sonrası istihdam durumlarına ilişkin bilgilerin elde edilmesiyle ilgili olarak yaşandı. Bu durum, bu kurumların istihdam kapasiteleri hakkında bilgi veren kaynaklarda bir açıklığın olmamasından kaynaklandı. Çok sayıda ilgili çalışma olmasına karşın bilgilerin karşılıklı tutarlılığının olmaması tabloda kimi bilgilerin yerleştirilememesini getirdi. Tüm sorunlarına karşın, tezin kapsamında yapılan bu tablo çalışmanın verimliliğini destekledi.

Tablo 3.1 : Türkiye’de 1986 – 2009 Döneminde Özelleştirme Sonucu Kamu Payı Kalmayan Kuruluşlar

Sıra	Adı / Kuruluş Yılı	Etkinlik Alanı	Kur. Ser.	Üretim	Katkı	İstihdam Özelleştirme Öncesi - Sonrası		Özelleştirme	Özel Pay	Satın Alan	Bedel (\$)
1	Adıyaman Çimento Sanayi T.A.Ş.	Çimento		Çimento		291	145	Kamu payı satışı	100,00	TEKSKO Giyim San. A.Ş.	52.500.000
2	Anadolubank A.Ş.	Bankacılık		Parasal			825	Kamu payı satışı	100,00	M. Rüştü Başaran	69.500.000
3	Aşkale Çimento Sanayi T.A.Ş.	Çimento		Çimento		244	213	Kamu payı satışı	100,00	ERÇİMSAN	31.158.000
4	Bozüyük Seramik San. Tic. A.Ş.	Diğer		Seramik			118	Kamu payı satışı	100,00	Ercan Madencilik A.Ş.	12.000.000
5	BURSAGAZ Bursa Şehir içi Doğ. Dağ. Tic. Tah. A.Ş. /1989	Enerji		Hizmet				Kamu payı satışı	100,00	ÇALIK ENERJİ SAN. TİC. A.Ş.	120.000.000
6	DENİZBANK / 1938	Bankacılık		Mali	Sektörde gelişme.		2860	Kamu payı satışı	100,00	Zorlu Holding	66.000.000
7	Denizli Çimento Sanayi T.A.Ş.	Çimento		Çimento		313	246	Kamu payı satışı	100,00	Modern Çimento	70.100.000
8	DİV-HAN A.Ş.	Maden		Demir cevheri		912		Kamu payı satışı	100,00	ERDEMİR	28.500.000
9	Ergani Çimento A.Ş.	Çimento		Çimento		205	132	Kamu payı satışı	100,00	Rumeli Çimento San. A.Ş.	46.700.000
10	ESGAZ Eskişehir Şehir içi Doğ. Dağ. Tic. Tah. A.Ş. /1990	Enerji		Hizmet				Kamu payı satışı	100,00	KOLİN İnş. Tur. San. ve Tic.A.Ş.	43.000.000
11	Etibank Bankacılık A.O. / 1935	Bankacılık		Parasal		1.617	2.035	Kamu payı satışı	100,00	MEDYA-İPEK HOLDİNG A.Ş.	155.500.000
12	ETİ Alüminyum A.Ş.	Maden		Boksit, Alümina, Alüminyum Döküm, Hadde ürünleri		2.235		Kamu payı satışı	100,00	CE-KA İNŞ. MAD. SAN. ve TİC. A.Ş.	305.000.000
13	ETİ Bakır A.Ş.	Maden		Bakır Cevheri, Bakır ve Pirit Konsantre		316		Kamu payı satışı	100,00	CE-KA İNŞ. MAK. MAD. SAN. TİC. A.Ş.	21.879.000
14	ETİ Gümüş A.Ş. / 1985	Maden		Granüle Gümüş	Yurt içi Pazar payı %100	356		Kamu payı satışı	100,00	KSS MAD. İNŞ. TUR. SAN. ve TİC. A.Ş.	41.200.000
15	Eti Elektrometalurji A.Ş. / 1958	Maden		Ferrokrom, Ferrosilisyum, Karpit, Silikoferro krom ve Soderberg		417		Kamu payı satışı	100,00	AKSU MAD. SAN. TİC. A.Ş.	15.320.000
16	Eti Krom A.Ş. / 1935	Maden		Yüksek Karbonlu Ferrokrom	Yurt Dışı Pazar Payı : % 95 - 98	756		Kamu payı satışı	100,00	YILDIRIM DIŞ TİC. PAZ. A.Ş.	58.050.000
17	Filyos Ateş Tuğlası Sanayi A.Ş. / 1949	Diğer		Tuğla				Kamu payı satışı	100,00	Zonguldak Yatırım Makinaları A.Ş.	18.150.000
18	Havaalanları Yer Hiz. A.Ş. / 1933 HAVAŞ	Havacılık		Havayollarına yer ve ikram hizmeti		2.256	1.697	Kamu payı satışı	1995 %60 1998 %40	YAZEKS A.Ş. Turgay Ciner	36.000.000 27.100.000
19	İskenderun Çimento Sanayi T.A.Ş.	Çimento		Çimento		212	93	Kamu payı satışı	100,00	OYAK-H. Ömer Sabancı	61.500.000
20	Karabük Demir Çelik Müessesesi KARDEMİR	Maden		Demir Çelik		5.417	3.919	Kamu payı satışı	100,00	KARDEMİR’e devir.	
21	Kars Çimento Sanayi ve Tic. A.Ş.	Çimento		Çimento		202	126	Kamu payı satışı	100,00	ÇİMENTAŞ GRUBU	22.250.000
22	Konya Krom Man. Tuğla San. Tic. A.Ş.	Maden		Krom magnezit tuğla	Refrakter Sektörü	270	451	Kamu payı satışı	100,00	Konya Selçuklu SAN. TİC. A.Ş.	40.700.000
23	Kurtalan Çimento Sanayi Tic. A.Ş.	Çimento		Çimento		256	186	Kamu payı satışı	100,00	Canlar Oto İnş. San. ve Tic.A.Ş.	28.100.000
24	Ladik Çimento Sanayi T.A.Ş.	Çimento		Çimento		309	127	Kamu payı satışı	100,00	Rumeli Çimento	57.598.687
25	Lalapaşa Çimento Sanayi T.A.Ş.	Çimento		Çimento		214	115	Kamu payı satışı	100,00	Rumeli Çimento	125.890.000
26	Ordu Soya Sanayi A.Ş. / 1957	Gıda	2 milyon TL.	Soya		181	108	Kamu payı satışı	100,00	Tarım Kre. Koop.	322.762

27	Petrol Ofisi A.Ş. POAŞ / 1941	Enerji		Hizmet	Kar eden ve vergisini ödeyen stratejik bir kurumdu.	3.822	1100	Kamu payı satışı	100,00	İş-Doğan Yatırımları A.Ş.	1.260.000.000
28	Sivas Çimento Sanayi T.A.Ş.	Çimento		Çimento		355	126	Kamu payı satışı	100,00	YİBİTAŞ HOLDİNG	29.400.000
29	Sümerbank A.Ş.	Bankacılık		Parasal	Sanayileşme temeli			Kamu payı satışı	100,00	İPEKS Tekstil San. A.Ş.	103.460.000
30	Şanlıurfa Çimento Sanayi T.A.Ş.	Çimento		Çimento		285	110	Kamu payı satışı	100,00	Rumeli Çimento	57.405.988
31	TAKSAN Takım Tezgahları San. ve Tic. A.Ş.	Makine						Kamu payı satışı	100,00	HESFİBEL FİB.OP.EL.San. Tic. A.Ş.	10.000.000
32	Trabzon Çimento Sanayi T.A.Ş.	Çimento		Çimento		277	117	Kamu payı satışı	100,00	Rumeli Holding	32.551.000
33	TÜPRAŞ Türkiye Petrol Rafineleri A.Ş. / 1983	Enerji		Hizmet	Rafineri ve petrol ürünleri depolama kapasitesinin yarısına sahipti.	5398	4439	Kamu payı satışı	100,00	Enerji Yatırımları A.Ş.	446.000.000
34	Uçak Servisi A.Ş. USAŞ	Havacılık		Uçak Servisi		1.498	1.009	Kamu payı satışı	100,00	SAS	
35	Van Çimento Sanayi T.A.Ş.	Çimento		Çimento		180	105	Kamu payı satışı	100,00	RUMELİ ÇİMENTO A.Ş.	24.500.000
36	Yarımcı Porselen Sanayi T.A.Ş.	Diğer		Porselen				Kamu payı satışı	100,00	EVYAP SAN. TİC. A.Ş.	30.500.000
37	Deniz Nakliyatı T.A.Ş. / 1955	Denizcilik	110 milyon TL	Deniz Taşımacılığı				Kamu payı satışı	99,99	Armatörler DEN. VE NAK. A.Ş.	59.000.000
38	GERKONSAN Çel. Kons. A.Ş. / 1977	Maden		Çelik Konstrüksiyon - Teknolojik Teçhizat	Taahhüt firması	170		Kamu payı satışı	99,99	TEKNOTES MÜH. İNŞ. TİC. SAN. A.Ş.	3.015.000
39	Sivas Demir Çelik İşletmeleri A.Ş.	Maden		Demir - Çelik	35-40 bin ton üretim.		~600	Kamu payı satışı	99,99	SİVAS SAN. YATIRIM VA TİC. A.Ş.	6.655.000
40	PETLAS Lastik Sanayi A.Ş. /1976	Diğer		Dış ve iç lastik	En büyük 250 şirketten biri.	1.102	471	Kamu payı satışı	99,92	KOMBASSAN HOLDİNG A.Ş.	35.750.000
41	Güven Sigorta T.A.Ş. / 1924	Sigortacılık	100.000 TL	Hizmet	Sosyal güvenliğin ilk kurumlarından	145	161	Kamu payı satışı	99,91	Tarım Kredi Koop. Mrk. Bir.	11.400.000
42	Trakya (Pınarhisar) Çimento San. T.A.Ş.	Çimento		Çimento		365	155	Kamu payı satışı	99,90	SCF	25.000.000
43	Elazığ Çimento Sanayi T.A.Ş.	Çimento		Çimento		278	144	Kamu payı satışı	99,89	OYAK / GAMA A.Ş.	27.850.000
44	Çorum Çimento Sanayi T.A.Ş.	Çimento		Çimento		354	69	Kamu payı satışı	99,85	YİBİTAŞ HOLDİNG	35.000.000
45	Niğde Çimento Sanayi T.A.Ş.	Çimento		Çimento		212	138	Kamu payı satışı	99,84		
46	Bartın Çimento Sanayi T.A.Ş.	Çimento		Çimento		299	124	Kamu payı satışı	99,79	Rumeli Çimento	20.568.669
47	Kütahya Manyezit İşl. A.Ş. / 1972 KÜMAŞ	Maden		Çeşitli madenler	Endüstrilerin ihtiyacını karşılamak	425	313	Kamu payı satışı	99,74	ZEYTİNOĞLU HOLDİNG A.Ş.	108.100.000
48	Gaziantep Çimento Sanayi	Çimento		Çimento		326	115	Kamu payı satışı	99,73	Rumeli Holding	52.695.898
49	Söke Çimento Sanayi T.A.Ş.	Çimento		Çimento		282	262	Kamu payı satışı	99,60	SCF	11.000.000
50	Afyon Çimento Sanayi T.A.Ş.	Çimento		Çimento		366	119	Kamu payı satışı	99,60	SCF	
51	Ankara Çimento T.A.Ş.	Çimento		Çimento		355	129	Kamu payı satışı	99,30	SCF	33.000.000
52	Gıda ve İhtiyaç Mad. T.A.Ş. GİMA			Marketçilik		1668	2819	Kamu payı satışı	98,53		
53	Çinko Kurşun Metal San. A.Ş. / 1968 ÇİNKUR	Maden		Çinko ve Kurşun		458	519	Kamu payı satışı	98,41	K.M.M. Kayseri Maden Metal A.Ş.	14.000.000
54	Balıkesir Çimento Sanayi T.A.Ş.	Çimento		Çimento		399	127	Kamu payı satışı	98,30	SCF	23.000.000

55	Asil Çelik Sanayi ve Ticaret A.Ş. / 1979	Maden		Çelik		796	491	Kamu payı satışı	96,60	Yazıcı-Gürüş-Parsan	131.000.000
56	Meysu A.Ş. / 1970	Gıda		Meyve Suyu				Kamu payı satışı	96,15	ÜNAL DOĞAN GRUBU	1.229.897
57	Gümüşhane Çimento Sanayi T.A.Ş.	Çimento		Çimento		68	3	Kamu payı satışı	95,46	PREKON İnşaat San. A.Ş.	3.500.000
58	Adapazarı Şeker Fab. A.Ş. / 1952	Gıda		Şeker	Anonim şirket statüsünde kurulan ilk fab.			Kamu payı satışı	94,09	S.S. Adapazarı Pancar Ekicileri Kooperatifi	54.750.000
59	NİMSA Niğde Mey. Su ve Gıda San. A.Ş.	Gıda		Meyve Suyu				Kamu payı satışı	92,67	MEYEP Marketing A.Ş.	600.000
60	TOE Türk Otomotiv End. A.Ş.	Makine		Otomotiv				Kamu payı satışı	91,66	Yapı ve Tic.A.Ş.	160.000
61	ANSAN Ankara Meşrubat Sanayi A.Ş.	Gıda		Meyve Suyu				Kamu payı satışı	88,33	ATLANTIC IND. LTD.	13.000.000
62	Köy Tarım Makineleri A.Ş. KÖYTAŞ	Makine		Köy Tarım ve Sanayi makineleri		44	3	Kamu payı satışı	85,59	A.B.G. Ortak Girişimi	150.000
63	Ankara Anonim Türk Sigorta Şirketi / 1936	Sigortacılık		Hizmet		134	111	Kamu payı satışı	84,51	Polis Bakım ve Yard. Sandığı	6.250.000
64	Güneysu A.Ş.	Diğer						Kamu payı satışı	67,31	AYŞE BALCI	333.058
65	Tütaş Sınai Tesisler A.Ş.	Diğer				73	40	Kamu payı satışı	63,87	EKBER TOPAL	460.000
66	Adana Kağıt Torba Sanayi A.Ş.	Ağaç - Kağıt		Kağıt Torba				Kamu payı satışı	60,00	ÇİTOSAN Memur Yrd.Der.	402.065
67	ATAKÖY Turizm Tesisleri ve Ticaret A.Ş.	Turizm		Yatırım ve Kiralama		109		Kamu payı satışı	58,59	DATI Denizciler TUR. İNŞ.A.Ş.	33.697.808
68	ATAKÖY Otelcilik A.Ş.	Turizm		Otel ve Yatırım İşletmeciliği		281		Kamu payı satışı	56,49	DATI Denizciler TUR. İNŞ.A.Ş.	62.796.764
69	Başak Sigorta A.Ş. / 1959	Sigortacılık		Hizmet		360		Kamu payı satışı	56,67	Groupama International	268.000.000 (1)
70	Baha Esat Tekand Kütahya Şeker Fab. A.Ş.	Gıda		Şeker		541		Kamu payı satışı	56,00	Torunlar Gıda San. Tic. A.Ş.	21.438.000
71	Ereğli Demir Çelik Fab. A.Ş. ERDEMİR /1960	Maden		Demir ve Çelik	Demir çelik kuruluşu ve tek entegre yassı çelik üreticisidir.	7022	6662	Kamu payı satışı	55,10	OYAK	2.770.000.000
72	Bursa Soğuk Depoculuk Ltd. Şti.	Diğer						Kamu payı satışı	52,00	BURSA BELEDİYESİ	107.050
73	İpragaz A.Ş. / 1961	Enerji					660	Kamu payı satışı	51,00	PRIMAGAZ A.G.	64.066.776
74	Kıbrıs Türk Hava Yolları	Havacılık		Havayolu Taşımacılığı	Pazar payı %70	730		Kamu payı satışı	50,00	ADA Havacılık ve TAŞ. A.Ş.	33.000.000
75	Ray Sigorta A.Ş.	Sigortacılık		Hizmet				Kamu payı satışı	49,65	DOĞAN Şirketler Grubu	10.376.455
76	ÇEMAŞ Döküm Sanayi A.Ş. / 1976	Diğer		Öğütme Elemanları				Kamu payı satışı	49,61	IŞIKLAR Holding A.Ş.	2.150.000
77	Ünye Çimento Sanayi A.Ş.	Çimento		Çimento				Kamu payı satışı	49,23		
78	Çaybank A.Ş.	Bankacılık		Parasal				Kamu payı satışı	49,00	DERVİŞ TEMEL	2.465.290
79	NETAŞ Nothern Elektrik Telekom A.Ş.	Telekomünikasyon						Kamu payı satışı	49,00	Northern Telekom	
80	BİNAŞ Bingöl Yem San. A.Ş. / 1978	Yem		Süt ve Karma Yem				Kamu payı satışı	47,50	T. KALKINMA VAKFI	373.474
81	Adana Çimento Sanayi T.A.Ş.	Çimento		Çimento				Kamu payı satışı	47,28		
82	Mardin Çimento Sanayi A.Ş.	Çimento		Çimento				Kamu payı satışı	46,23		
83	Çayeli Bakır İşletmeleri A.Ş.	Maden		Bakır				Kamu payı satışı	45,00	İNMET Madencilik A.Ş.	49.250.000
84	Eskişehir Yem Fabrikası A.Ş.	Yem		Yem				Kamu payı satışı	45,00	ZEYTİNOĞLU HOLDING	1.084.421
85	Trakmak Traktör ve Zirai Mak. A.Ş.	Makine						Kamu payı satışı	45,00	KOÇ Holding	3.960.088

86	PAN Tohum Islah ve Üretme A.Ş.	Tarım		Tohum				Kamu payı satışı	43,93	Şeker San. Mensup. Vakfı	129.242
87	Konya Çimento Sanayi A.Ş.	Çimento		Çimento				Kamu payı satışı	43,91		
88	YİFAŞ Yeşilyurt Tekstil San. A.Ş.	Tekstil		Giyim				Kamu payı satışı	43,86	Ayşe BALCI	3.505.195
89	Kepez Elektrik A.Ş.	Enerji		Elektrik				Kamu payı satışı	43,68		
90	TELETAŞ Telekomünikasyon A.Ş.	Telekomüni-kasyon		Hizmet				Kamu payı satışı	43,29	Alcatel	
91	Migros Türk T.A.Ş. / 1954	Diğer		Hizmet				Kamu payı satışı	42,22		
92	Başak Emeklilik A.Ş.	Emeklilik		Hizmet				Kamu payı satışı	41,00	Groupama International	(1)
93	İstanbul Demir Çelik Sanayi A.Ş.	Maden		Demir-Çelik				Kamu payı satışı	40,00	BİRLİK İNŞ. MAD. A.Ş.	164.345
94	Biga Yem Fabrikası A.Ş.	Yem		Yem				Kamu payı satışı	40,00	Silivri Yem A.Ş.	149.683
95	Aksaray Yem Fabrikası A.Ş.	Yem		Yem				Kamu payı satışı	40,00	H. ÖZOT – M. DEMİRAY	457.867
96	SUNTEK Ağır Isı Sanayi A.Ş.	Makine						Kamu payı satışı	39,00	Serim Sunguroğlu	38.585
97	AEG Eti Elektrik A.Ş. / 1968	Makine		Elektrikli araçlar		835		Kamu payı satışı	38,96	AEG Aktiengesellschaft	8.070872
98	Türkkablo A.O. / 1963	Diğer		Elektrifikas- yon ve telekomüni -kasyon kabloları				Kamu payı satışı	38,00	Nokia Int.	
99	Kars Yem Fabrikası A.Ş.	Yem		Yem				Kamu payı satışı	37,07	Lütfü Karaman ve 14 çalışan	85.080
100	Bolu Çimento Sanayi A.Ş.	Çimento		Çimento				Kamu payı satışı	35,54	OYAK	
101	Türk Traktör ve Ziraat makineleri A.Ş. / 1954	Makine		Traktör Ziraat Mak.				Kamu payı satışı	33,73	KOÇ Holding	7.683.247
102	Çimhol Çimento ve Yan Mam. San. Hold.	Çimento		Çimento				Kamu payı satışı	30,42	İŞIKLAR HOLDİNG A.Ş.	900.000
103	Polinas Plastik Sanayi T.A.Ş.	Diğer						Kamu payı satışı	30,00	ÜLKER GIDA	6.767.253
104	Güneş Sigorta A.Ş. / 1957	Sigortacılık	2,5 milyon TL	Hizmet				Kamu payı satışı	30,00	GAN INTERNATIONAL	18.900.000
105	Çorum Yem Fabrikası A.Ş.	Yem		Yem				Kamu payı satışı	30,00	PANKOBİRLİK	120.491
106	ALTEK Elek. Sant. Tes. İşlet. Ve Tic. A.Ş.	Enerji						Kamu payı satışı	30,00	Anmak Holding	560.000
107	Çelik Halat ve Tel Sanayi A.Ş. / 1962	Maden		Yüksek karbonlu çelik tel ve halat.				Kamu payı satışı	29,57		
108	MEKTA Ticaret A.Ş.	Diğer						Kamu payı satışı	28,00	Tamek Holding	12.320
109	Çamsan Ağaç Sanayi T.A.Ş.	Ağaç - Kağıt						Kamu payı satışı	26,83	Gökhan Poyraz	1.387.817
110	Çukurova Elektrik A.Ş.	Enerji		Elektrik				Kamu payı satışı	25,40		
111	ÇANTAŞ Çankırı Tuz Ürün Üre. Ve Dağ. A.Ş.	Gıda		Tuz				Kamu payı satışı	25,00	Ahmet Yıldız	101.000
112	Toros Ziraî İlaç ve Pazarlama A.Ş.	Tarım		Ziraî İlaç				Kamu payı satışı	25,00	Teknik Servis Tic. A.Ş.	64.668
113	SAMAŞ Sanayi Madenleri A.Ş.	Maden						Kamu payı satışı	25,00	Tokat İl Özel İdaresi	131.279
114	Bandırma Yem Fabrikası Ltd. Şti.	Yem		Yem				Kamu payı satışı	24,62		
115	Konya Şeker Fabrikası A.Ş. / 1952	Gıda	10 milyon TL	Şeker				Kamu payı satışı	24,00	Konya-İlgın-Ereğli Pan. Ekici. Bir.	9.845.669
116	Tofaş Türk Otomobil Fabrikaları A.Ş. / 1968	Makine		Otomobil				Kamu payı satışı	23,13		
117	Tofaş Oto Ticaret A.Ş.	Mkine						Kamu payı satışı	21,79		
118	YEMTA A.Ş. / 1959	Yem		Yem				Kamu payı satışı	20,00	TARIŞ GN. MDL.	80.187
119	Köy-tür Ana Dam. Tav. San. Ve Tic. A.Ş.	Hayvancılık		Tavuk				Kamu payı satışı	20,00	KÖY-TÜR HOLDİNG A.Ş.	251.000
120	Etüdaş Erzincan Tar. Ürün. Üre. Değ. A.Ş.	Tarım						Kamu payı satışı	18,76	Erbaysu Yem San. LTD	51.500

121	Metal Kapak Sanayi A.Ş.	Diğer						Kamu payı satışı	18,66	HAS HOLDİNG A.Ş.	8.700
122	Tat Konserve Sanayi A.Ş. / 1967	Gıda		Konserve				Kamu payı satışı	17,27	KOÇ Holding	7.578.534
123	ÖBİTAŞ İnşaat ve Tic. A.Ş.	Diğer						Kamu payı satışı	16,74	T. HALK Bankası Pers. Yrd. Vak.	16.000
124	Arçelik A.Ş.	Makine				3828	5589	Kamu payı satışı	16,37		
125	Pancar Motor Sanayi A.Ş. / 1956	Makine		Küçük motor				Kamu payı satışı	16,00	PANKOBİRLİK	15.650
126	Fruko Tamek Meyve Suları San. A.Ş.	Gıda		Meyve Suyu				Kamu payı satışı	15,66	Tamek Holding	1.724.818
127	ATAKÖY Marina ve Yat İşletmeleri / 1998	Turizm		Hizmet				Kamu payı satışı	15,07	DATI Denizciler TUR. İNŞ.A.Ş.	23.755.428
128	Amasya Şeker Fabrikası A.Ş. / 1953	Gıda		Şeker				Kamu payı satışı	15,00	S.S. Amasya Pancar Ek. Koop.	1.125.000
129	Manisa Yem Fabrikası A.Ş.	Yem		Yem				Kamu payı satışı	15,00	Halil Yurseven	58.411
130	Isparta Yem Fabrikası A.Ş.	Yem		Yem				Kamu payı satışı	15,00	Dr. Turhan Özgül	75.935
131	TUNGAŞ Tunceli Gıda San. A.Ş.	Gıda						Kamu payı satışı	15,00	FENİŞ Yem San. ve Tic.A.Ş.	130.000
132	Olgun Çelik San. ve Tic. A.Ş.	Maden		Çelik				Kamu payı satışı	15,00	HALK BANK Pers. Yrd. Vakfı	800.000
133	DİTAŞ Doğan Yedek Parça İmalat A.Ş. / 1972	Makine		Araç alt yapı parçaları.				Kamu payı satışı	14,73		
134	Toros Gübre ve Kimya Endüstrisi A.Ş.	Tarım		Gübre				Kamu payı satışı	14,48	TEKFEN SAN. YAT. A.Ş.	8.500.000
135	ABANA Elektromekanik San. A.Ş.	Enerji						Kamu payı satışı	13,50		
136	Şeker Sigorta A.Ş.	Sigortacılık		Hizmet				Kamu payı satışı	13,37	SERT Holding	918.621
137	Kayseri Yem Fabrikası A.Ş.	Yem		Yem				Kamu payı satışı	13,33	Kayseri YEM FAB. ORT.	84.344
138	Aymar Yağ Sanayi A.Ş. / 1979	Gıda		Katı ve Sıvı Yağ				Kamu payı satışı	11,06	ÜNİLEVER San.ve Tic. A.Ş.	905.000
139	Şekerbank T.A.Ş. / 1953	Bankacılık		Şeker pancarı üreticisinin finansal ihtiyaçlarını karşılama.			4089	Kamu payı satışı	10,00	PANKOBİRLİK	3.505.195
140	Pancar Ekicileri Birliği A.Ş. / 1951	Gıda		Şeker endüstrisinin üretim faa.mey. getirme.				Kamu payı satışı	10,00	ŞEKERBANK T.A.Ş.	20.500
141	Aroma Bursa Meyve Suları San. A.Ş. / 1968	Gıda		Meyve Suyu				Kamu payı satışı	9,17	Çalışanlar / ÖMER DURUK	136.019
142	Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş. / 1950	Bankacılık		Parasal				Kamu payı satışı	8,24		
143	Ege Et ve Mamulleri Yem San. ve Tic. A.Ş.	Gıda		Et				Kamu payı satışı	7,71	ÇİPAŞ A.Ş.	47.500
144	Çanakkale Seramik Fabrikaları A.Ş. / 1957	Diğer		Seramik Karo				Kamu payı satışı	5,80	İbrahim Bodur HOLDİNG	887.402
145	Pınar Entegre Et ve Yem San. A.Ş. / 1975	Gıda						Kamu payı satışı	5,76		
146	Tamek Gıda Sanayi A.Ş. / 1955	Gıda						Kamu payı satışı	5,54	Tamek Holding	184.802
147	Hektaş Ticaret T.A.Ş. / 1956	Tarım		Zirai ilaç				Kamu payı satışı	5,47		
148	Layne Bowler Dik Türbin Pomp. A.Ş. / 1965	Makine		Pompa				Kamu payı satışı	4,17	Konya Şeker Fab. A.Ş.	6.912
149	Ankara Halk Ekmek ve Un Fabrikası A.Ş. / 1979	Gıda	70 milyon TL	Ekmek				Kamu payı satışı	3,80	ANK. B.ŞEHİR BELEDİYESİ	84.072
150	Sivas Yem Fabrikası A.Ş.	Yem		Yem				Kamu payı satışı	3,57	Haluk Dinçer	361
151	Hascan Gıda Endüstrisi A.Ş.	Gıda						Kamu payı satışı	3,40	ALİ BAYSAL	6.531
152	Mars Ticaret ve Sanayi A.Ş.	Diğer						Kamu payı satışı	3,33	Ayfer Yüksel	1.300
153	MAKSAN Malatya Makine Sanayi A.Ş. / 1974	Makine		Transformatör				Kamu payı satışı	2,50	Reha Temizel	47.000

154	ÇESTAŞ Çukurova Elektrik San. A.Ş.	Enerji		Elektrik				Kamu payı satışı	2,29	ÇUKUROVA Elektrik A.Ş.	8.069
155	Balıkesir Pamuklu Dokuma San. T.A.Ş.	Tekstil		Giyim				Kamu payı satışı	2,18	A. Rona Yırcalı	3.050
156	İMSA İstanbul Meşrubat Sanayi T.A.Ş.	Gıda		Meşrubat				Kamu payı satışı	1,01	ELİT ELEKT. CİH. A.Ş.	3.500
157	Liman İşletmeleri ve Nak. San. ve Tic. A.Ş.	Denizcilik		Liman İşletmeciliği				Kamu payı satışı	0,84	EGELİM Ege Liman Hiz. A.Ş.	150.000
158	Ülfet Gıda ve Sabun San. A.Ş.	Gıda		Gıda				Kamu payı satışı	0,68	Ayfer Yüksel	7.460
159	MAN Kamyon ve Otobüs San. A.Ş. / 1966	Makine		Kamyon Otobüs				Kamu payı satışı	0,37	AHMET UYGURMEN	75.000
160	OYTAŞ İç ve Dış Ticaret A.Ş. / 1974	Maden		Kömür Ticareti				Kamu payı satışı	0,05	Ayfer Yüksel	18.500
161	Ceyhan Sanayi ve Ticaret A.Ş.	Diğer						Kamu payı satışı	0,04	Ayfer Yüksel	1.400
162	Dosan Konserve ve San. ve Ticaret A.Ş.	Gıda		Konservecilik				Kamu payı satışı	0,04	UNILEVER HOLDİNG A.Ş.	50.000
163	Aydın Tekstil İşletmesi A.Ş.	Tekstil		Tekstil				Kamu payı satışı	0,03	Ayfer Yüksel	7.400
164	KASTAŞ Karadeniz Çimento Kireç ve Ürün San. A.Ş. /1977	Çimento		Çimento Kireç				Kamu payı satışı	0,01	Ayfer Yüksel	905
165	T. Kalkınma Bankası A.Ş. / 1975	Bankacılık		Hizmet				Kamu payı satışı	0,00009		
166	T. Çimento ve Toprak San. A.Ş. ÇİTOSAN	Çimento		Çimento				Varlık Satışı Yoluyla Kısmen Özelleştirildikten Sonra Tüzel Kişiliği Sona Erdirilenler	100,00		
167	ETAĞ Etimesgut Ağaç San. A.Ş.	Ağaç - Kağıt						Varlık Satışı Yoluyla Kısmen Özelleştirildikten Sonra Tüzel Kişiliği Sona Erdirilenler	100,00		
168	Orman Ürünleri A.Ş. / 1938 (ORÜS)	Ağaç - Kağıt		Orman Ürünleri		2341	261	Varlık Satışı Yoluyla Kısmen Özelleştirildikten Sonra Tüzel Kişiliği Sona Erdirilenler	100,00		
169	Türkiye Süt Ürünleri A.Ş.	Gıda		Süt				Varlık Satışı Yoluyla Kısmen Özelleştirildikten Sonra Tüzel Kişiliği Sona Erdirilenler	100,00		
170	T. Gemi Sanayi A.Ş.	Denizcilik						Varlık Satışı Yoluyla Kısmen Özelleştirildikten Sonra Tüzel Kişiliği Sona Erdirilenler	100,00		
171	Turban Turizm A.Ş.	Turizm		Hizmet		234	134	Varlık Satışı Yoluyla Kısmen Özelleştirildikten Sonra Tüzel Kişiliği Sona Erdirilenler	100,00		
172	TÜMÖSAN T. Motor San. ve Tic. A.Ş. / 1976	Makine	100 milyon TL	Dizel Motor ve Traktör				Varlık Satışı Yoluyla Kısmen Özelleştirildikten Sonra Tüzel Kişiliği Sona Erdirilenler	100,00		
173	Türkiye Demir Çelik İşletmeleri A.Ş.	Maden		Demir Cevheri		33		Varlık Satışı Yoluyla Kısmen Özelleştirildikten Sonra Tüzel Kişiliği Sona Erdirilenler	100,00		
174	Türkiye Zirai Donatım A.Ş.	Makine		Tarım iş makine ve gereçleri		774		Varlık Satışı Yoluyla Kısmen Özelleştirildikten Sonra Tüzel Kişiliği Sona Erdirilenler	100,00		

175	YEMSAN Yem Sanayi A.Ş.	Yem		Yem				Varlık Satışı Yoluyla Kısmen Özelleştirildikten Sonra Tüzel Kişiliği Sona Erdirilenler	100,00		
176	T. Gübre San. A.Ş. (TÜGSAŞ) / 1953	Tarım	30 milyon TL	Gübre	Ülke ekonomisine azami katkı			Varlık Satışı Yoluyla Kısmen Özelleştirildikten Sonra Tüzel Kişiliği Sona Erdirilenler	100,00		
177	T. Seliüoz ve Kağıt Fabrikaları A.Ş. SEKA / 1934	Ağaç - Kağıt		Kağıt		628	385	Varlık Satışı Yoluyla Kısmen Özelleştirildikten Sonra Tüzel Kişiliği Sona Erdirilenler	100,00		
178	YASATAŞ Turistik Tesisler A.Ş.	Turizm		Hizmet				Varlık Satışı Yoluyla Kısmen Özelleştirildikten Sonra Tüzel Kişiliği Sona Erdirilenler	99,99		
179	KÖYTEKS Yatırım Holding A.Ş.	Tekstil						Varlık Satışı Yoluyla Kısmen Özelleştirildikten Sonra Tüzel Kişiliği Sona Erdirilenler	99,84		
180	T. Elektronik San. Tic. A.Ş. (TESTAŞ)	Makine						Varlık Satışı Yoluyla Kısmen Özelleştirildikten Sonra Tüzel Kişiliği Sona Erdirilenler	99,62		
181	Aksaray Azmi Milli T.A.Ş.	Diğer						4046 Sayılı Kanun'un 2/i Mad. Çerçevesinde Başka Kamu Kurumuna Devredilenler - Bedelsiz	99,58	Aksaray Belediye Bşk.	
182	Çelik Çekme Boru San. ve Tic. A.Ş. /1974 ÇELBOR	Maden		Dikişsiz çelik çekme boru ürünleri			100	4046 Sayılı Kanun'un 2/i Mad. Çerçevesinde Başka Kamu Kurumuna Devredilenler - Bedelli.	100,00	ERDEMİR	100.000
183	DİTAŞ Deniz İşletmeciliği ve Tankerciliği A.Ş. / 1974	Denizcilik		Deniz Tanker ticareti		111		4046 Sayılı Kanun'un 2/i Mad. Çerçevesinde Başka Kamu Kurumuna Devredilenler - Bedelli.	50,98	TÜPRAŞ	16.500.000
184	İskenderun Demir ve Çelik A.Ş. İSDEMİR	Maden		Uzun demir çelik ürünleri		8.220	7.767	4046 Sayılı Kanun'un 2/i Mad. Çerçevesinde Başka Kamu Kurumuna Devredilenler - Bedelli.	100,00	ERDEMİR	50.000.000
185	Türkiye-Libya Ortak Tarım ve Hay. A.Ş.	Tarım - Hayvancılık		Ticaret		12		4046 Sayılı Kanun'un 2/i Mad. Çerçevesinde Başka Kamu Kurumuna Devredilenler - Bedelsiz.	49,70	TİGEM	
186	Yeni Çeltik Kömür ve Madencilik A.Ş. / 1955	Maden		Kömür				4046 Sayılı Kanun'un 2/i Mad. Çerçevesinde Başka Kamu Kurumuna Devredilenler - Bedelsiz.	16,00	T.KÖMÜR İŞL. KURUMU	
187	Kömür İşletmeleri A.Ş. / 1957	Maden	10 milyon TL	Kömür				4046 Sayılı Kanun'un 2/i Mad. Çerçevesinde Başka Kamu Kurumuna Devredilenler - Bedelsiz.	10,00	T.KÖMÜR İŞL. KURUMU	
188	T. Elektromekanik San. A.Ş.	Enerji		Enerji tesisleri imalat, kurulum, işletilme ve bakım.				4046 Sayılı Kanun'un 2/i Mad. Çerçevesinde Başka Kamu Kurumuna Devredilenler - Bedelsiz.	0,000289	ELEKTRİK ÜRETİM A.Ş.	

Kaynak ; ÖİB 2009 ve çok sayıda web sayfası taranarak tarafımdan hazırlandı.

Tablo 3.1, 1986'dan 2009'a kadar uzanan süreçte özelleştirilen 188 kuruluşu içerir durumdadır.(Tablo 3.1.) Bu kuruluşların özelleştirilmeleri, üç şekilde gerçekleşti. 1. Özelleştirme kapsamındaki kamu payı satış yoluyla tamamen özelleştirilenler; Bu kapsamda 165 kuruluş vardır. 2. Varlık satışı yoluyla kısmen özelleştirildikten sonra tüzel kişiliği sona erdirilenler; Bu kapsamda 15 kuruluş vardır. 3. 4046 sayılı Kanun'un 2/i maddesi çerçevesinde başka kamu kurumuna devredilenler; Bu kapsamda 8 kuruluş vardır.

Tablo 3.1'in içerdiği kuruluşlar 14 sektör olarak değerlendirildi. Özelleştirilen kuruluşların en çok bulunduğu sektörün çimento, en az bulunduğu sektörün telekomünikasyon olduğu söylenebilir. Bu kuruluşların özelleştirildiği 1986 – 2009 dönemiyle ilgili olarak EK - 2, 'Yıllar İtibariyle Özelleştirme İşlemleri' ve 'Yıllar İtibariyle Özelleştirme' grafikleri de dikkate alındığında 1985'ten 2004'e kadar 9 milyar 456 milyon dolar, sadece 2005 yılında ise 8 milyar 222 milyon dolar gelir elde edildiği görülür. (EK : 2) 2005'ten itibaren özelleştirmeden elde edilen gelirden büyük artış vardır. 2005 – 2009 döneminde özelleştirmeden elde edilen 28 milyar 706 milyon dolar gelir, 1985 – 2004 arası 19 yıllık özelleştirme gelirinin 3 katından fazladır. Bu sonuç, son 5 yıllık dönemde özelleştirme uygulamalarının kamusal varlığı elden çıkarmak için gösterdiği olağanüstü çabaların kanıtıdır.

Özelleştirme satışlarında beş yöntem kullanıldı; 1. Blok Satış. 2. Tesis ve Varlık Satışı. 3. Halka arz. 4. İstanbul Menkul Kıymetler Borsası(İMKB)'nda Satış. 5. Bedelli Devir. EK – 1/B'deki grafikte görüldüğü üzere 1. yöntemle satılan kurumların payı % 53, 2. yöntem olan tesis ve varlık satışlarının oranı % 23, 3. yöntem olan halka arzın oranı % 19, ve İMKB'de satış % 3 ve bedelli devirlerin oranı % 2'dir. (EK : 1/B) Bu oranlar özelleştirme sonucunda sermayenin tabana yayılmadığını, blok satışlarla tekelleştiğini vurgular.

Tablo 3.1.'de yerleştirilen 188 kuruluşla ilişkin olarak etkinlik alanları, kuruluş sermayeleri, üretimleri, katkıları, özelleştirme öncesi ve sonrası istihdam durumları, özelleştirilme yöntem ve süreçleri, özelleştirilme payları, satın alanlar ve satın alma bedelleri gibi çeşitli başlıklar altında irdelemeler yapılabilir. Ancak böyle bir tutum, bir yüksek lisans tez çalışmasının kapasitesini fazlasıyla aşabilir. Bu nedenle tablo üzerinden yürütülen çalışma tezin ön kabulleri doğrultusunda 3 başlık üzerinde yoğunlaştırıldı. Bunlar: A - Özelleştirilen Kuruluşların Sektörel Dağılımı, B

- Özelleştirilen Kuruluşlarda Özelleştirme Öncesi – Sonrası İstihdam, C – Özelleştirilen Kuruluşları Satın Alanlar.

A – Özelleştirilen Kuruluşların Sektörel Dağılımı : Kuruluşların faaliyet alanlarına bakıldığında, özelleştirmenin en fazla çimento sanayinde olduğu görülür. Bu sektörde 32 çimento kuruluşu özelleştirilmiş durumdadır. Bunu 25 kuruluşla madencilik sektörü izler. 3. sırada gıda sektöründen 25 kuruluş gelir. 4. sırada tarım, hayvancılık ve yem sanayiinde faaliyet gösteren 21 kuruluş yer alır. Tarım, hayvancılık ve yem sanayinden sonra 5. sırada, 18 kuruluşla makine sektörü, 6. sırada 15 kuruluşla, banka, sigorta ve emeklilik dallarında etkinlik gösteren kuruluşlar, 7. sırada, enerji sektöründe etkinlik gösteren 11 kuruluş gelir. Bu sektörlerden sonra sırayla, 5 kuruluşla turizm, 5 kuruluşla ağaç-kağıt, 4 kuruluşla denizcilik, 4 kuruluşla tekstil, 3 kuruluşla havacılık, 2 kuruluşla telekomünikasyon ve diğer olarak değerlendirilen ve seramikten lastiğe kadar uzanan çeşitli üretimlerde bulunan 18 kuruluş gelir. Özelleştirilen kuruluşların etkinlik gösterdiği sektörlerin dağılımı bir liste halinde şöyle ortaya konabilir;

<u>Sıra</u>	<u>Sektör</u>	<u>Kuruluş Adedi</u>
1	Çimento	32
2	Madencilik	25
3	Gıda	25
4	Tarım, Hayvancılık, Yem	21
5	Makine	18
6	Banka, Sigorta, Emeklilik	15
7	Enerji	11
8	Turizm	5
9	Ağaç – Kağıt	5
10	Denizcilik	4
11	Tekstil	4
12	Havacılık	3
13	Telekomünikasyon	2
14	Diğer	18

1. sırada çimento sanayinin yer alması, hızlı kentleşme yaşayan Türkiye’de inşaat sektörünün özel kesim için kârlı bir alan olmasına bağlanabilir. Çimento fabrikalarının özelleştirilmesiyle devlet bu sektörden tamamen çekilmiş oldu.

2. sırada madencilik sektöründe gözlenen özelleştirmeler gelir. Türkiye madenler konusunda çok büyük bir potansiyele sahiptir. Bu potansiyeli özelleştirilen kuruluşların etkinlik gösterdiği dallarda görmek mümkündür. Ülkelerin kalkınma ve ekonomik gelişiminde önemli yeri olan madencilik ve entegre üretim sanayii, en büyük katma değeri yaratır (Önal, 2009). Madencilik sektöründe yapılan özelleştirmeler Türkiye’nin gelişmiş bir ülke olmasının önündeki engellerden birisini oluşturur. Madencilik sektörü sahip olduğu dış satım potansiyeliyle yerli sermaye için kârlı bir alandır. Ürünleri stratejik öneme ve değere sahiptir. Yabancı sermayenin eline geçmesi Türkiye için sorunlara yol açabilir.

Tablo 3.1’de görüldüğü gibi, özelleştirilen kuruluşların sektörel dağılımında 25 kuruluşla, 3. sırada olan gıda sektöründe çeşitli alt sektörler olmasına karşın, öncelikli olan dal, 5 kuruluşla şeker üretimidir. Özelleştirmelerden sonra “Türkiye’ye kalan: sıfır şeker”(Barem, 2009) betimlemesi trajikomik durumu açıklar. Gıda sektörü yerli ve yabancı sermaye için kârlı bir alandır.

4. sırada tarım, hayvancılık ve yem sanayinde etkinlik gösteren 21 kuruluş vardır. Özelleştirmeler sonucunda tarım ve hayvancılık büyük bir darbe aldı. Türkiye tarım ve hayvancılık dallarında kendi kendine yetebilen bir ülke konumundan, bu ürünleri ithal etme durumuna özelleştirme uygulamaları sonucunda düştü. Bu yabancı sermayenin amacını da sergiler.

5. sırada yer alan sektör 18 kuruluşla makine sanayisidir. Dışa bağımlılığın önemli alanı olan sektör gelişmiş bir ülke olmanın göstergesidir. Türkiye’nin makine sektöründe gerçekleştirdiği özelleştirmelerle gelişmişlik düzeyini düşürdüğü söylenebilir.

6. sırada yer alan, bankacılık, emeklilik ve sigorta gibi hizmet dalları kârlı alanlardır. Bankacılık, stratejik bir alandır. Yabancı sermaye payı yüksek olan bankaların sermaye, finans ve kredilerin kontrolü yanında, ülkeye kontrolsüz bir şekilde para giriş çıkışlarına neden olmaları olasıdır (Tarakçı, 2008). Bu da ekonomik dengelerin bozulmasına yol açabilir. Parasal etkinliklerin gösterildiği bu

alandaki gerçekleştirilen özelleştirmeler kriz kavramının genelgeçer hale geldiği 2000’li yıllarda stratejik önemini ortaya koyar.

7. sırada, 11 kuruluşla enerji sektörü gelir. Enerji sektöründe gerçekleştirilen özelleştirme uygulamalarında, ön plana çıkan Türkiye’nin büyük şirketleridir. Petrol Ofisi A.Ş.(POAŞ) ve Türkiye Petrol Rafineleri A.Ş.(TÜPRAŞ) alanlarında yetkin kuruluşlardı. Enerji sektöründeki özelleştirmelerin bir diğer özelliği elektrik kuruluşlarını da kapsamasıdır. Elektrik alanında sürdürülen özelleştirme uygulamaları Türkiye’yi enerji sıkıntısı ve pahalı elektrik fiyatlarıyla karşı karşıya bıraktı. 2000’li yıllarda önemi gittikçe artan enerji sanayii yerli ve yabancı sermaye için kârlı ve stratejik bir alandır.

Özelleştirilen kuruluşların sektörel dağılımında 8. sırada bulunan turizm sektöründe özelleştirilen 5 kuruluş bulunur. Türkiye’nin ‘bir turizm cenneti’ olarak değerlendirildiği ve ekonomide turizm gelirinin belli bir yeri olduğu düşünülürse önemli bir etkinlik alanıdır. Yerli ve yabancı sermaye için kârlılık özelliği fazladır.

9. sırada bulunan ağaç - kağıt üretimi alanında 5 kuruluş özelleştirildi. Özelleştirmeden çok bir vurguna dönüşen ORÜS ve Türkiye Selüloz ve Kağıt Fabrikaları A.Ş.(SEKA) gibi kuruluşları barındıran bu sektör, Türkiye için büyük bir değer taşır. 10. sırada bulunan denizcilik sektöründe 4 kuruluş özelleştirildi. Özelleştirme uygulamalarının 3 tarafı deniz olan Türkiye’de deniz ticaretinden kabotaj haklarına kadar uzanabilecek bir çerçevede olumsuzluklar barındırdığı söylenebilir. Denizcilik sektöründe özelleştirmenin son örneği İstanbul Deniz Otobüsleri A.Ş.(İDO)’nde yaşandı. İDO’nun yabancılara satışı kabotaj engeline takıldı (Haber3,b, 2009).

11. sırada bulunan tekstil sanayii Türkiye ekonomisinin ‘can damarı’ olarak değerlendirilen (Gülerman, 2009) bir etkinlik alanıdır. Tekstil sanayii verdiği ürünlerle bir standart sahibidir. Tekstil sektöründeki özelleştirme uygulamaları sonucunda, Türkiye’nin dünyadaki yerinin zayıfladığı söylenebilir. Yerli ve yabancı sermaye için kârlı bir alandır. 12. sırada bulunan havacılık sektöründe 3 kuruluş özelleştirildi. Kârlılık payı yüksek olan bu sektör, yerli ve yabancı sermaye için elde edilmesi gereken bir alanı oluşturdu. Kuruluşlar özelleştirildikten sonra bile bu sektörde çekişme bitmedi.

13. sırada bulunan telekomünikasyon sektöründe 2 kuruluş özelleştirildi. Teknolojik ilerlemelerin hızlandığı 2000’li yıllarda, teknolojik ilerlemelerin daha çok telekomünikasyon sistemlerinde olduğu dikkate alındığında 2 kurumun önemi daha açık hale gelir. Kârlı ve stratejik değeri büyük olan bu kuruluşların satılması Türkiye için yaşamsal önem taşır. 14. sırada bulunan seramikten lastiğe çeşitli alanlarda etkinlik gösteren diğer kuruluşların da yerli ve yabancı sermaye için kârlı dallarda etkinlik gösterdikleri ve özelleştirilmelerinin Türkiye ekonomisi için bir kayıp olduğu söylenebilir.

B - Özelleştirilen Kuruluşlarda Özelleştirme Öncesi – Sonrası İstihdam : Tablo 3.1 dikkate alındığında özelleştirmelerin genelde istihdam azalması yarattığı görülür. Özelleştirilen kuruluşlar içinde istihdamın azalmasına neden olarak; kuruluşların kapatılması, etkisizleştirilmesi, istihdamın bir maliyet unsuru olarak değerlendirilmesi sayılabilir.

İstihdam yapılarındaki değişim konusunda sektörel dağılımda yararlanılan sıralamaya göre, 1. sırada olan çimento sektöründe, etkinlik gösteren 32 firmadan istihdam bilgileri olan 24 kuruluşta, özelleştirme öncesi toplam istihdam 6647 kişi iken, özelleştirme sonrası 3226 kişi kaldı. 3421 kişi işini kaybetti. Ayrıca özelleştirilen çimento kuruluşlarında istihdam artışı gözlenmedi. 2. sırada olan madencilik sektöründe etkinlik gösteren 25 firmadan istihdam bilgileri olan 7 kuruluşun istihdam yapısına göre, özelleştirme öncesi 22.608 kişi istihdam edilirken, özelleştirme sonrası 20.122 kişi kaldı. Madencilik sektöründe özelleştirmeler sonrasında 2486 kişi işini kaybetti.

3. sırada olan gıda sektöründe etkinlik gösteren 25 kuruluştan istihdam bilgileri olan 2 kuruluştan Gıda ve İhtiyaç Maddeleri T.A.Ş.(GİMA)’nde özelleştirme öncesi 1668 kişi çalışırken, özelleştirme sonrası 2819 kişi çalışır oldu. Bu artış GİMA’nın marketçilik özelliğinden kaynaklanır. Ordu Soya Sanayi A.Ş.’nde istihdam yapısında özelleştirme sonrasında görülen 73 kişilik azalış bu durumu açıklar niteliktedir. 4. sırada olan tarım, hayvancılık ve yem sanayinde, özelleştirme öncesi ve sonrası istihdam yapıları konusunda bilgi bulunamadı.

5. sırada yer alan makine sektöründe etkinlik gösteren 18 kuruluştan, istihdam bilgileri olan 2 kuruluşun ilki Arçelik A.Ş.’dir. Arçelik A.Ş.’nde özelleştirme öncesi 3828 kişi çalışırken, özelleştirme sonrası 5589 kişi çalışır oldu.

Bu artış Arçelik A.Ş.'nin beyaz eşya üretiminin, beyaz eşya talebiyle karşılanmasıyla ilgilidir. Köy Tarım Makineleri A.Ş.'nde ise özelleştirme öncesi 44 kişi çalışırken, özelleştirme sonrası 3 kişi kaldı, 41 kişi işini kaybetti.

6. sırada yer alan bankacılık, sigortacılık ve emeklilik dallarında etkinlik gösteren 15 kuruluştan istihdam bilgileri olan 3 kuruluşun ilki bankacılık sektöründen Etibank'tır. Etibank'ın özelleştirme sonrası çalışan sayısı 418 kişi arttı. Bu artışta özelleştirme sonrası şube sayısının 121'den 151'e çıkmasının payı büyüktür. İkincisi Ankara Anonim Türk Sigorta Şirketi'dir. Bu kuruluştaki özelleştirme sonrasında 23 kişi işini kaybederken, üçüncü kuruluş olan Güven Sigorta'da özelleştirme sonrasında istihdam 16 kişi arttı. Bankacılık, sigortacılık ve emeklilik dalları kârlı alanlardır. İstihdam artışları normal görülebilir.

7. sırada yer alan enerji sektöründe etkinlik gösteren 11 kuruluştan istihdam bilgileri olan 2 kuruluşun ilki POAŞ'tır. POAŞ'ta özelleştirme öncesi 3822 kişi çalışırken, özelleştirme sonrası 1100 kişi kaldı. 2722 kişi işini kaybetti. TÜPRAŞ'ta ise özelleştirme öncesinde 5398 kişi çalışırken, özelleştirme sonrası 4439 kişi kaldı. 959 kişi işini kaybetti. 8. sırada yer alan turizm sektöründe etkinlik gösteren 5 kuruluştan istihdam bilgileri olan tek kuruluş Turban Turizm A.Ş.'dir. Özelleştirme öncesi 234 çalışanı olan kuruluştaki özelleştirme sonrası 134 çalışan kaldı. Özelleştirme sonucu 100 çalışan işini kaybetti.

9. sırada yer alan ağaç – kağıt sektöründe etkinlik gösteren 5 kuruluştan istihdam bilgileri olan 2 kuruluşun ilki ORÜS'tür. ORÜS'te özelleştirme öncesi 2341 kişi çalışırken özelleştirme sonrası 261 çalışan kaldı. 2080 kişi özelleştirme sonucu işini kaybetti. İkinci kuruluş ise SEKA'dır. SEKA'da özelleştirme öncesi 628 kişi çalışırken, özelleştirme sonrası 385 çalışan kaldı. Özelleştirme sonucu 243 kişi işini kaybetti.

10. sırada yer alan denizcilik sektöründe etkinlik gösteren 4 kuruluşla ilgili ve 11. sırada yer alan tekstil sektöründe etkinlik gösteren 4 kuruluşla ilgili özelleştirme öncesi ve sonrası istihdam yapıları konusunda bilgi bulunamadı. 12. sırada yer alan havacılık sektöründe etkinlik gösteren 3 kuruluştan istihdam bilgileri olan 2 kuruluşun ilki Havaalanları Yer Hizmetleri A.Ş. (HAVAŞ)'dir. HAVAŞ'ta özelleştirme öncesinde 2256 çalışan bulunurken, özelleştirme sonrası 1697 çalışan kaldı. Özelleştirme sonunda 559 çalışan işini kaybetti. İkinci kuruluş ise Uçak Servisi

A.Ş.(USAŞ)'dir. USAŞ'ta özelleştirme öncesi 1498 çalışan vardı. Özelleştirme sonrası 1009 çalışan kaldı. Özelleştirme ile 489 kişi işini kaybetti.

13. sırada yer alan telekomünikasyon sektöründe etkinlik gösteren 2 kuruluşun istihdam yapıları konusunda bilgileri bulunamadı. 14. sırada yer alan 'diğer' olarak nitelenen ve seramikten lastiğe kadar uzanan çeşitli üretimlerde bulunan 18 kuruluştan istihdam bilgileri olan 2 kuruluşun ilki PETLAS Lastik Sanayi A.Ş.'dir. PETLAS'ta özelleştirme öncesi 1102 kişi çalışırken, özelleştirme sonrası 471 kişi kaldı. PETLAS'ta 631 kişi işini kaybetti. İkinci kuruluş Tüstaş Sınai Tesisler A.Ş.'dir. TÜSTAŞ'ta özelleştirme öncesi 73 çalışan varken, özelleştirme sonrası 40 çalışan kaldı. 33 çalışan işini kaybetti.

Özelleştirilen kuruluşlardan istihdam bilgileri olan kuruluşların özelleştirme öncesi – sonrası istihdam değişimleri bir liste halinde şöyle ortaya konabilir;

Sıra	Kuruluş Adedi	Sektör	Öncesi	Sonrası	Artış	Azalış
1	24	Çimento	6647	3226	-	3421
2	7	Madencilik	22608	20122	-	2486
3	2	Gıda	1849	2927	1078	-
4	-	Tarım, Hayvancılık, Yem	-	-	-	-
5	2	Makine	3872	5592	1720	-
6	3	Banka, Sigorta, Emeklilik	1896	2307	411	-
7	2	Enerji	9220	5539	-	3681
8	1	Turizm	234	134	-	100
9	2	Ağaç – Kağıt	2969	646	-	2323
10	-	Denizcilik	-	-	-	-
11	-	Tekstil	-	-	-	-
12	2	Havacılık	3754	2706	-	1048
13	-	Telekomünikasyon	-	-	-	-
14	2	Diğer	1175	671	-	504
	47		54224	43870	3209	10354

Özelleştirilen kuruluşlardan istihdam bilgileri olan kuruluşların özelleştirme öncesi 54.224 çalışanı vardır. Özelleştirme sonrası 43.870 çalışanları kaldı. Özelleştirme uygulamaları 10.354 çalışanı işsiz bıraktı. 47 kuruluştan istihdam değişimi böyle gerçekleşti. İstihdam daralması en çok enerji sektöründe görülürken,

en az turizm sektöründe görüldü. İstihdam artışı en çok makine sektöründe görülürken, en az bankacılık, sigortacılık ve emeklilik sektöründe görüldü. Özelleştirme uygulamalarının yarattığı istihdam değişimi hakkında genel bir değerlendirme ise şöyledir. KİT'lerin toplam istihdamı 653 bin kişi iken, 2007'nin son çeyreği itibarıyla toplam istihdamı 217 bin kişiye düşmüştür. Özelleştirme işsizliği daha da arttırmıştır (Akdemir, 2008:343).

KİT'lerde yaşanan istihdam kayıpları hakkında 4046 Sayılı Özelleştirme Kanunu'nun getirdiği düzenlemeler EK - 3'te görülebilir. Düzenlemelerde, iş kaybı tazminatından, emekli ikramiyesinin fazla ödenmesinden, sosyal yardım zamlarından ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarına atamalardan bahsedilmesinin çizdiği pembe tablonun gerçekte olan bağının zayıf olduğu öne sürülebilir. Nitelikli personel kaybı bir emek kırımıdır.

C – Özelleştirilen Kuruluşları Satın Alanlar : Tablo 3.1'de özelleştirilen kuruluşları satın alanlara bakıldığında, çimento sektöründe özelleştirilen 32 kuruluştan 21 tanesinin yerli sermaye tarafından alındığı görülür. Ayrıca, 21 kuruluştan 7 tanesinin tek bir yerli sermaye tarafından satın alındığı göze çarpar. 5 kuruluşun ise yabancı sermaye tarafından alındığı görülür. 6 kuruluşu alanlar ise belli değildir.

Çimento fabrikalarının özelleştirilmesinin, toplam özelleştirme geliri içindeki payı yaklaşık % 25'dir. Türkiye'de çimento sanayinde ilk özelleştirme uygulaması, 1989 yılında Türkiye Çimento ve Toprak Sanayi T.A.Ş.'ne bağlı ortaklık olarak faaliyet gösteren 5 çimento fabrikasının SCF adlı bir Fransız firmasına blok olarak satışıyla başladı. Toplam 500 milyon dolarlık bir vergi ödemesi yapan çimento sanayisi, üretimin %25'ini ihraç etmekteydi. Sektör, 52 çimento fabrikası ile üretim ve ihracatta Avrupa birincisi, dünyada ise yedincisi olma konumuna geldi (Demirkol, 2009).

Özelleştirmenin ilk ve en çok olarak çimento sektöründe yapılmasının ardından, kârlılık ve verimlilik göstergelerindeki değişimler çeşitli çalışmalarda gözlemlendi. Gözlemler kuruluşun mülkiyet şekli ile etkinliği arasında bir ilişki olmadığını vurgular. Buradan özelleştirmenin etkinlik sağlamada gerekli koşul olmadığı, pazar yapısının da çok önemli olduğu öne sürülebilir. Yanı sıra özel kesimin kamudan daha etkin çalıştığına ilişkin bulgular da yoktur. Ayrıca,

özelleştirilen kuruluşların etkinliklerinde özelleştirme sonrası herhangi bir değişiklik olmadığı da vurgulanır (Öztürk, 2009). Öte yandan özelleştirme öncesinde kârlı çalışan fabrikalardan 7'sinin özelleştirme sonrasında zarar ettiği, çalışanların %50-60 azaldığını belirten raporlar vardır. Raporlarda bölgesel oligopollerin oluştuğu, çimento fiyatlarının yükseldiği, hileli rekabet koşullarının doğduğundan da bahsedilir (Petrol-iş, 2008).

Madencilik sektöründe özelleştirilen 25 kuruluşun 18'ini yerli sermaye aldı. 25 kuruluşun 5'inden, Ereğli Demir Çelik Fabrikaları A.Ş.'ni Ordu Yardımlaşma Kurumu, Sanayi Madenleri A.Ş.'ni Tokat İl Özel İdaresi, Olgun Çelik Sanayi ve Ticaret A.Ş.'ni Halk Bank Personel Yardımlaşma Vakfı alırken, Yeni Çelteç Kömür ve Madencilik A.Ş. ile Kömür İşletmeleri A.Ş., T. Kömür İşletmeleri Kurumu'na bedelsiz devredildi. 2 kuruluşu alanlar ise belli değildir.

Gıda sektöründe özelleştirilen 25 kuruluşun 17'sini yerli sermaye alırken, 3'ünü yabancı sermaye aldı. 25 kuruluşun 2'sinden Aroma Bursa Meyve Suları A.Ş.'ni çalışanlar ile Ömer Duruk alırken, Ankara Halk Ekmek ve Un Fabrikası'nı ise Ankara Büyükşehir Belediyesi aldı. 3 kuruluşu alanlar ise belli değildir.

Tarım, hayvancılık ve yem sanayi dallarında etkinlik gösteren 21 kuruluşun 14'ünü yerli sermaye aldı. 21 kuruluşun 3'ünden Kars Yem Fabrikası A.Ş.'ni Lütü Karaman ve 14 çalışan, Kayseri Yem Fabrikası A.Ş.'ni Kayseri Yem Fabrikası Ortaklığı alırken, Türkiye – Libya Ortak Tarım ve Hayvancılık A.Ş. TİGEM'e bedelsiz devredildi. 4 kuruluşu alanlar ise belli değildir.

Makine sanayiinde özelleştirilen 18 kuruluşun 9'unu yerli sermaye alırken, 1'ini yabancı sermaye aldı. 18 kuruluşun 1'i olan Köy Tarım Makineleri A.Ş.'ni A.B.G. Ortak Girişimi aldı. 7 kuruluşu alanlar ise belli değildir. 6. sırada yer alan bankacılık, sigortacılık ve emeklilik dallarında özelleştirilen 15 kuruluşun 10'u yerli sermayeye satılırken, 3'ü yabancı sermayeye satıldı. 2 kuruluşu alanlar ise belli değildir.

Enerji sektöründe özelleştirilen 11 kuruluşun 6'sını yerli sermaye aldı. 11 kuruluşun 1'i olan Türkiye Elektromekanik Sanayi A.Ş., Elektrik Üretim A.Ş.'ne bedelsiz devredildi. Kuruluşlardan 1'ini yabancı sermaye aldı. 3 kuruluşu alanlar belli değildir. 8. sırada yer alan turizm sektöründe özelleştirilen 5 kuruluşun 3'ünü yerli sermaye aldı. Bu üç kuruluşu alan aynı firmadır. 2 kuruluşu ise alanlar belli

değildir. Ağaç – kağıt sanayiinde özelleştirilen 5 kuruluştan 1'ini yerli sermaye aldı. 5 kuruluştan 1'i olan Adana Kağıt Torba Sanayi A.Ş.'ni Çitosan Memur Yardımlaşma Derneği Aldı. 3 kuruluşu alanlar ise belli değildir. Denizcilik sektöründe özelleştirilen 4 kuruluştan 3'ünü yerli sermaye alırken 1 kuruluşu alanlar belli değildir. Tekstil sektöründe özelleştirilen 4 kuruluştan 3'ünü yerli sermaye alırken, 1 kuruluşu alanlar belli değildir. Havacılık sektöründe özelleştirilen 3 kuruluştan 2'sini yerli sermaye alırken, 1'ini yabancı sermaye aldı. Telekomünikasyon sektöründe özelleştirilen 2 kuruluşu yabancı sermaye aldı.

Diğer olarak nitelenen ve seramikten lastiğe kadar uzanan çeşitli üretimlerde bulunan 18 kuruluştan 14'ü yerli sermayeye, 1'i yabancı sermayeye satıldı. 18 kuruluştan 2'sinden Aksaray Azmi Milli T.A.Ş. Aksaray Belediye Başkanlığı'na bedelsiz bir şekilde devredilirken, Bursa Soğuk Hava Depoculuk Ltd. Şti. ise Bursa Büyükşehir Belediyesi tarafından satın alındı. 1 kuruluşu ise alanlar belli değildir. Özelleştirilen kuruluşları satın alanlar bir liste halinde şöyle ortaya konabilir;

Sıra	Sektör Adı	Yerli	Yabancı	Belirsiz	Tabana Yayma
1	Çimento	21	5	6	-
2	Madencilik	18	-	2	5 (2'si Bed.siz Dev.)
3	Gıda	17	3	3	2
4	Tarım, Hayvancılık, Yem	14	-	4	3 (1'i Bed.siz Dev.)
5	Makine	9	1	7	1
6	Banka, Sigorta, Emeklilik	10	3	2	-
7	Enerji	6	1	3	1 (Bed.siz Dev.)
8	Turizm	3	-	2	-
9	Ağaç - Kağıt	1	-	3	1
10	Denizcilik	3	-	1	-
11	Tekstil	3	-	1	-
12	Havacılık	2	1	-	-
13	Telekomünikasyon	-	2	-	-
14	Diğer	14	1	1	2 (1'i Bed.siz Dev.)
		121	17	35	15(5'i Bed.siz Dev.)

Özelleştirilmeleri sonucu kamu payı kalmayan 188 kuruluşun, 121'ini yerli sermaye, 17'sini yabancı sermaye alırken, 35'ini alanlar belli değildir. 188 kuruluşun 10'unun sermayenin tabana yayılması şeklinde özelleştirildiği söylenebilir. 5 kuruluş ise bedelsiz bir şekilde devredildi. Bedelsiz devredilenler de sermayenin tabana yayılması olarak değerlendirildi.

1986 – 2009 döneminde özelleştirilmeleri sonucu kamu payı kalmayan 188 kuruluşun sektörel dağılımı, Türkiye’de tüm sanayi dallarının özelleştirmeye tabi olduğunu gösterir niteliktedir. Çimento fabrikalarından, stratejik önemi olan Türkiye’nin en büyük 500 sanayi şirketi arasına girmiş kuruluşlara kadar KİT’ler özelleştirildi. Özelleştirilen kuruluşlarda özelleştirme sonrası istihdamda büyük kayıplar yaşandı. Özelleştirilen kuruluşlar yerli, yabancı özel sermaye tarafından satın alınıp tekelleşirken, halka arz göstermelik kaldı. Özelleştirme uygulaması, özelleştirilen kuruluşların değerlendirildiği sektörel dağılım, istihdam, kamu sermayesi düzeylerinde büyük kayıplara neden oldu.

Tablo 3.1.’de yerleştirilen 188 kuruluşla ilişkin olarak tablo üzerinden yürütülen çalışmanın tezin ön kabulleri doğrultusunda 3 başlık olan sektörel dağılım, istihdam ve satın alanlar üzerinde değerlendirilmesinin ardından, tezin hipotezlerinin ortaya konulması gerekir. Hipotezlerin belirlenmesinin ardından, Türkiye’de özelleştirme örneklerinin seçimi ve irdelenmesi ortaya konabilir.

BÖLÜM IV HİPOTEZLER

4. Hipotezlerin Kurgulanması

2. ve 3. Bölümlerde yerleştirilen açıklamalar ışığında küreselleşmiş dünya, özelleştirmenin rolü ve Türkiye’de özelleştirme uygulamaları konularında saptamalar yapılabilir. Buradan hareketle Türkiye’de özelleştirilen kuruluşlar hakkında ayrıntılı çalışma yapılabilir.

4.1. Küreselleşmiş Dünya, Özelleştirmenin Rolü ve Türkiye’de Özelleştirme

Küreselleşmiş dünya yapısı, yapıyı kuran gelişmiş ülkelerin egemenliğinde, gelişmemiş ülkelerin, gelişmemiş kalmasını sağlamaya çalışan bir düzendir. Ancak gelişmemiş ülkelerde yapılan küreselleşmiş dünya uygulamaları yarattığı açlık, işsizlik, yoksulluk, yoksunluk gibi temel sorunları gelişmiş ülkelere taşımakta gecikmedi. Gelişmiş ülkeler, gelişmemiş ülkelere gelen ve kendi yarattıkları sorunları, görmemekte direnseler de, gelişmiş ülkeler için küreselleşmiş dünyanın kendi içinde aynı sorunları taşıdığı da bir gerçektir. Esas sorun, emperyalizmin son aşaması küreselleşmiş dünyanın yarattığı zenginlerin daha zengin, yoksulların daha yoksul hale gelmesidir. Bu küreselleşmiş dünyanın genel geçer kuralıdır.

Özü sömürgeciliğe dayanan küreselleşmiş dünya, son aşamasında ulus devlet karşıtıdır. Küreselleşmiş dünyayı yaratan küreselleşme ve ulus devlet karşıtlığı, 1970’lerde kapitalizmin krizi sonucu başladı. Ulus devletleri küreselleşmiş dünyaya dahil edebilmek için gelişmemiş ülkelerin ekonomi politikaları değiştirildi. Neo-liberal söylem, serbest pazar ekonomisi, devletin küçültülmesi şeklinde ve bunları sağlayacak araç olan özelleştirmelerle gelişmemiş ülkelerin önüne getirildi. Özelleştirme uygulamaları ile gelişmemiş ülkelerin kamu ekonomik faaliyet alanları ve kaynakları özel sektöre aktarıldı.

Özelleştirme uygulamaları etkinlik ve verimlilik sağlama söylemleri ile başladı. Elde edilen özelleştirme gelirleri, gelişmemiş ülkelerin borç faizlerinin

gününde ödemelerinde kullanılır oldu. Gelişmemiş ülkelere ulus devlet yapılarını devam ettirmeleri için borç veren gelişmiş ülkeler, 1980 sonrası ulus devlet yapılarını yıkmak için özelleştirme yapılmasını telkin eder oldu. Türkiye de bu süreçten itibaren ulusallaşması ve Devletçilik uygulamaları içinde önemli katkılar sağlayan KİT'lerini hızla özelleştirmeye başladı.

Bu yaklaşımlarla 2 düzeyde saptamalar kurgulamak olanaklıdır. Birbirleriyle bağlantılı olan bu düzeyler, SH1 – Küreselleşmiş Dünya ve Özelleştirme, SH2 – Türkiye’de Özelleştirme üzerine dayandırılabilir. Saptamalar H1 ve H2 bir anlamda tezin başından itibaren anlatılan küreselleşmiş dünya, özelleştirme ve Türkiye’de özelleştirme uygulamalarının ana hatları, bunlardan edinilen saptamalardır. Bunları aşağıdaki gibi sıralamak olanaklıdır.

SH1 - Küreselleşmiş Dünya ve Özelleştirme

H1.1. Küreselleşmiş dünya, ulus devlete karşıdır.

H1.2. Küreselleşmiş dünyanın, ulus devleti tasfiyedeki araçlarından biri özelleştirmedir.

H1.3. Özelleştirme, gelişmemiş ülkelerin kamu sektörünün ekonomik etkinlik alanlarını ve kaynaklarını, yerli – yabancı özel sektöre aktarmayı amaçlar.

SH2 - Türkiye’de Özelleştirme

H2.1. Özelleştirme Türkiye’de Ulus Devletin ve Devletçiliğin tasfiyesinin önemli bir aracı oldu.

H2.2. Özelleştirme, Türkiye örneğinde öne sürülen olumlu sonuçlara ulaşmadı.

H2.3. Özelleştirme başta olmak üzere, küreselleşmiş dünyanın dayandığı neo-liberal ekonomi politikalarının Türkiye ekonomisine etkileri olumsuzdur.

Bunlardan yola çıkarak Türkiye’de özelleştirilen kuruluşlardan seçilen örnekler için hipotezler kurulabilir.

4.2. Türkiye’de Özelleştirilen Kuruluşlarla İlgili Hipotezler

H3 düzeyindeki hipotezler, Türkiye’de özelleştirilen kuruluşlardan öteki deyişle Tablo 3.1’de yerleştirilen kuruluşlar arasından seçilen 3 kuruluşun özelleştirilmesi ve sonrası olgularla ilişkilidir. Bunlar şöyle sıralanabilir.

H3 – Türkiye’de Özelleştirilen Kuruluş Örnekleri

H3.1. Özelleştirme uygulamalarında Türkiye stratejik sektörlerde KİT’lerini kaybetti.

H3.2. Özelleştirilen kuruluşlarda özelleştirme sonrasında istihdam azaldı.

H3.3. Özelleştirilen kuruluşları çoğunlukla yerli sermaye kanalıyla yabancı özel sermaye aldı.

BÖLÜM V TÜRKİYE’DE ÖZELLEŞTİRME ÖRNEKLERİ

5. Türkiye’de Özelleştirme Örnekleri

Türkiye’de özelleştirilen kuruluşlara ilişkin Tablo: 3.1, alan çalışması için de yol göstericidir. Tablo’dan, kuruluşların sektörel dağılımları, istihdam ve satın alan sermaye dikkate alınarak 3 kuruluş belirlendi. Bunlar tablonun genel yapısını yansıtan kuruluşlar olarak Güven Sigorta T.A.Ş., POAŞ ve PETLAS Lastik Sanayii A.Ş.’dir. Ayrıca bu seçimde, farklı sektörleri temsil etme ve özelleştirilmelerinin kamuoyunda ön plana çıkması gibi olgular da rol oynadı. Bu kuruluşların ayrıntılı olarak incelenmesi ve ilgili H3 hipotezlerinin sınanması tezin alan çalışmasını oluşturdu.

Alan çalışmasının gerçekleştirilmesinde yöntem olarak, önce kuruluşların biyografilerinin ve özelleştirilme yöntemlerinin yerleştirilmesi, ardından her kuruluşun özelleştirilme süreci içinden H3.1, H3.2 ve H3.3 hipotezlerinin sınanması adımlarından oluşan bir yöntem yeğlendi.

5.1. Seçilen Kuruluşların Biyografileri ve Özelleştirme Yöntemleri

Seçilen kuruluşlar olan Güven Sigorta T.A.Ş., POAŞ ve PETLAS arasında kuruluş tarihi sıralaması yapılabilir. Buna göre ilk kuruluş Güven Sigorta T.A.Ş.’dir.

Güven Sigorta T.A.Ş., 1924 yılında, 100.000 TL sermaye ile sigortacılık sektöründe etkinlik göstermek üzere İstanbul’da kuruldu. Türkiye’nin ilk sigorta kuruluşudur. Gösterdiği başarılarla büyümesini hızla sürdürdü. Katkısı ekonomik açıdan çok toplumsal anlamı ile ön plana çıkar. Geleceğin güvence altına alınması olarak ifade edilen sigorta sektöründe gerçekleştirdiği etkinlikler ile yarınlar güvence kaynağı olması bunu anlatır. Güven Sigorta’nın özelleştirilmesi, 2000 yılında, Türkiye Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği(TTKKMB)’ne %99,91 oranında kamu payının 11 milyon 400 bin dolar karşılığı devri ile gerçekleşti.

İkinci kuruluş, POAŞ'tır. POAŞ, 1941 yılında Ankara'da kuruldu. Enerji sektöründe etkinlik gösteren POAŞ, gereksinimi karşılamak için petrol ve ürünleri satın alımı stoklama ve pazarlama alanında yoğunlaştı. POAŞ'ın katkısı Türkiye'nin kâr eden, vergilerini ödeyen, stratejik anlamıyla en büyük kozlarından biri olmasıydı. POAŞ'ın özelleştirilmesi, 2000 yılında, İş – Doğan Yatırımları A.Ş.'ne %100 oranında kamu payının blok satışla 1 milyar 260 milyon dolar karşılığı satışı ile gerçekleşti.

Üçüncü kuruluş, PETLAS'tır. PETLAS, 1976 yılında Kırşehir'de kuruldu. Etkinlik gösterdiği sektör petrol yan ürünleridir. Üretimi lastiktir. PETLAS'ın katkısı, ilk planda yerine getirdiği misyonda saklıdır. Türkiye'nin lastik ihtiyacının Türkiye'de karşılanmasını sağladı. PETLAS 1994 yılında alınan ekonomik kararlar sonucunda faaliyetlerine son verilecek kuruluşlar arasında sayıldı. Bunun üzerine PETLAS hakkında bir rapor hazırlandı. Bu rapor, bir KİT olarak PETLAS'ın geleceği nasıl kucaklayabileceğini göstermekteydi. Raporun ardından özelleştirme çabaları yoğunlaştırıldı. PETLAS, 1997 yılında kamunun % 99,92 oranındaki hissesinin blok olarak Kombassan Holding A.Ş.'ne devredilmesi ile özelleştirildi. Bu kuruluşların özelleştirme süreçleri aşağıdaki gibi açıklanabilir.

5.2. Türkiye'de Özelleştirme Örneklerinin İrdelenmesi

- Güven Sigorta: Sigortacılık dalında özelleştirilme sonucu kamu payı kalmayan 6 kuruluştan bir tanesidir. Sigortacılık alanında etkinlik gösteren kuruluşlardan ilk kurulanıdır. Güven Sigorta, sigortacılık sektöründe etkinlik gösteren bir KİT'ti. Finansal sermayeye dayalı olarak işleyen küreselleşmiş dünya yapısında stratejik bir anlamı ve değeri olduğu açıktır. Özelleştirme uygulaması ile elden çıkarılması stratejik bir KİT'in kaybedilmesidir. Bu durum H3.1 hipotezini doğrular niteliktedir.

Sigortacılık sektöründe kârlılık oranının yüksek olmasının istihdamda daralmaya – azalmaya yol açmayacağı söylenebilir. Sigortacılık sektöründe, istihdam yapısında yaşanan artışlar bu açıdan normaldir. Güven Sigorta örneğinde de görüldüğü gibi özelleştirme öncesi 145 personeli bulunmaktayken, özelleştirme

sonrası 161 personeli oldu. Çok önem taşımamakla birlikte bu istihdam artışı H3.2 hipotezini çürütür niteliktedir. Ancak Güven Sigorta, kârlı bir alanda etkinlik gösteren bir KİT olarak, özelleştirme sonrasında kârlılığı azalış şeklinde değişmediği için istihdamının da azalmadığı söylenebilir. İstihdamında görülen artış etkinlik alanının kârlılığıyla ilgilidir.

Güven Sigorta'nın özelleştirilmesi yerli özel sermaye olan TTKKMB'ne devir şeklinde gerçekleşmesine karşın asıl ifadesini, 2006'da sonuçlanan ve 2008'de Groupama Sigorta Şirketi'nin bünyesine katılmasıyla sonuçlanan satışta bulur. Türkiye'nin göz nuru bir KİT'i özelleştirme uygulamasının son durağında yabancı sermayenin oldu. Groupama Fransa'dan Vietnam'a kadar uzanan bir perspektifte 12 ülkede etkinlik gösteren bir ÇUŞ'tır. Bu durum H3.3 hipotezini güçlü bir şekilde destekler durumdadır.

Güven Sigorta, Cumhuriyetin ilk sigorta kuruluşudur. Güven Sigorta'nın kuruluşu çok anlamlıdır. Varını yoğunu Kurtuluş Savaşı'nda geleceğini kurtarmak için harcayan bir ulusun, zaferden sonra geleceğe güvenini inşa etti. Sigortacılık alanında gösterdiği başarılarla büyüdü ve özelleştirme kapsamında satıldı. Sigortacılık sürekli değer yaratan kârlı bir sektördür. Güven Sigorta'nın özelleştirilmesi önemli bir kamusal değer kaybı ve kârlı bir kuruluşun elden çıkarılmasıdır.

- POAŞ : Petrol ürünleri stoklama ve pazarlaması üzerine gösterdiği etkinlik ile Türkiye'nin stratejik kuruluşlarından birisi olması yanı sıra Türkiye'nin en büyük kuruluşlarından da birisiydi. Enerji sektöründe özelleştirilme sonucu kamu payı kalmayan 11 kuruluştan birisi olan POAŞ ülke güvenliği için stratejik bir kuruluştur. Stratejik değeri yaşanabilecek petrol bunalım ve krizlerinde daha açıkça ortaya çıkacak olan POAŞ'ın özelleştirilmesinin Türkiye için büyük sıkıntılara yol açabileceği söylenebilir. Kapatılan bayileri başta olmak üzere Türkiye ekonomisinin yaşadığı kayıp dünyanın yaşadığı krizlerle stratejik önemini pekiştirir. Stratejik anlam ve değeri, özelleştirilme bedeliyle kıyaslanamayacak kadar büyük bir öneme sahip olan POAŞ'ın özelleştirilmesi çok büyük bir kayıptır. Bu sonuç H3.1 hipotezini destekler ve doğrular durumdadır.

POAŞ'ta özelleştirme sonrası istihdam konusunda büyük bir değişiklik yaşandı. Değişiklik anlamını büyük bir istihdam azalışı olarak gösterdi. Özelleştirme

öncesi 3822 çalışanı olan kuruluştaki, özelleştirme sonrası 1100 çalışan kaldı. Özelleştirme sonrası kapatılan bayileriyle doğru orantılı olarak, 2722 çalışan işini kaybetti. Özelleştirme konusunda yaşanan istihdam kıyımında en büyük örneklerden biri oldu. Özelleştirme uygulamaları sonuç olarak POAŞ'ta da işsizliğin kaynağı oldu. Yaşanan önemli istihdam azalması H3.2 hipotezinin doğruluğunu vurgular.

2000 yılında POAŞ'ın %51 oranındaki hissesinin blok satış yöntemiyle satışı ile satış gününe kadar yapılan en büyük özelleştirme uygulaması gerçekleştirildi. 2002 yılında ise POAŞ'da kalan kamu hisselerinin İMKB'de satışı sonucunda, kurum tamamen özelleştirildi. POAŞ Türkiye'nin sayılı özel sermayelerinden ikisi olan Türkiye İş Bankası A.Ş. ile Doğan Şirketler Grubu Holding A.Ş.'nin oluşturduğu İş-Doğan Yatırım A.Ş. tarafından satın alındı.

Doğan Grubu'nun POAŞ'ta bulunan % 54,17 oranındaki hissesini kısmen veya tamamen POAŞ'ın diğer ortağı OMV Aktiengesellschaft'a satmak istediği son günlerde ortaya çıkan bir durumdur. OMV Aktiengesellschaft Avrupa'nın en büyük enerji şirketlerinden birisidir. Aynı zamanda POAŞ'ın % 41,58 hissesinin de sahibidir (Haber3,a,2009). Eğer Doğan Grubu PAOS'taki hisselerini kısmen de olsa satarsa sonuçta Türkiye'nin stratejik bir kuruluşu yine yabancı özel sermayenin olacaktır. Bu sonuç H3.3 hipotezini fazlasıyla doğrular.

POAŞ, petrol ve petrol ürünlerinin gereksinimini karşılama ve petrol ve petrol ürünlerinin stoklarını oluşturup pazarlamasını yapma görevlerini üstlenmiş bir kuruluştur. Türkiye POAŞ'ın özelleştirilmesi sonucu, petrol bunalım ve krizlerine karşı sigortasını, stratejik anlamda en büyük kozlarından birisini kaybetti.

- PETLAS : Lastik üretimi alanında etkinlik gösteren bir kuruluştur. Çalışmada diğer olarak değerlendirilen sektörde özelleştirilen 18 kuruluştan birisidir. Lastiğin petrol yan ürünlerinden olması stratejik değerini ortaya koymak için yeterlidir. PETLAS'ın kuruluş olarak büyüklüğü ve ekonomik olarak yarattığı değer stratejik değerini pekiştirdi. Ayrıca özelleştirilmesinin Türkiye'ye kaybettirdiklerini de ortaya koydu. Bu da H3.1 hipoteziyle tutarlı bir durumu gösterir.

PETLAS'ta özelleştirme sonrası istihdam konusunda yaşananlar özelleştirme sonrasında istihdamda azalışa bir örnektir. Özelleştirme öncesi toplam 1102 çalışan olan PETLAS'ta özelleştirme sonrası 471 çalışan kaldı. Yaklaşık % 60 oranını oluşturan 631 çalışan işini kaybetti. Bu durum H3.2 hipotezini destekler.

PETLAS, 1997 yılında Kombassan Holding A.Ş.'ne devredilmesi ile yerli özel sermayenin oldu. Kombassan, % 1 hisse değerli, 80.000 ortaklı bir yerli kuruluş olarak görünmekle birlikte ortakları bilinemez durumdadır (Kombassan, 2009). PETLAS'ın özelleştirilmesi, Holding'in bu yapısı göz önünde bulundurulursa sermayeyi tabana yayma olarak değerlendirilebilse de asıl olan kamusal bir değer yerli özel sermaye tarafından alındığıdır. Bu durum H3.3 hipotezi bakımından açık değildir.

Özelleştirme sonrasında PETLAS, 1994'te hazırlanan rapora nazire yaparcasına özel sektör tarafından yenilendi, değiştirildi ve geliştirildi. Bu değişim sonucunda PETLAS, 2007 yılında Türkiye'nin en büyük 500 şirketi arasında yerini aldı. İhracat firmaları arasında 142. oldu. Hedef olarak ilk 100 şirketin arasına katılması belirlendi.

PETLAS'ın katkısı, ilk planda yerine getirdiği misyonda saklıdır. Türkiye'nin lastik ihtiyacının Türkiye'de karşılanmasını sağlama amacı ile KİT'lerin kurulma nedenlerini ortaya koyar. Dışa bağımlılığı azaltır. PETLAS'ın özelleştirilmesinin gerçek kaybını, kuruluşun özelleştirme sonrası geldiği nokta açıkça ifade eder.

Ele alınan özelleştirilmiş kuruluş örneklerinde ki irdelemeler yerleştirilen H3 düzey hipotezlerden H3.1 ve H3.3'ü güçlü bir şekilde destekler durumdadır. H3.2 hipotezi de irdelemelerde tutarlılık göstermektedir. İstihdamla ilgili bilgiler yeterli ve tutarlı olmadığı için tereddüt oluşabilir görünmekle birlikte, Tablo 3.1'in istihdamla ilgili sağladığı genel bilgiler bu tereddüdü gidericidir.

Toparlanırsa Türkiye'de özelleştirme stratejik sanayi dallarındaki kârlı ve verimli kuruluşların yerli – yabancı özel sermayeye satılması ve istihdam daraltılması yoluyla ulusal/kamusal yararların tasfiyesine büyük katkı sağladığı denebilir.

BÖLÜM VI SONUÇ

Güven Sigorta'nın özelleştirilmesinin ardından, 1980'li yıllar sonrasında kazandığı stratejik anlamı ve değeri kamunun etkinlik alanından önemli bir kaynağın çıkarılması anlamındadır. Özelleştirilmesi sonucunda etkinlik gösterdiği sektörün kârlı olması istihdamında azalışı engelledi. Güven Sigorta'nın, önce yerli özel sermayeye, sonrasında yabancı özel sermayeye devredilmesi kamuya ve ulusa ait kaynakların devredilmesidir.

POAŞ stratejik bir sektörde etkinlik göstermekteydi. Özelleştirilmesi sonucunda Türkiye stratejik bir varlığını özel sermayeye devretmiş oldu. İstihdamında özelleştirme sonrası büyük bir azalış yaşandı. POAŞ yerli büyük bir özel sermaye grubu tarafından alındı. 2009'a gelindiğinde POAŞ'ı alanlar, yabancı özel sermayeye satmak istediklerini açıkladı.

PETLAS petrol yan ürünü olan lastik üretimiyle stratejik bir dalda etkinlik gösteren bir kuruluş olarak Türkiye ulusal zenginliğinden önemli bir kayıp oldu. PETLAS'ta istihdamın özelleştirme sonucunda azalması da işsizliğe katkı sağlamış oldu. PETLAS'ın özelleştirilmesi sonucunda yerli özel sermayeye satılması ulusal zenginliğin özel sektöre devridir.

Güven Sigorta, POAŞ ve PETLAS özelleştirilmeleri başta büyük kârlar getirebilecek potansiyelleri yanı sıra stratejik önem ve değerleri olmak üzere, Türkiye ekonomisi için onarılmaz kayıplara yol açtı. Özelleştirme uygulamaları, etkin ve verimli olmayan kuruluşların özelleştirilmelerinden giderek Türkiye'nin en büyük, kârlı ve stratejik değeri olan KİT'lerine uzanması, Türkiye'nin son iktidarlarının ulusal yarar karşılığını vurgular. Özelleştirme uygulamaları sonucu Türkiye stratejik kuruluşlarını elden çıkarmakla önemli ulusal kayıplar yaşadı ve devleti ulusal ekonomiden uzaklaştı.

Özelleştirme uygulamaları istihdam azalmalarına, iş kayıplarına, işsizliğe yol açtı. KİT'lerde çalışan nitelikli personelin işsiz kalması, işsizliğe ayrı bir boyut kattı. Özelleştirme uygulamalarının temel sonuçlarından birisi işsizlik ve sosyal huzursuzlukların artmasıdır.

Özelleştirme uygulamaları, kamunun etkinlik gösterdiği sanayii alanlarının yerli – yabancı özel kesime devri uygulamaları olmaktan öteye geçemedi. Sermayenin tabana yayılması ve halka arzı yöntemleri uygulamada göstermelik ve eksik kaldı.

Güven Sigorta, POAŞ ve PETLAS'ın özelleştirme sonuçlarının, Türkiye'de özelleştirilen diğer 185 kuruluş içinde geçerli olduğu söylenebilir. Özelleştirme uygulamaları özelleştirilen tüm kuruluşlarda benzer sonuçlara yol açtı. Cumhuriyetin ilk yıllarından özelleştirilene kadar Türkiye ekonomisine olumlu katkı yapan ve yapabilecek potansiyelleri olan KİT'lerin özelleştirme uygulamalarının genişleyerek sürmesi ulusal devlet, ulusal ve kamusal yararlar bakımından endişe vericidir.

1986-2009 döneminde özelleştirmelerin sonuçları, özelleştirmenin, özelleştirme savunucuları tarafından söylenen amaçlara hizmet etmediğini açıkça gösterir. Dolayısıyla özelleştirmenin, Türkiye'de serbest pazar mekanizmasına geçerlilik kazandırmak ve ülke ekonomisinin yeniden yapılandırılarak, küreselleşmiş dünyaya eklemlenmesinde bir araç olarak kullanılmış olduğu açıktır.

Özelleştirme, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş felsefesindeki ekonomi politikasının uygulamalarında da kullanılan bir araç idi. Ancak 1938 sonrası dönemde Devletçilik anlayışına göre özelleştirme yapılmadığı görülür. Türkiye örneğinde, özelleştirmenin ayrı bir önemi ve sonucu daha vardır. Bu önemi ve sonucu, Türkiye'nin ekonomi politikalarını belirleyen özellikle 1933-1938 döneminde görmek mümkündür. Bu dönemde uygulanan karma ekonomi politikasının adı Devletçiliktir. Uygulaması KİT'lerdir. Küreselleşmiş dünyanın dayattığı özelleştirmelerin Türkiye'de diğer gelişmemiş ülkelere göre yarattığı fark, Türkiye'nin gelişmemiş ülkelere örneklik eden ve onları emperyalist kapitalizmden koruyacak olan ekonomi politikası olarak Devletçiliğin tasfiyesinin sağlanmasıdır. Türkiye'de özelleştirmenin asıl amacı, bunu sağlamaktır.

Türkiye kurduğu ulus devlet yapısıyla, emperyalist kapitalizmin önünde bir set oluşturduğu günden küreselleşme süreci sonunda kurulan küreselleşmiş dünya yapısına kadar inişli çıkışlı da olsa tam bağımsızlık politikası ve bu politikanın özü olan ekonomik temeli, Devletçilikle geldi. 1980 sonrası, Türkiye'yi yöneten iktidarlarının küreselleşmiş dünya yapısına katılma konusunda verdiği kararlarla, özelleştirme uygulamalarına başladı. KİT'lerini yerli – yabancı özel kesime devretti.

Bu devirlerin sonucu olarak küreselleşmiş dünyaya kendi öz kaynaklarını transfer etti. Sonuç olarak ekonomik yarar göremedi, tek gördüğü küreselleşmiş dünya yapılanmasının sonuçları oldu.

Türkiye ve gelişmemiş ülkeler için küreselleşmiş dünyanın özelleştirme politikasında ifadesini bulan ekonomi anlayışına karşın, KİT'lerin yatırım ve finansman araçları olarak pazar ekonomisinin kurallarına uygun şekilde çalıştığı, özelleştirmelerin özel kesimin KİT'in etkinlik gösterdiği alanda yetkinleştikçe halka devir şeklinde gerçekleştirildiği, özel kesimle kamu kesiminin birbirini tamamladığı, KİT'lerin ekonomik alanda varlıklarının geçici olduğunun benimsendiği karma ekonomi sisteminin yeniden benimsenmesi Türkiye'nin yararına olacaktır. Karma ekonomi sistemini yaşatacak ve geliştirecek olan ulus devlet yapısı ise bu ekonomik anlayışı yaşatacak siyasi yapıdır.

Türkiye'nin özelleştirme uygulamaları sonucunda karşılaştığı durumlar, tüm gelişmemiş ülkeler içinde benzer sonuçlar içerir. Çünkü uygulanan politikalar aynıdır. Gelişmemiş ülkelere dayatılan küreselleşmiş dünyaya eklemlenme reçetelerinin temelinde yatan özelleştirmenin, devletçilik uygulamalarındaki özelleştirme anlayışıyla sermayenin tabana yayılması amacı dışında uzaktan – yakından bir ilgisi yoktur. Küreselleşmiş dünyanın özelleştirme anlayışında, ulus devleti ekonomiden çeken, özel sektörü öne çıkartma isteği temeldir. Gelişmemiş ülkelerin küreselleşmiş dünyanın dayattığı özelleştirmeden herhangi bir yarar sağlamaları mümkün değildir. Gelişmemiş ülkelerin yaşamasını sağlayan ve geleceğini güvence altına alan KİT'ler özelleştirme ile yok edilirken, neo-liberal ekonomi politikalarıyla küreselleşmiş dünyaya eklemlenmeleri sağlanmaya çalışılır. Gelişmiş ülkeler daha korumacı ekonomi politikalarına yönelirken, gelişmemiş ülkelere serbestliği göstermeye devam eder.

Küreselleşmiş dünyayı oluşturan ülkelerin temellerinde ulus devlet yapısı olmasına karşın, 1980 sonrası ulus devlet yapılarına karşıt olmalarının nedeni, ulus devlet yapılanmasından buldukları yararlara gelişmemiş ülkelerin ulaşmamasının sağlanmasıdır. Küreselleşmiş dünya yapısının, ulus devletlerin aşılması üzerine kurulu olmasının nedeni budur.

Küreselleşmiş dünya, ulus devletleri aşmadıkça istediği yapıyı dünyaya inşa edemez. Geldiği son nokta itibariyle geri dönüşü olmayan bir yola giren

küreselleşmiş dünya yapısı, son ulus devleti kendisine eklemleyene, gelişmemiş ülkelerin son KİT'ini özelleştirene kadar gitmek zorundadır. Eğer bunu sağlayamaz ise, bu gidişin yarattığı sorunlarla, küreselleşmiş dünya yapısının tasarlandığı gelişmiş ülkelerde bile sonunu hazırladığı yaşanan ve söylenen bir gerçektir.

Küreselleşmiş dünyanın sonucu olarak ortaya konan, ancak doğal seyrinde ilerleyen teknolojik gelişmelerin insanlığın yararına kullanıldığı, barışın, adaletin ve eşitliğin sağlanacağı bir dünya tasarısı, küreselleşmiş dünyaya karşı örgütlenmekte ve gelişmektedir.

KAYNAKÇA

- Akalın, Güneri. **KİTler ve Özelleştirilmeleri**. Ankara: Akçağ Yayınları, 3. Baskı, 1998
- Akdemir, Sevim. “Türkiye’de Özelleştirme Uygulamaları ve Ekonomik Sonuçları,” Editör : Gülen Elmas Arslan, **Çeşitli Yönleriyle Cumhuriyetin 85. Yılında Türkiye Ekonomisi**. ss. 321-352, Ankara: Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Basımevi, 1. Baskı, 2008.
- Akdiş, Muhammet. “Dünya’da Özelleştirme Uygulamaları ve Türkiye’de 5 Nisan Kararları Sonrası Beklenen Gelişmeler,” <http://makdis.pamukkale.edu.tr/mak17.htm>, Erişim Tarihi:26.06.2008.
- Akgüç, Öztin. “Küreselleşme Olgusunun Türk Ekonomisine Etkisi,” Editör : Suna Kili, **Cumhuriyet ve Küreselleşme**. ss. 1-93, Ankara: Kültür Bakanlığı, 1. Baskı, 2002.
- Aksoy, Sevgi. “Küreselleşme ve Çok Uluslu İşletmeler Çerçevesinde Türkiye’de Özelleştirme”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, 2006.
- Aktan, C. Can. “Globalleşme Kavramı,” <http://www.canaktan.org/yeni-trendler/globallesme/kavram.htm>, Erişim Tarihi: 19.04.2009.
- Aktan, H. Okan. “Kurtuluş Savaşından Günümüze Türk Dış Ekonomisinde Gelişmeler,” Editör : Bahaeddin Yediyıldız, **Atatürk’ten Günümüze Türkiye Ekonomisi**. ss. 53-72, Ankara: Siyasal Kitabevi, 1. Baskı, 2002.
- Alkin, Erdoğan. **Türkiye’de Özelleştirme**. İstanbul: Alfa Yayınları, 1. Baskı, 1996
- Artun, Erman. “Popüler Türk Kültürünün Dünya Kültürlerine Etkisi ve Katkısı,” <http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/50.php>, Erişim Tarihi: 13.05.2009.
- Ataöv, Türkkaya. “Günümüz Küreselleşmesi ve Farklı Bir Seçenek Önerisi,” Editör : Suna Kili **Cumhuriyet ve Küreselleşme**. ss. 95-141, Ankara: Kültür Bakanlığı, 1. Baskı, 2002.
- Aydoğan, Metin. **Bitmeyen Oyun Türkiye’yi Bekleyen Tehlikeler**. İzmir: Umay Yayınları, 66. Basım, 2007.
- Aydoğan, Metin. **Türkiye Üzerine Notlar**. İzmir: Umay Yayınları, 28. Baskı, 2006.
- Aydoğan, Metin. **Yeni Dünya Düzeni Kemalizm ve Türkiye**. İzmir: Umay Yayınları, 14. Baskı, 2004.

- Ayıştığı, Metin. “Küreselleşme, Çelişkiler ve Atatürkçülük,” <http://w3.balikesir.edu.tr/~metinay/kuresellesme.htm>, Erişim Tarihi: 03.07.2009.
- Aysan, Mustafa A. . **Atatürk’ün Ekonomi Politikası**. İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 6. Basım, 2000.
- Aysan, Mustafa ve Özmen, Selahattin. **Türkiye’de ve Dünyada Kamu İktisadi Teşebbüsleri**. İstanbul: Kardeşler Basımevi, 1981.
- Bakır, Onur. “Özelleştirme Gerçeği,” <http://www.ozellestirmekarsitiplatform.org/?p=260>, Erişim Tarihi : 30.06.2009.
- Bailey, Robert. “Özelleştirme Kavramının Doğru ve Yanlış Kullanımları,” Çeviren : Aytaç Eker, <http://www.canaktan.org/ekonomi/ozellestirme/kamu-ekonomisi-genisleme/eker-bailey-ozellestirme.htm>, Erişim Tarihi: 16.06.2009.
- Barem Dergisi. http://www.baremdergisi.com/news_detail.php?id=7751&uniq_id=1247092030, Erişim Tarihi: 01.07.2009.
- Bayet, Albert. **Bilim Ahlakı**. İstanbul: Say Yayınları, 2. Baskı, 1982.
- Boratav, Korkut. **Türkiye İktisat Tarihi 1908-2007**. Ankara: İmge Kitabevi, 10. Baskı, 2006.
- Butler, Stuart M.. “Kamu Hizmetlerinin Özelleştirilmesi,” Çeviren : Coşkun Can Aktan, http://www.canaktan.org/canaktan_personal/canaktan-arastirmalari/ozellestirme/butler-kamuhizmet-ozellestirme.htm, Erişim Tarihi: 16.06.2009.
- Çağlayandereli, Mustafa. “Ekonomide Ahlaksal Boyut Düzleminde Kemalist Devletçilik ve Küresel Neo-Liberalizm” **Atatürkçü Düşünce Dergisi**. sayı:55, ss.22-31, 1998.
- Çetinkaya, Özhan. **Türkiye’de Devlet İşletmeciliği ve Özelleştirme**. Bursa: Ekin Kitabevi, 2000.
- Çeçen, Anıl. “Küreselleşmenin Getirdiği Hukuk Karmaşası,” Editör : Suna Kili, **Cumhuriyet ve Küreselleşme**. ss. 143-162, Ankara: Kültür Bakanlığı, 1. Baskı, 2002.
- Çeçen, Anıl. Globalleşme ve Ulusal Devlet **Atatürkçü Düşünce Dergisi**, Sayı : 48, ss.12-17, 1998.

- Demirkol, İsmet. “Türkiye’de Yapılan Özelleştirme Çalışmaları ve Çimento Sektörü Uygulamaları,” <http://www.atonet.org.tr/turkce/bulten/bulten.php3?sira=205>, Erişim Tarihi: 05.07.2009.
- Dikbaş, Yılmaz. **Özelleştirme Sömürgeleştirme**. İstanbul: Kaynak Yayınları, 1. Baskı, 1997.
- Dirican, Ali. “Türkiye’de Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Özelleştirilmesi Politikaları ve Sonuçları”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Teorisi Bilim Dalı, 1997.
- Eğilmez, Ayfer. “Özelleştirme Felsefesi Türkiye’de Uygulamalar,” <http://www.ikkistanbul.org/olcu/2004/2/11.pdf>, Erişim Tarihi: 14.06.2009.
- Eroğlu, Hamza. **Atatürk ve Devletçilik**. Ankara: Olgaç Matbaası, 1. Baskı, 1981
- Eroğul, Cem. “Özelleştirme ve Kamu Yaşamımız” **Atatürkçü Düşünce Dergisi**, sayı:16, ss.9-10, 1995.
- Ertuna, Özer. “Dünyada ve Türkiye’de Özelleştirme,” http://www.tisk.org.tr/isveren_sayfa.asp?yazi_id=1907&id=93, Erişim Tarihi: 03.07.2009.
- Eser, Uğur. “Küreselleşme Tehdit mi Yoksa Fırsat mı?” **Ekonomik Yaklaşım Dergisi**, cilt 6, sayı:17, ss.5-18, 1995.
- Esgin, Ali. “Ulus-Devlet ve Küreselleşmeye İlişkin Bazı Tartışmalar” Adana: Çukurova Üniversitesi **Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 25 No:2, ss. 185-192, 2001.
- Eşkinat, Rana. **Küreselleşme ve Türkiye Ekonomisine Etkisi**. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1998.
- Filizfidanoğlu, Dilek. “Birincilik Elden Gitmesin Petkim Gitsin,” <http://www.tusam.net/makaleler.asp?id=1129&sayfa=18>, Erişim Tarihi: 30.03.2009.
- Güler, Birgül Ayman. **Yeni Sağ ve Devletin Değişimi: Yapısal Uyarlama Politikaları**. Ankara: TODAİE Yayınları, 1. Basım, 1996.
- Gülerman, Adnan. “Türk Ekonomisinde Tekstil,” <http://www.tekstilisveren.org.tr/dergi/agustos/arastirma.html>, Erişim Tarihi: 01.08.2009.
- Gürsoytrak, M. Suphi. “Özelleştirme” **Atatürkçü Düşünce Dergisi**, Sayı:11, ss.13-16, 1995.
- Haber3, a, “Doğan Grubu, POAŞ’ı Satıyor,” <http://www.haber3.com/dogan-grubu-poasi-satiyor-494517h.htm>, Erişim Tarihi: 05.07.2009

- Haber3, b, “İDO’nun Özelleştirilmesinde İlginç Gelişme,” <http://www.haber3.com/idonun-ozellestirilmesinde-ilginc-gelisme494320h.htm>, Erişim Tarihi: 04.07.2009
- Hablemitoğlu, Necip. **‘Şeriatçı Terör’ün ve Batının Kıskaçındaki Ülke Türkiye.** İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 1. Basım, 2003.
- Hablemitoğlu, Şengül. **Küreselleşme Düşlerden Gerçeklere.** İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 1. Basım, 2004.
- Hanke, Steve. “Özelleştirme Teorisi,” Çeviren : Fevzi Devrim, <http://www.canaktan.org/ekonomi/ozellestirme/kamu-ekonomisi-genisleme/devrim-ozellestirme-teorisi.htm>, Erişim Tarihi: 01.07.2009.
- I. Enerji Verimliliği ve Kalitesi Sempozyumu Sonuç Bildirisi, http://www.emo.org.tr/etkinlikler/evk/etkinlik_metin.php?etkinlikkod=21&metin_kod=44, Erişim Tarihi: 14.06.2009.
- İçimsoy, A. Oğuz. “Özelleştirme Uygulamaları ve Özelleştirilen Kamu Kuruluşlarının Arşivleri,” http://www.archimac.org/JAS/JAS2000/JAS02_06.spml, Erişim Tarihi: 11.02.2009.
- İncekara, Ahmet. “Küreselleşme Ekonomik Kriz ve Türkiye,” http://www.genbilim.com/index.php?option=com_content&task=view&id=3924, Erişim Tarihi: 11.05.2009.
- Karluk, Rıdvan. **Türkiye Ekonomisi: Tarihsel Gelişim ve Yapısal Değişim.** Eskişehir: Birlik Matbaası, 1994.
- Kazgan, Gülten. **Küreselleşme ve Ulus-Devlet: Yeni Ekonomik Düzen.** İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, 2000.
- Kazgan, Gülten. **Ekonomide Dışa Açık Büyüme.** İstanbul: Altın Kitaplar, 1. Basım, 1985.
- Kepenek, Yakup. **Gelişimi, Üretim Yapısı ve Sorunlarıyla Türkiye Ekonomisi.** Ankara: Verso Yayıncılık, 5. Baskı, 1990.
- Keser, İhsan. **Türkiye’de Siyaset ve Devletçilik.** Ankara: Gündoğan Yayınları, 1993
- Kili, Suna. “Cumhuriyet, Atatürkçülük ve Küreselleşme,” Editör : Suna Kili, **Cumhuriyet ve Küreselleşme.** ss. 177-199, Ankara: Kültür Bakanlığı, 1. Baskı, 2002.

- Kocaeli Özelleştirme Karşıtı Platform(ÖKP), “Basın Açıklaması,” <http://www.ozellestirmekarsitiplatform.org/?p=126>, Erişim Tarihi: 01.08.2009
- Kocacık, Faruk. “Küreselleşme ve Sosyal Güvenlik” Adana: Çukurova Üniversitesi **Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:25, No:2, ss. 193-199, 2001.
- Koç, Yıldırım. “Devletçilikle Kurulan Devleti Özelleştirmelerle Parçalamak” **Ulusal Direniş Dergisi**, sayı:11, ss.10-11, 2006.
- Kombassan Holding, “Kombassan Ortaklık İlişkileri”, http://www.kombassan.com.tr/index.php?option=com_content&task=view&id=150&Itemid=112, Erişim Tarihi: 24.08.2009.
- Küçükkocaoğlu, Güray. “KİT ve Özelleştirme Sorunu,” <http://www.baskent.edu.tr/~gurayk/fnpazcuma23.doc>, Erişim Tarihi: 05.07.2009.
- Leba, Reyhan. “Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk,” <http://www.mevzuatdergisi.com/2001/07a/02.htm>, Erişim Tarihi: 11.05.2009.
- Manisalı, Erol. “Serbest Piyasa Kimin İçin Serbest?,” <http://www.hakimiyetimilliyet.org/index.php?news=3477>, Erişim Tarihi: 02.07.2009.
- Martin, Brendan. **Özelleştirme Kimin Çıkarına**. Çeviren : Osman Ç. Deniztekin, İstanbul: Cep Kitapları A.Ş., 1. Baskı, 1995.
- Ocakverdi, Eren. “Türkiye’de Özelleştirme Süreci,” <http://www.tusiad.org/yayin/gorus/60/11.pdf>, Erişim Tarihi: 13.03.2009.
- Oyan, Oğuz. **Türkiye Ekonomisi Nereden Nereye?** Ankara: İmaj Yayınevi, 2. Baskı, 1998.
- Ozankaya, Özer. “21. Yüzyıl Uygarlığının Beklentileri Işığında Küreselleşme ve Atatürk’ün Uygarlık Projesi,” Editör : Suna Kili, **Cumhuriyet ve Küreselleşme**. ss. 201-217, Ankara: Kültür Bakanlığı, 1. Baskı, 2002.
- ÖİB - T.C. Başbakanlık Özelleştirme İdaresi Başkanlığı, “Türkiye’de Özelleştirme,” http://www.oib.gov.tr/program/turkiyede_ozellestirme.htm, Erişim Tarihi: 29.07.2009.
- Önal, Güven. “Ülke Kalkımada Madenciliğin Önemi,” <http://www.cinergroup.com.tr/documents/153645324347b30ec56284f.doc>, Erişim Tarihi: 05.07.2009

- Önder, İzzettin. “Küreselleşme, Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ekonomiler,” Editör : Suna Kili, **Cumhuriyet ve Küreselleşme**. ss. 219-238, Ankara: Kültür Bakanlığı, 1. Baskı, 2002.
- Özgen, Levin. “Küreselleşme, Bölgeselleşme ve Meksika” **Birikim Dergisi**, sayı:76, ss. 71-80, 1995
- Öztürk, Nursel. “Özelleştirme Ders Notları,” http://www.ydk.gov.tr/egitim_notlari/ozellestirme.htm, Erişim Tarihi: 03.07.2009.
- Özyakışır, Deniz. “Şirketlerin Gölgesindeki Küreselleşme, ÇUŞ Dedirtiyor,” <http://www.denizozzyakisir.com/pdf/2023.doc>, Erişim Tarihi: 27.06.2009.
- Petrol-İş. “Özelleştirme ve Türkiye,” http://www.petrol-is.org.tr/Web_Arastirma/Ozellestirme/Turkiye/OZELLESTIRME_VE_TURKIYE.htm, Erişim Tarihi: 30.12.2008.
- Sarıs, Ayhan. “Hükümetlerimiz ve Özelleştirme Uygulamaları,” http://paribus.tr.googlepages.com/a_sarisu12.pdf, Erişim Tarihi: 27.03.2009.
- Sarıs, Ayhan. “Dünyada ve Türkiye’de Özelleştirme,” idak.gop.edu.tr/ugurkarakaya/Dunya%20ve%20Türkiye%20de%20Özelleştirme.doc, Erişim Tarihi: 30.12.2008.
- Savas, E.. “Özelleştirmenin Gerekçeleri,” Çeviren : Aytaç Eker, <http://www.canaktan.org/ekonomi/ozellestirme/kamu-ekonomisi-genisleme/eker-savas-ozellestirme.htm>, Erişim Tarihi: 16.06.2009.
- Selçuk, İlhan. “Küreselleşmenin Adı?..,” <http://www.hakimiyetimilliy.org/index.php?news=1394>, Erişim Tarihi: 27.06.2009.
- Somçağ, Selim. “Küreselleşme Nedir?,” <http://www.selimsomcag.org/tr/articles.asp?ID=218>, Erişim Tarihi: 29.03.2009.
- Sönmez, Sinan. **Dünya Ekonomisinde Dönüşüm Sömürgecilikten Küreselleşmeye**. Ankara: İmge Kitabevi, 1. Baskı, 1998.
- Stiglitz, Joseph E. **Küreselleşme Büyük Hayal Kırıklığı**. Çeviren : Arzu Taşçıoğlu ve Deniz Vural, İstanbul : Plan B Yayıncılık, 1. Baskı, 2002.
- Şüküroğlu, Mehmet. “Küreselleşme ve Ekonomik Kriz” **Stratejik Analiz Dergisi**, sayı:14, ss. 107-111, Haziran 2001.
- Tarakçı, Nejat. “Stratejik Kuruluşlar Özelleştirilmemeli,” <http://www.hakimiyetimilliy.org/index.php?news=1565>, Erişim Tarihi: 29.12.2008.

- TMMOB JMO - Jeoloji Mühendisleri Odası. Jeoloji Mühendisleri Odası Haber Bülteni, “KİT’lerin Özelleştirilmesi,” http://www.jmo.org.tr/resimler/ekler/40392f5f32_a7ade_ek.pdf?dergi=HABER%20B%C3%9CLTEN%C4%B0, Erişim Tarihi: 10.06.2009.
- Tükel, Haluk. “Küreselleşme Kısacasında Ulus Devlet,” <http://www.tusiad.org/yayin/gorus/35/pdf/sec11.pdf>, Erişim Tarihi: 15.03. 2009.
- Türel, Oktar. “Özelleştirme Üzerine Notlar,” <http://www.karacaahmetsultan.org.tr/Content.ASPX/4/26866/%C3%B6zelle%C5%9Firme-%C3%BCzerine-notlar>, Erişim Tarihi: 15.03.2009.
- Türk-İş, “Özelleştirme ve Sonuçları,” http://www.turkis.org.tr/source.cms.docs/turkis.org.tr.ce/docs/file/MicrosoftWord_%F6zellestirmeler.pdf, Erişim Tarihi : 13.03.2009.
- TÜRK-İŞ, HAK-İŞ, DİSK, KESK, TMMOB, TTB, KİGEM, “20. Yılında Türkiye’de Özelleştirme Gerçeği Sempozyumu Bildirgesi,” http://www.hkmo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=356, Erişim Tarihi: 05.07.2009.
- Üşür, İşaya. “Kapitalizmin Evrimi ve Özelleştirme,” http://www.bagimsizsosyalbilimciler.org/Yazilar_Uye/Usur_Haz06.pdf, Erişim Tarihi: 24.05.2009.
- Üzümcü, Zeliha. “Özelleştirme Politikası ve Türkiye Uygulamalarındaki Etkinliği”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, 2007.
- YDK, T.C. Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu, “Kamu İktisadi Teşebbüsleri,” http://www.ydk.gov.tr/Genel_Rapor_2000/IA.htm, 2009.
- Yeldan, Erinç. “Neoliberal Küreselleşme İdeolojisinin Kalkınma Söylemi Üzerine Değerlendirmeler,” <http://www.bilkent.edu.tr/~yeldane/Praksis-2002.pdf>, Erişim Tarihi: 15.03.2009.
- Yılmaz, Ayla. “Özelleştirme Gerçeği”, http://www.metalurji.org.tr/dergi/dergi136/d136_1617.pdf, Erişim Tarihi: 18.06.2009.
- Yücetürk, Elif. “Türkiye’de Özelleştirme Sürecinin İletişim Kurumlarına Yansıması”. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1998.

Zeybek, Namık Kemal. “Küreselleşme (Büyük Hayal Kırıklığı)... ,”

[http://makale.turkcebilgi.com/kose-yazisi-13940-namik-kemal-zeybek-kuresellesme-\(buyuk-hayal-kirikligi\).html](http://makale.turkcebilgi.com/kose-yazisi-13940-namik-kemal-zeybek-kuresellesme-(buyuk-hayal-kirikligi).html), Erişim Tarihi: 14.06.2009.

EK – 1 Özelleştirme Yöntemleri, Uygulamaları ve Grafiği

A – Yöntemler ve Uygulama

1. Satış

1.1. Varlık Satışı : Kuruluşların aktifindeki mal ve hizmet üretim birimleri ile varlıklarının mülkiyetinin bedel karşılığında devredilmesi.

1.2. Hisse Satışı : Kuruluş hisselerinin yurtiçi ve yurtdışında blok satış, halka arz, halka arzı içeren blok satış, çalışanlara satış, Borsada normal veya özel emirle satış, menkul kıymetler yatırım ortaklıkları veya fonlarına satış yoluyla bedel karşılığı devri. Hisse satışının yöntemleri ve uygulanma yolları ise:

1.2.1. Blok Satış : İhale ve değer tespit komisyonunun oluşturulması >> Bilgi dokümanlarının hazırlanması >> Satış duyuruları >> Satış görüşmeleri >> Nihai kararın onayı >> Satış sözleşmesi.

1.2.2. Halka Arz, Çalışanlara Satış : SPK'dan arz izni >> Aracı kurumların tespiti >> Bilgi dokümanlarının hazırlanması >> İMKB'ye başvuru >> İlan, izahname ve sirküler yayımı >> Halka arz işlemleri >> Arz sonrası İMKB'de işlem görmesi.

1.2.3. Uluslararası Arz, Borsada Satış, Yatırım Fonlarına Satış : SPK ve İMBK usul ve esasları çerçevesinde satış (Genellikle "Özel emir" ve toptan satışlar pazarında satış yoluyla)

1.2.4. Bu Yöntemlerin Kombinasyonu

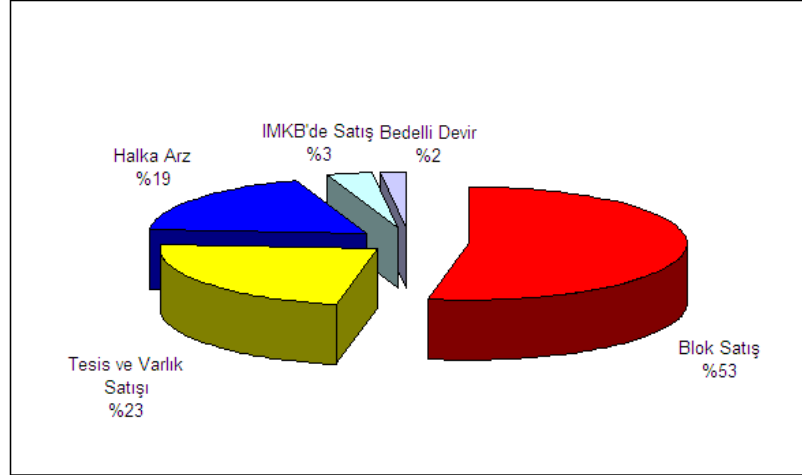
2. Kiralama : Kuruluşların aktiflerindeki varlıkların bedel karşılığında, belli süre ile kullanım hakkının verilmesi.

3. İşletme Hakkı Devri : Kuruluşların bütün olarak veya aktiflerindeki mal ve hizmet üretim birimleri ile madenlerin, mülkiyet hakkı saklı kalmak kaydıyla bedel karşılığında, belli süre ile işletilmesi hakkının verilmesi.

4. Mülkiyetin Gayri Ayni Haklar Tesisi : Kuruluşların aktiflerindeki mal ve hizmet üretim birimleri ile varlıklarına ilişkin intifa, irtifak vb. hakların tesisi, (Kıyı Kanunu ve Orman Kanunu gibi kanunların getirdiği sınırlamalar çerçevesinde).

5. Gelir Ortaklığı Modeli ve Sair Hukuki Tasarruf : Kuruluşların özellikleri ve yapıları dikkate alınarak başvurulacak diğer yöntemler. (Karabük Demir Çelik Fabrikasının devri gibi)

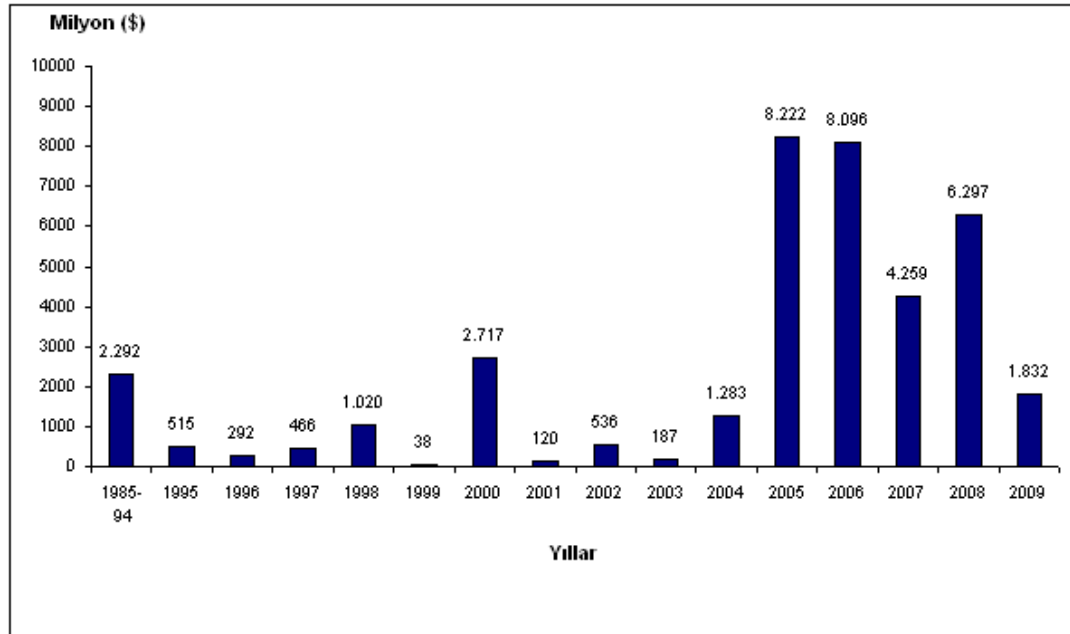
B – Yöntemler İtibariyle Özelleştirme İşlemleri Grafiği 1986 - 2009

Kaynak : ÖİB - 2009

EK – 2 : Yıllar İtibariyle Özelleştirme İşlemleri 1986 - 2008

Özelleştirme Yöntemi	Yıllar	1986-2007 (\$)	2008 (\$)	2009 (\$)	Toplam (\$)
Blok Satış		18.159.166.639	2.040.000.000	0	20.199.166.639
Tesis/Varlık Satışı		4.821.223.576	2.256.200.287	1.829.426.707	8.906.850.570
Halka Arz		5.180.202.610	1.911.000.000	0	7.091.202.610
İMKB'de Satış		1.261.053.768	0	0	1.261.053.768
Yarım Kalmış Tesis Satışı		4.368.792	0	0	4.368.792
Bedelli Devirler		615.730.069	89.923.687	2.727.042	708.380.798
TOPLAM		30.041.745.454	6.297.123.974	1.832.153.749	38.171.023.177

Kaynak : ÖİB - 2009

EK – 3 Özelleştirme Uygulamalarının Yasal Düzenlemeleri

“Ülkemizde 1983 yılından sonra gündeme gelen özelleştirme programına yönelik ilk hukuki düzenleme, 1984 yılında çıkarılan ve kamu iktisadi teşebbüsleri ile bunlara ait tesislere, hisse senedi ihracı yoluyla gerçek ve tüzel kişilerin ortak edilebilmesine veya bu tesislerin işletme hakkının belli sürelerle devrine olanak tanıyan 2983 sayılı Kanun'la getirilmiştir.

Daha sonra 1986 yılında çıkarılan 3291 sayılı Kanun'da, kamu kuruluşlarının özelleştirme kapsamına alınması ve uygulamaların yürütülmesine ilişkin esaslar belirlenmiştir. Buna göre, 233 sayılı KHK (Kanun Hükmünde Kararname)'da adı geçen, tamamı devlete ait ve kamu iktisadi teşebbüsü statüsünde faaliyet gösteren kuruluşların özelleştirme kapsamına alınmasına Bakanlar Kurulu, KİT'lerin müessese, bağlı ortaklık, işletme ve işletme birimleri ile iştiraklerindeki payların özelleştirme kapsamına alınmasına da Yüksek Planlama Kurulu yetkili kılınmıştır. Özelleştirme programının yürütülmesi konusunda ise, 2983 sayılı yasa ile oluşturulan ‘Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi’ görevlendirilmiştir. Bu idare, özelleştirme programının yanı sıra, toplu konut uygulamalarının yürütülmesi, Kamu Ortaklığı Fonu'nun yönetimi ve Çalışanların Tasarruflarını Teşvik Hesabı'nda biriken paraların nemalandırılması gibi görevler de üstlenmiştir. 3291 sayılı kanunla, özelleştirme uygulamaları konusundaki karar mercii, ‘Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı Kurulu’ olarak belirlenmiştir.

Nisan 1990'da yürürlüğe giren 414 sayılı KHK ile Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi, ‘Kamu Ortaklığı İdaresi’ ve ‘Toplu Konut İdaresi’ adı altında iki ayrı kuruluş olarak yeniden örgütlendirilmiştir. Kamu Ortaklığı İdaresi, özelleştirme uygulamalarının yürütülmesi ve Kamu Ortaklığı Fonu ile Çalışanların Tasarruflarını Teşvik Hesabı'nın yönetimi konusunda görevli kılınmıştır.

6 Ocak 1992 tarihinde yürürlüğe giren 473 sayılı KHK ile de, özelleştirme uygulamaları konusundaki karar mercii, ‘Kamu Ortaklığı Yüksek Kurulu’ olarak değiştirilmiştir.

Bu mevzuat dışında, doğrudan özelleştirme ile ilgili olmamakla beraber birçok kanun ve kanun hükmünde kararnamede özelleştirmeye ilişkin hükümlere yer verilmiştir.

Ancak bütün bu düzenlemeler, bir takım genel esasların belirlenmesinden öteye gidememiş, uygulamaların gerektirdiği ihtiyaca cevap verecek sağlam bir hukuki altyapı oluşturulamamıştır. Gerek karar verme, gerekse uygulamalar konusunda getirilen yetki sınırlamaları, özelleştirme sürecinin uzamasına ve işlemlerin aksamasına yol açmıştır. Bunun yanı sıra, uygulamalar esnasında veya daha sonra ortaya çıkabilecek, başta sosyal problemler olmak üzere muhtemel sorunların çözümüne yönelik yasal düzenlemelerin (işsizlik sigortası, antikartel yasası vb.) mevcut bulunmaması da özelleştirmenin karşılaştığı en önemli yapısal sorunlardan biri olmuştur.

Özelleştirme programından beklenen hedeflere ulaşılmasında karşılaşılan güçlüklerin giderilmesi amacı ile, uygulamalara esas teşkil eden 2983 ve 3291 sayılı yasalarda çeşitli tarihlerde değişikliğe gidilmiştir. Ancak bu değişiklikler, zaten dağınık olan mevzuatı daha da karmaşık hale sokmuştur. Gerek bu karmaşık yapıdan kaynaklanan sorunların, gerekse özelleştirme uygulamalarının sonucuna bağlı olarak karşılaşılan sosyal, ekonomik ve hukuki problemlerin çözümü için yeni düzenlemeler yapılması kaçınılmaz olmuştur.

Özelleştirmede karşılaşılan sorunların giderilmesi ve programa hız kazandırılması amacı ile uygulamalar konusundaki yasal ve yönetsel yapının değiştirilmesine yönelik ilk somut adım 1992 yılında atılmıştır. Bu tarihte başlayan mevzuat değişikliği çalışmaları, 1994 yılında tamamlanmış ve konuya ilişkin ayrıntılı düzenlemeler içeren bir dizi kararname çıkarılmıştır. 11 Mayıs 1994 tarihinde yürürlüğe giren ve hükümete özelleştirme uygulamaları konusunda düzenleme yapma yetkisi veren 3987 sayılı yetki yasasına dayanılarak çıkarılan 530, 531, 532 ve 533 sayılı kanun hükmünde kararnameler 6 Haziran 1994, 546 sayılı kanun hükmünde kararname ise 7 Temmuz 1994 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

Ancak, söz konusu 5 kararnamenin dayanağı olan 3987 sayılı yetki yasası 7 Temmuz 1994 tarihinde Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir. Daha sonra ise, bu kanun çerçevesinde çıkarılan 530, 531, 532, 533 ve 546 sayılı kanun

hükmünde kararnamelerin iptali ve bu konuda yürütmenin durdurulması amacı ile Anayasa Mahkemesi'ne yapılan başvuru değerlendirilerek 21 Temmuz 1994 tarihinde karara bağlanmış ve söz konusu kararnameler iptal edilmiştir. Anayasa Mahkemesi'nin iptale ilişkin gerekçeli kararı, 5 Ağustos 1994 tarihli Resmi Gazete'nin mükerrer sayısında yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu iptal kararları sonucu, özellikle yapısal açıdan getirilen değişiklikler nedeniyle doğacak hukuki boşluğa, Bakanlar Kurulu'nun 31 Temmuz 1994 tarihinde aldığı prensip kararı ile açıklık getirilmiştir. Konuya ilişkin olarak 3 Ağustos 1994 tarihinde yayınlanan Başbakanlık genelgesinde, Anayasa Mahkemesi'nin gerekçeli iptal kararının Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bu konudaki idari eylem ve işlemlerin, iptal kararından önceki mevzuat çerçevesinde yürütülmesi öngörülmüştür. Bu çerçevede İdare, 5 Ağustos 1994 tarihinden itibaren yeniden Kamu Ortaklığı İdaresi adı altında ve eski statüsünde faaliyetlerine devam etmiştir.

Yine aynı tarihten itibaren, özelleştirmeye ilişkin esasların, üzerinde fikri ve siyasi açıdan uzlaşma sağlanabilecek bir yasa çerçevesinde yeniden düzenlenmesi konusunda çalışmalara başlanmıştır.

4046 Sayılı Özelleştirme Kanunu:

Bu çalışmalar sonucunda, bütün siyasi partilerin ve sendikaların önerileri de dikkate alınarak hazırlanan 4046 sayılı Özelleştirme Kanunu, 27 Kasım 1994 tarihinde yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu Kanun ile, getirilen yeni düzenlemeler, ana başlıklar itibariyle şöyledir:

- ‘Özelleştirme Yüksek Kurulu’ oluşturulmuştur.
- ‘Özelleştirme İdaresi Başkanlığı’ kurulmuştur.
- Özelleştirmenin kapsamı genişletilmiş, iktisadi devlet teşekkülleri ile bunlara ait kurum ve payların yanı sıra, diğer kamu kurum ve kuruluşlarının da özelleştirilebilmesine imkan tanıyan düzenlemeler yapılmıştır.
- ‘Özelleştirme Fonu’ oluşturulmuştur.

■ Özelleştirme uygulamaları sırasında veya sonrasında işini kaybedenlere, kanunda belirtilen hükümler çerçevesinde, yasalardan veya toplu iş sözleşmelerinden doğan tazminatları dışında ek bir iş kaybı tazminatı ödenmesi öngörülmüştür.

■ Erken emekliliğin teşviki amacıyla, özelleştirme kapsamına alınan kuruluşlarda Emekli Sandığı'na tabi personelden hizmet süresi itibariyle emeklilik hakkı kazananlara, bu hakkı kazandıkları tarihten itibaren iki ay içinde emekli olmayı istemeleri halinde ikramiyelerinin % 30 fazlası ile ödenmesi hükme bağlanmıştır.

■ Özelleştirme kapsamındaki kuruluşların, özelleştirme uygulamaları sonucu kamu payının %15'in altına düşmesinden veya tasfiyesinden yahut tüzel kişilikleri sona erecek şekilde kapatılmasından önce sosyal yardım zammına hak kazanmış olan personele 17.7.1964 tarihli 506 sayılı Kanunun Ek 24 üncü maddesi gereğince ödenen sosyal yardım zamları, ödemenin yapılmasını müteakip Sosyal Sigortalar Kurumu'nun yazılı talebi üzerine İdare(Özelleştirme Fonundan) tarafından en çok iki ay içinde adı geçen kuruma ödenir. Özelleştirme Fonunun diğer yükümlülükleri de dikkate alınarak sosyal yardım zamlarının süresinde Sosyal Yardım Kurumu'na ödenmesinin mümkün olmadığı hallerde sosyal yardım zamları Hazine'ce karşılanır.

■ Kapsamdaki kuruluşlarda uygulamalar sonucu kadrosu iptal edilen memur ve sözleşmeli personelin diğer kamu kurum ve kuruluşlarındaki boş kadro ve pozisyonlara atanmalarına ilişkin düzenlemeler getirilmiştir.

■ Özelleştirme uygulamalarından elde edilecek gelirlerin, genel bütçe harcama ve yatırımlarında kullanılmaması hükme bağlanmıştır.

■ Stratejik nitelikteki kuruluşlarda imtiyazlı hisse bulundurulması öngörülmüştür.

4046 Sayılı Özelleştirme Kanununda Yapılan Değişiklikler:

Söz konusu Kanunun uygulanmasından bugüne kadar 4105 sayılı Kanun ve 4108 sayılı Kanun ile 4046 sayılı Kanunda bir takım değişiklikler ve düzenlemeler yapılmıştır. 4046 sayılı Kanunun, özelleştirme programına alınan kuruluşların özelleştirilmesine ilişkin olarak özelleştirme yöntemleri, değer tespiti ve ihale usullerini kapsayan 18 inci maddesi; Anayasanın 7 inci maddesine aykırılığı savıyla,

9 Nisan 1997 tarihinde Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir. Söz konusu madde, 3 Nisan 1997 tarih ve 4232 sayılı Kanunla Anayasaya uygun olarak yeniden düzenlenmiş, 8 Nisan 1997 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Ayrıca 4046 sayılı Kanunun 10. maddesinde yer alan ve bu kanunun geçici 8. maddesi gereğince 'Kamu Ortaklığı Fonu'na yapılan aktarmalar hariç Özelleştirme Fonu'ndan genel bütçeye kaynak aktarılmaz' ibaresi 26 Mayıs 2000 tarihinde yürürlüğe giren 4568 sayılı Kanunla 'Özelleştirme Fonunun nakit fazlası, Hazinesinin iç ve dış ödemelerinde kullanılmak üzere Hazine hesaplarına intikal ettirilir' şeklinde değiştirilmiş, geçici 8 inci madde ise yürürlükten kaldırılmıştır.

4971 Sayılı Kanun ile 4046 Sayılı Kanunda Yapılan Değişiklikler:

Özelleştirme çalışmalarının daha da hızlandırılması amacıyla hazırlanan 4971 sayılı 'Bazı Kanunlarda ve Milli Piyango İdaresi Genel Müdürlüğü Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun' 15 Ağustos 2003 tarihinde yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Söz konusu Kanun çerçevesinde 4046 sayılı Kanunda yapılan değişiklikler ve getirilen yeni düzenlemeler ana başlıklar itibariyle şöyledir;

- Özelleştirme Yüksek Kurulu'nun oluşumu ve Özelleştirme İdaresi Başkanlığı'nın bağlı bulunduğu Bakan'ın belirlenmesine yönelik düzenlemeler yapılmıştır. Önceden ÖYK üyelerinin hangi bakanlar olacağı Kanunda yazılı iken, değişiklikle ÖYK üyelerini belirleme yetkisi Başbakan'a verilmiştir. Böylelikle makro özelleştirmelerde sektörle veya konu ile ilgili Bakan'ın ÖYK üyesi olabilmesinin yolu açılmıştır.

- 4046 sayılı Kanunun 7 inci maddesinde yer alan yasaklara ilişkin olarak çalışanların halka arz yoluyla yapılan özelleştirme uygulamalarına katılmaları sağlanmıştır. Önceden kuruluşlarda çalışanların hiçbir şekilde halka arza katılmaları mümkün değilken, değişiklikle yasak sınırı (yönetici konumunda olanlar) daraltılmıştır.

- Özelleştirme Fonunun kullanım alanları ile değer tespit metodlarının en az ikisinin uygulanması suretiyle değerlendirme yapılacağı yolunda düzenleme yapılmıştır.

Ayrıca belirli istekliler arasında kapalı teklif usulü ile yapılacak ihaleler yeniden düzenlenmiştir. Önceden, arsa ve atıl işletmelerin değer tespitinde zorluk yaşanırken, yapılan değişiklikle teknik olarak rahatlık getirilmiştir.

■Kuruluşlarda çalışan personelin nakline ilişkin madde yeniden düzenlenerek uygulamada ortaya çıkan sorunlar giderilmiştir. Bu arada ilave emeklilik ikramiyesi ödemesi ile ilgili maddede düzenleme yapılmış ve sosyal yardım zammı ödemelerine ilişkin madde yürürlükten kaldırılmak suretiyle uygulamalardaki problemlerin giderilmesi amaçlanmıştır. Önceden nakle tabi personelin özlük hakları, makam ve temsil tazminatları, emekli ikramiyeleri, sosyal yardım zamları, kıdem tazminatları, kadro durumunda yaşanan sorunlar bu madde ile ortadan kaldırılmıştır.

■Milli Piyango İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından şans oyunlarını planlamak, tertip ve çekilişini düzenlemek üzere lisans verilmesi suretiyle özelleştirilmesine yönelik düzenlemeler yapılmıştır. Milli Piyango İdaresi icracı kurum olmaktan çıkarılarak düzenleyici kurum haline getirilmiştir. Şans oyunları, lisans verilmesi suretiyle, özel sektör ve yabancı sermaye vasıtasıyla, çok daha çeşitli ve güçlü olarak yapılabilecektir.

■T. Telekomünikasyon A.Ş.'nin özelleştirilmesi ile ilgili strateji belirlenmesi yönünde düzenlemeler yapılmıştır. Telekom hisselerinin hisse senedine dönüştürülebilir tahvil yoluyla satışına imkan verecek düzenleme yapılmıştır.

Ayrıca 4971 sayılı Kanunla, 4046 sayılı Kanunda yapılan diğer düzenlemeler ile özelleştirme uygulamalarının hızlandırılması yolunda hükümler getirilmiştir. Özelleştirme uygulamalarının idari ve hukuki yönden hızlanması için bürokratik işlemleri basitleştirici ve kolaylaştırıcı düzenlemeler yapılmıştır.

5398 Sayılı Kanun İle 4046 Sayılı Kanunda Yapılan Değişiklikler:

- 4046 sayılı Kanunun adı Özelleştirme Uygulamaları Hakkında Kanun olarak değiştirilmiştir.

- Değer tespit sonuçlarının kamuoyuna duyurulması hususuna açıklık getirilmiş, iştirak hisselerinin özelleştirilmesinde kolaylık sağlanmış, özelleştirme uygulamalarında kullanılan ihale usulleri arasında yer alan, 'Belirli istekliler arasında

ihale usulü' yeniden tanımlanmış ve bu suretle anılan ihale usulüne işlerlik kazandırılmaya çalışılmıştır.

- Özelleştirme programında bulunan kuruluşların birleşme bölünme ve yeniden yapılandırılmaları hususlarında karşılaşılan güçlükler giderilmiştir.

- İş kaybı tazminatı ile nakle tabi personelin nakline ilişkin hükümlerde uygulamada karşılaşılan ve hukuki ihtilaflara sebep olan bazı hususlar yeniden düzenlenmek suretiyle, hukuki ihtilaflar önlenmiştir.

- Nakle tabi personel ve istihdam fazlası personele ilişkin ihtilaflar ve yorum farklılıkları giderilmiştir.

- Özelleştirme uygulamaları aleyhine açılan davaların süratle sonuçlandırılmasını temin edecek şekilde düzenleme yapılmış ve özelleştirme uygulamalarına karşı açılan davaların Danıştay'da görüleceği hüküm altına alınmıştır. Ayrıca Özelleştirme İdaresi Başkanlığının taraf olduğu dava ve takiplerin her türlü harçtan muaf olacağına ilişkin düzenleme yapılmıştır.

- 634 sayılı Kat Mülkiyeti Kanunu, 3194 sayılı İmar Kanunu ve 3621 sayılı Kıyı Kanununda uygulamada karşılaşılan sorunların giderilmesine yönelik bazı düzenlemeler yapılmış, Kıyı Kanununa kruvaziyer liman tanımı getirilmiş ve bu limanların kıyılarda yapılandırılmasına olanak sağlanmıştır.

- Fiilen faaliyette olmayan İstanbul Temsilciliği'ne dair yasal düzenlemeler iptal edilmiştir”(ÖİB, 2009).

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Abdullah Savaş ÇELİK

Sürekli Adresi : Büyükcami Mah. Dik Sokak Kulçak Apt. No:2/3 BOLU

Doğum Yeri ve Yılı : İstanbul - 1983

Yabancı Dili : İngilizce

İlköğretim : Şehit Albay İbrahim Karaoğlanoğlu İlkokulu - Ankara,
Ali Ersoy İlköğretim Okulu - Ankara

Ortaöğretim : İnönü Lisesi - Ankara, Salim Yılmaz Lisesi - Mersin

Lisans : Anadolu Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümü

Yüksek Lisans : Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Anabilim Dalı : Kamu Yönetimi

Yayımları : -

Çalışma Hayatı : -